

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelseskrift

til

den offentlige Examen

i

Roskilde Kathedralskole

i Juliimaaned 1847,

af Skolens Rector

Dr. S. N. J. Bloch,

Statsraad, Ridder af Drog og Drogmand.

Indholder:

- I.** Grundlæggninger for Underviisningen i de lærde Skoler med fladigt Hensyn til den nye Underviisningsplan for samme. 1ste Hæfte.
- II.** Skolefesterretninger for Skoleaaret 1846—47.

Roskilde.

Trykt i J. D. C. Hansons Bogtrykkeri.

1847.

Grundsætninger for Underviisningen i de lærde Skoler, med stadigt Hensyn til den nye Underviisnings-Plan for samme.

§ 1.

Om Skolens og Underviisningens Diemed.

Det første Spørgsmaal, man ved at træffe en Foranstaltning har at gjøre sig, er fornødtigvis, hvad dens Diemed skal være. Dette maa fattes klart og bestemt og stedse have sig for Øie, saafremt man ellers skal kunne vælge de retteste og hensigtsmæssigste Midler til dets Opnaaelse. Ogsaa var dette, hvad Lærdestolernes Indretning og Underviisning angaaer, skeet saa godt, som det kunde ønskes, ved den hidtil gjældende Skoleforordning af 7de Nov. 1809, i hvis 1ste § det strax kort, tydeligt og omfattende nok fastsættes, som de lærde Skolers Hovedbestemmelse, at de skulle „forskaffe de Unger, som søge dem, en saadan Uddannelse af deres Anlæg og Evner og et saadant Forraad af Forkundskaber, at de, tilbørligen forberedte, kunne ved Universitetet fortsætte og fuldende deres akademiske Studier“;*) hvorefter da aldeles consequent

*) Rigtigheden heraf, samt hvad der desaaarsag maa fordras til lærer Dannelsen, er godt viist af Kdhler i „Aphorismen aus dem Gebiete des Gymnasiallebens“. Leipz. 1837 S. 1—5. Jvf. Albertis Anm. her nedenfor S. 7.

med dette Hovedsiemed i § 3*) forordnes de Underviisningsgjenstande, som vist eenstemmig af alle Kyndige maae ansees for de til det angivne Siemeds Dynaaelse, til med Held at kunne dyrke hvad Studium den begyndende Akademiker maatte vælge sig, tjenlige og (man kunde vel sige ene) fornødne; til hvilke dernæst foies nogle andre, ikke just til hiint Hovedsiemed egentlig fornødne, men dog i Almindelighed nyttige Lærefag, hvori der kun „naar og hvor det kan see“ skal gives Underviisning, men dog uden at Fremgangen deri skal være Gjenstand for nogen Optagelsesprøve ved Universitetet. Svist velbetænkt blev derved den vidtløftige Cyclus af Læregjenstande indskrænket, hvormed man saa Nar isorveien havde udvidet Underviisningen i de tre, lykkeligviis kun til en Prøve, reformerede lærde Skoler, og saaledes en Erfaring visellgen benyttet, som man nu desværre synes at have aldeles glemt. Thi vel er dette Siemed, som den nye Reformplan opstiller, tildeels det samme, som Fdn. af 1809 bestemmer, men dog af saa viid en Omfang og saa ubestemt fremsat, at derved tabes en sikker og skarp Grændse for, hvad der bør eller ikke bør optages som Underviisningsgjenstand, og hvorvidt der i enhver saadan bør gaaes. Næsten alt Vidværdigt kan derefter optages i Skolen, thi hvad er der ikke som jo paa een eller anden Maade er „skicket til at uddanne Forstandsevernerne og stærke Dømmekraften“? og endnu mindre kan det blive Særkjende for Skolevidenskaberne at vække og befæste Erkjendelse af og Agtelse for Sandhed, Ret og Dyd, hvilket directe kun er Gjenstand for Philosophie, Lovkyndighed og Religions- og Sædelære, af hvilke kun den

*) thi i § 2 forudskikkes allene det dengang Nødvendige om de to Slags Skoler, som den Tid havde, for at det kunde forstaaes, naar der siden taltes om særegne Bestemmelser for Middelskolerne, men som nu forlængst ere ophævede.

sidste kan blive Skolevidenskab, og de andre Fag, som maac optages i Skolen, i det høieste kun middelbart og ved Digressioner kunne anvendes til moralske Diemed, hvor til det isøvrigt jo bliver al Opdragelses Sag at virke. Thi om der end kun kræves de Videnskabssag, som „maac ansees for bedst skikkede til“ alt det nu Nævnte, saa bliver Fordringen derved endnu kun ubestemt og vilkaarlig, efter som Meningerne om hvad der er „bedst skikker“ kunne være meget deelte, og enhver gjerne anseer sine Yndlingsfag for de vigtigste og de bedst skikkede til Landens Uddannelse; hvorimod der ikke lettelig kan være nogen synderlig Dissens om hvad der er passende eller fornødent som Forberedelse til alle de almindeligste Universitetsstudier*), hvilket f. Ex. Sprogstudierne, men ikke Naturvidenskaberne, ere, i hvilke sidste hverken Theologer eller Jurister eller Philologer, d. e. den største Deel af de Studerende, behøve nogen speciel Forkundskab, og i enkelte Tilfælde enhver, der blot besidder den sædvanlige Uddannelse, naar det interesserer ham, let kan skaffe sig fornøden Undersøtning, (i alt Fald af de Real- eller Conversationslexika, som nu ere saa almindelige), eller, hvis han vil gjøre dem til sit Hovedstudium ved Universitetet, let kan gjøre det ligesaa vel som med andre Videnskaber, hvori han heller ikke har faaet nogen Skoleundervisning. Derimod er her ganske forbigaaet et af de væsentligste Diemed for den lærde Undervisning, nemlig Smagens Dannelse eller Bækkelse og Udvikling, Følelsen for det Skønne, (den æsthetiske Sands), som jo i alle

*) efter Köhler anf. Skr. S. 5. Dannelsen til Humanitet, som han S. 5 desinerer ved „das Hinaustreten aus den Interessen der Gegenwart, des Egoismus, der Persönlichkeit, und eine stetige Richtung auf Alles, was den Menschen an sich und in seinen Beziehungen zur Welt, was ihn geistig, sittlich und religiös bereichern kann.“

Studier er fornøden og især er Hovedhensigten af den klassiske Literaturs og selv Modersmaalets Studium i Skolen, og uden hvilken Følelse ingen sand Aandsdannelse kan existere. Og saaledes kunde vel den lærde Skoleunderviisnings Hovedsiemed fuldstændigere og rigtigere sættes, om ikke bestemt nok i det gamle sapere & fari, saa dog i: at vække og udvikle den Erkiendelse og Følelse af det Sande, Gode og Skønne, som er nødvendig som Forberedelse til et selvstændigt akademisk Studium af hvad Fag enhver maatte vælge sig; hvorimod den uden for disse liggende Realunderviisning mere har den directe Nytte eller Anvendelse af den erhvervede Kundskab i det practiske og materielle Liv til Siemed; hvilken Forskiel gjør det vanskeligt at forene de tvende Skoler af et saa forskjelligt Siemed, saafremt de fra Forstningen af skulle virke aldeles consequent til samme, uden at nogen af dem skal opofre Noget for den anden; hvad f. Ex. bliver Tilfældet, naar i den lærde Skole Humanistiken skal lide noget Skaar til Fordeel for de til dens Siemed ikke sigtende Realdiscipliner, af hvilke selv nogle ikke kunne behandles censdan for begge Slags Lærlinge.

Deruæft gjøres i den nye Underviisningsplan ingen Forskiel paa Skoledisciplinernes større eller mindre Nødvendighed til Hovedsiemedets Opnaaelse. Alle ansees de som lige vigtige til den fordrede almindelige Dannelse og Aandsmodenhed, og alle gjøres de uden Forskiel til Gienstand for Afgangseramen til Universitetet, alene med Undtagelse af de blotte Færdigheder (i Kalligrafie, Tegning, Gymnastik), der naturligviis her ei kunne komme i Betragtning; i hvilken Henseende derimod den hidtil gjældende Skoleplan har et stort Fortrin, i det Maasen af de deri befalede Gienstande ikke er større, end at der i dem kan opnaaes den til Examen fornødne Kundskabsgrad, og Intet fordres, uden hvad der sigter til Aandskræfternes høiere Udvikling, eller som nødvendigt Grundlæg for al Videnskabelighed og

paafænde Forberedelse til at kunne benytte den akademiske Underviisning i Almindelighed maa være Ungdommen bekendt. — Heller ikke er i den nye Plan, saaledes som i den gamle, Valget af Færegjenstandene knyttet til eller bygget paa det, der i den 1ste § er angivet som Skolens Bestemmelse eller Underviisningens Diemed, men anføres først, efterat i de mellemkommende §§ nogle mindre væsentlige Punkter om Klassernes Antal (der jo omvendt burde grunde sig paa Færegjenstandenes Omfang) og om nye Disciples Optagelse ere bestemte, — i den 4de § og synes saaledes, uden at være grundet i eller udledet af noget fast Princip, snarere bygget paa et subjectivt Skøn af hvad der kunde være nyttigt at vide eller efter Enkeltes Indlingsideer og overveiende Autoritet udkræves til almindelig Dannelse, hvis Begreb og er temmelig ubestemt. Det sees f. Ex. ikke, hvorfor Naturhistorien der dog i den Alder kun kan blive en paa blot sandelig Anskuelse grundet Hukommelsesgjenstand, og ikke er nødvendig som almindelig Forberedelse til de akademiske Studier, ja hvori enhver, som har den almindelige Skoledannelse, godt paa egen Haand kan skaffe sig Kundskab og gjøre Fremgang, skal i Skolen optages som en saa vigtig Disciplin, at den endog til stor Afbræk for andre nødvendiger Fag skal fortsættes lige til Begyndelsen af det sidste Skoleaar, for da i sin hele Fylde at gives til Gjenstand for Afgangseramen *) eller hvorfor den

*) Horte den op med 3die, høit 4de Klasse, da kunde der et Par Uger mere om Ugen være tilstrækkelige til at vække den Lust dertil og det Begreb derom, som maa forudsættes til det høiere Studium af samme, men som dog ikke mere kan blive Skolens Sag end Studiet af de andre Videnskabsfag Theologie, Lovkyndighed o. s. v. Tilgæbes kunde ogsaa Geographien til nyttig Tidsbesparelse absolueres i 4de eller 5te Klasse, hvorom siden. (Sef. hvad Girardin, i Friedemann's Pa-

kan regnes blandt de Fag, som „maa anses for bedst stiftede til at uddanne Forstandsevernerne, stærke Domme-
kraften og befordre Erkjendelse af Sandhed, Ret og Dyd“, medens Philosophien, der dog fremfor Alt gaaer ud paa alle disse Viemede, selv ikke i den øverste Klasse faaer noget Sted (hvad jeg iøvrigt ikke vil misbillige*); eller med hvad Grund hiin kan antages at „betinge det akademiske Studium“ af andre Videnskabsfag, end Lægens, og saaledes antages som nødvendig for alle andre Studerende. Og hvad dernæst Naturlæren, Astronomien, Stereometrien, Trigonometrien angaaer, da kan deres Indførelse heller ikke grunde sig paa deres Nødvendighed som Forberedelse til de fleste akademiske Studier, men synes alene at være optagne, fordi det første akademiske Aar, i hvilke disse Videnskaber een gang ere anordnede som Læregjenstande**), er

rånesen 4, 1, S. 80, bemærker om Hukommelsens større Virksomhed i de tidligere Aar, end i de senere, og Alberti og Andre om Nyttens af den succesive Følge af Gjenstandene i Underviisningen).

*) Et foreløbigt Begreb om Philosophie og Anvendelse deraf faaer desuden Disciplen deels i de gamle Philosopher, som læses i Skolen, deels i Religionsunderviisningen; og deels er, som Girardin bemærker, (s. a. St. S. 73) selv „Sprogstudiet en Underviisning i Philosophien paa ethvert Mandens Dannelsesstrin, den simpleste og sandeste Logik, og maa steds være Basis for al Underviisning.“ Endelig virker ogsaa Mathematiken paa sin Maade til filosofisk Tankning og Mandseverners Udvikling.

**) Hvorvidt det var nødvendigt, hermed at borttage alle Studerende endeel af deres første akademiske Aar, ville vi her ei indlade os paa at undersøge. I Botanik og Chemie er der i den senere Tid anordnet en Præliminærexamen for tilkommende Læger. Og Udfaldet viser ikke sjelden, at tilstrækkelig, endog fortrinlig, Kundskab deri kan naaes ved Universitetet uden foregaaende Skoleunderviisning i disse Fag. Af vore største Naturkyndige have jo sjelden Noget faaet denne Underviisning i Skolen. Linnee havde ikke faaet den.

overflottet til Skolen, hvor det endda bliver et stort Spørgsmaal, hvorfor der skal tillægges især Naturlæren sex Gange saa lang Tid, som derpaa anvendes ved Universitetet, hvor den blot doceres i et halvt Aar, i Skolen derimod skal drives to hele Aar igjennem i den desuden med samtlige Gramengjenstande stærkt bebyrdede 6te, og derpaa endnu et Aar igjennem i 7de Klasse, hvilket sidste i alt Fald kunde være nok, da det endda er dobbelt saa lang Tid, som derpaa anvendes ved Universitetet*). Hvad derved tabes for de andre for Skoleunderviisningens Diemed vigtigere Videnskaber, er viensynligt. Eigesaa lidt følger det af Skolens Bestemmelse at forberede til de akademiske Studier i Almindelighed, at Dimittenden skal kunne skrive correct Tydsk, være bevandret i den græske og romerske Literaturhistorie, have gjort saa stor Fremgang i de benævnte geometriske Discipliner, til hvilket Alt der vil medgaae saa megen Tid, som vi nedenfor skulle vise langt nyttigere og

*) Den største Opmærksomhed fortjene i denne som i flere Henseender Alberti's Ord (Ueber die sinkende Wirksamkeit der deutschen Gymnasien, i Jahns neue Jahrbücher für Philol. u. Pädagog. X Suppl. 1ste H. S. 112), naar han, efterat have overregnet det Antal Læretimer, der i 8 Aar gives Skoleungdommen, siger: „Diese Stundenzahlen reichen zur Bewältigung des angegebenen Lehrstoffs vollkommen hin, aber natürlich nur dann, wenn eine Bedingung streng gehalten wird, ohne deren Erfüllung der Gymnasialunterricht überhaupt nie gedeihen und das verderbliche Uebergreifen in den Kreis der Universitätsstudien nicht vermieden werden kann. Diese Bedingung besteht aber darin, daß der Lehrstoff durchaus nur in dem Umfange behandelt werde, welcher durch die Bestimmung der Gymnasien als Lehranstalten zur Vorbereitung auf den höheren Unterricht der Universitäten, und als Träger der allgemeinen wissenschaftlichen Schulbildung vorgeschrieben ist.“

hensigtsmæssigere kunde anvendes. Ja selv til de gamle Klassikers Læsning vilde der være et Motiv mindre, naar Smagens Dannelse, hvorom der intet er talt i Planens Iste §, ei nødvendigen henhørte til Skoleundervisningens Bestemmelse. Men den er netop saa vigtig en Bestanddeel af Landsdaannelsen, at der af Hovedmidlet dertil, de gamle Sprog og den klassiske Litteraturs Studium, Intet kan opofres for andre Viemede, ja samme endog bør forøges saa meget som muligt.

Zvf. Littmanns fortræffelige Ord i Friedemanns Parafnesen 3, S. 115. „Zwar wird jetzt noch Niemand sagen, daß das Studium der griechischen und lateinischen Sprache ganz aus der Bildung des Gelehrten wegfallen solle. Bis zu dieser Höhe der Revolution hat man sich noch nicht emporgeschwungen. Allein es wäre zu wünschen, daß dieses Studium ganz beseitigt würde, wenn es nicht mehr enthält, als so Viele darin sehen. Nach einer entgegenstehenden Ansicht aber wird durch die Verdrängung oder Beschränkung jenes Studiums die Jugend und die Welt um das trefflichste aller Mittel der Geistesbildung, um die Bekanntschaft mit dem Höchsten der Bildung des menschlichen Geschlechts gebracht. — Denn daß bei der Halbheit der Fortdauer der klassischen Studien, die man etwa vor hat, daß bei Beschränkung jenes ohne dieß größten: theils um vieles nicht weit genug geführten Studiums in kurzer oder längerer Zeit die griechische und römische Welt den neuen Geschlechtern verschlossen seyn würde, ist nicht zu bezweifeln; oder wenn dieses Studium nicht ganz verdrängt werden sollte, würde es doch nicht bis in das Innere führen. Darum entsage man jedenfalls der Halbheit. Kein Theil möge sich über die Wichtigkeit dessen täuschen, was auf der Spitze steht. Ist das classische Studium von so hohem Werthe als Bildungsmittel und durch seinen Gegenstand, daß es den ersten Rang unter den Gegenständen des gelehrten Unterrichts verdient“ (og den tillægges man den jo dog endnu) „so lasse man nicht das geringste abhandeln, was zur Erreichung einer genügenden Stufe erforderlich ist“ (altsaa hos os heller ikke de to første Aar); „ja man stecke das Ziel so weit immer möglich. Ist es aber, wo nicht leer und unfruchtbar, doch

von zu geringen Nutzen für die darauf verwandte Mühe" (en Mening der ikke engang i Philanthropinismens Tider kunde staae rigtig Rødder, og som nu vel Ingen, der kjender tilgavns de Gamles Sprog og Skrifter, vil bedkjende sig) „verdient anderes den Vorzug und wird es als Bildungsmittel von anderen ersetzt oder überwogen, so gebe man es ganz auf, und lasse sich nicht durch das Herkommen bestimmen, auch nur einen, alsdann ganz verlorenen, Theil der bisher darauf verwandten Zeit noch ferner dafür aufzuopfern.“ Der kan vel intet Spørgsmaal være om, hvilken af Delene den Rynbige vil vælge.

Men om endelig nu end alt det nu Anførte og det Lidstabs, som disse Udvidelser og Forøgelses af Læregjensstandene ville medføre for hvad der til Hovedoieemedets Opnaaelse er nødvendigt, ikke skulde findes at være af Betydning nok mod den Nytte, som disse udenfor Skolens egentlige Bestemmelse liggende Discipliner formenes at kunne i mange Livets Tilfælde bringe de Studerende, saa gives der dog endnu en meget vigtig Grund til ikke med saadanne ufor nødne Tillæg at forøge Disciplinens allerede nu ikke lidet besværlige Privatarbejde, som efter den nye Plan især de to Aar igjennem i 6te Klasse vil for mange af dem blive aldeles uoverkommeligt, og det er — den menneskelige og især den ungdommelige Krafts Indskrænkning, hvilken Kraft ikke blot i fysisk Henseende kan lide ved den Overspænding, den foregede Stillesiddens og megen Læsning ved Lys*), som de hidtil værende Fordringer allerede

*) Om Skadeligheden heraf og den tiltagende Kortsynethed hos Ungdommen fortjene samme Alberti's Ord S. 120 ogsaa at tages til Eftertanke. Og ligesaa siger B. Thiersch i hans meget upartiske Brevetning om vore Lærerekolers Forsatning, (Jahns Jahrb. 49, 1), at man for den studerende Ungdoms Skyld maatte ønske, at der ogsaa i Danmark maatte optræde en Lorinser, Forfatteren til det bekjendte Skrift „Zum Schutz der Gesundheit auf Schulen“, som i Preussen var af saa god Virkning.

have gjort nødvendig og som endnu mere vil forøges, jo færre Timer hvert Fag, uagtet Forøgelsen deraf, kan faae paa Skolen*), og hvorved ikke blot Lyften maa svækkes; men selv Fremgangen i grundig Kundskab vil hindres, naar Disciplens Flid skal dele sig imellem saamange forskjelligartede Discipliner, at han ikke kan gjøre dem alle fyldest, og ved at skulle paa cengang lære Lidt af Alt, Intet kan tilegne sig tilgavn, end sige ret med Lyst og Iver kaste sig paa noget enkelt Fag**). Een Time anvendt paa een Gjenstand er langt gavnligere, end Delingen deraf mellem flere, hvad desuden forfører til en Ustabilitet, som bliver til Skade paa den hele Studerebane. Nusquam est, qvi ubiqve est, siger Seneca, hvor han fraraaader megen forskjellig Læsning. Og betænker man nu, med hvilken Mængde Privatarbejde Disciplen vil blive overvældet, især de to

*) Da ved Reformen af Odense Skole 1802 baade Læregjenstandenes og Timernes Antal blev ligesaa betydelig forøget, blev Rectoren, sal. Prof. Heiberg og jeg, dengang Conrector, enige om at gjen-nemgaae hvert Pensum saa fuldstændigt med Disciplene paa Skolen, at det egne Arbejde dermed hjemme ikke skulde koste dem alt for megen Tid. Men derved tabtes igjen den Fordeel, som den egne Anstrængelse medfører for de Unge. De ere desuden i de gamle Sprog alt for tilbøielige til at lette sig Arbeidet ved Brug af Versjoner.

***) Det er den skadelige Følge af den angstelige Sammenregning af de specielle Charakterer i vore Examina til een Hovedcharakter og den deprimerende Indflydelse, som en slet Charakter i et enkelt Fag skal have imod den ringe Virkning, som tillægges Udmærkelsen i et andet. Just fordi Candidaten skal være lige ferm i Alt, bliver han sjelden fuldkommen i Noget; sjøndt det dog maa paa-sejnes, at der i den nye Plan, hvor intet enkelt Slet eller Kul, rejicerer, er fulgt noget billigere Grundsætninger, end i den hidtil brugelige Beregningsmaade. Dog derom nærmere paa sit Sted.

Nar igjennem i 6te Klasse, hvor han skal anvende sin Tid paa alle 13 Lærefag, og efter 6 dertil daglig anvendte Timer paa Skolen, foruden de 2 ugentlig som Gymnastiken fordrer, for Mogle ogsaa 1 eller 2 til Musikken, vil have 5 eller 6 daglige Pensa at berede sig paa til næste Dag, jevnlige skriftlige Arbejder at forfatte i de Fag, hvor disse ere befalede til Afgangseramen, og ved Siden deraf to Gange om Aaret har en Generalrepetition af Alt at foretage til de befalede Gramina, den ene endog til Afgang fra Skolen, hvor alt, hvad der hele Skolen igjennem er lært, maa være paa rede Haand, og til hvilken Repetition der ikke er indrommet nogen særlig Tid, den altsaa, der ikke bestöder usædvanligt hurtige Svner, ofte flere Uger igjennem maa tage endeel af Matten til Hjelp, ikke at tale om Berøvelsen af de Fritimer, der dog burde forundes Ynglingen i den Alder til Recreation eller egen fri Disposition: hvo kan da undres over, om der hverken i Skolen eller hjemme kan af Disciplen blive iagttaget den gamle gyldne Regel non multa, sed multum, eller at selv den flittige og usfortrødne Discipel under den brogede Madsse, der paalægges ham, vil behandle Alt med skjodesløs Tilfærdighed og ikke med Hjertenslyst kan overgive sig til noget eneste Fag; ja hvo kan betvivle, at jo flere Læregjenstande der paabydes, destomindre maa Fremgangen i dem alle og Duelligheden i det hele blive*); eller at der jo bevises

*) Medrette advarer og Alberti a. St. p. 123 fg. imod en saadan Udsplittelse og Fordeling af Lærestoffet i flere Klasser, at hver Læregjenstand kun kan faae et Par, vel endog undertiden kun een Time ugentlig, og anbefaler derimod den successive og intermitterende Methode, hvorved de Gjenstande, som ikke have grundet Forbring paa den hele Skoletid igjennem og mange ugentlige Timer, fuldendes inden en anden begynder, hvad vel og tilbeels er iagttaget i vor provisoriske Plan,

den studerende Ungdom og Videnskaberne en større Tjeneste ved den 1806 foretagne Indskrænkning, end ved den nogle Aar tilforn i Prøveskolerne befalede og nu igien fornyede Udvidelse? Langt hellere maatte man derfor, idetmindste indtil nogle af dem vare fra Haanden, formindske end forøge Disciplinernes Antal og bide med det mindre Fornødne, til der var opnaaet større Fremgang i det, Skolens Hovedbestemmelse fordrer (Err. anf. S. 5—7), eftergive Noget i eet Fag, for at der kunde præsteres saa meget Mere i et andet, fornemmelig i det, der er Hovedbetingelsen for alt lærd Studium og høiere Aandsdannelse, det reent humanistiske eller de gamle Sprog og Klassikernes Studium, men som netop er det eneste, der ved den provisoriske Plan er bleven indskrænket, baade ved den saalænge udsatte Begyndelse dermed og siden ved den Beskærelse af Timerne dertil, som de mange andre Fag ville gjøre fornøden, thi det hjælper kun lidt, at Gramensfordringerne i Latin og Græsk ogsaa ere forstørrede, naar der ikke levnes behørig Tid til at kunne opfylde dem tilgavns, hvad hidtil ikke engang i Almindelighed er lykkedes i nogen høj Grad, uagtet man dog havde et heelt Aar og mange Ugestimer mere dertil. Kan der altsaa ikke gjøres nogen Indskrænkning i det nu bestemte, da vil der ved Skoleunderviisningens Udvidelse suarere være tabt end vundet for den studerende Ungdom.

Dog inden jeg gaaer videre, anseer jeg det for nødvendigt, at imødegaae et Par Indvendinger, der i Anled-

men kun med Tegning og Skrivning og i det aller sidste Aar med 5 Discipliner, men ikke tilstrækkeligen kan gennemføres saalænge det strænge Controlvæsen eragtes fornødent, som fordrer, at Alt, og deriblandt en Mængde Sukommelsesværk skal præsenteres til Afgangsexamen og derfor maa vedligeholdes til sidste Dieblif, selv uagtet flere nye Fag komme til.

ning af det Naauforte ere i mundtlig Samtale gjort mig af tvende høit agtede Mænd. Den ene, „at den gamle Ferdom bør have sin Ende, da de lærde Skoler kun vare (rettere kaldtes) Latinskoier, fordi alle Videnskaber ere lige vigtige.“ Men for det første er der vel Ingen som forlanger, at de lærde Skoler kun skulle være Latinskoier, en Venævnelse „der kun var taget a potiori,“ fordi Kyndighed i de gamle Sprog er Grundvolden for al lærd og høiere Dannelse og især det latinske saa forviklet med al Videnskabelighed, at Kundskab deri ikke er undværlig for nogen Videnskabsmand, og dette derfor her, ligesom endnu stedse i Tydskland, England og de andre cultiverede Lande, har faaet og maa beholde Hovedrollen i den lærde Skole*); ikke blot som Sprog betragtet fordi dets Grammatik ved sin Fuldstændighed i Former og sin hele Regelmæssighed bliver den bedste almindelige Grammatik og det tjenligste Grundlæg for al anden Sprogunderviisning, som derved lettes usigeligt, men især og for den store Indsydelses Skyld, som den klassiske Literaturs Studium ved dens udsædte og for Ungdommen saa passende Mesterværker i de recnt humanistiske Videnskaber, Historie, Oldtidskundskab, Betsalenhed, Philosophie, Poesie m. m. har paa Aandens, Smagens og hele Characterens Dannelse, der ved intet andet Underviisningsfag saaledes kan fremmes; hvorom vi siden paa sit Sted skulle handle udførligere. Ikke heller ere jo de andre til den studerende Ungdoms Dannelse fornødne Discipliner hidtil bleve tilfødesatte for Latinen og Græken. Saaledes have jo Modersmaaket (hvorom der i Motiveringens tales som om det hidtil var bleven forsømt og vor Skoleunderviisning endnu var 40 Aar tilbage), samt de to os nødvendigste levende Sprog, Religions- og Sædelære, Historie og Geographie (begge endog i stor Omfang), Math-

*) Grunden til Navnet bliver altsaa endnu den samme.

metik og Geometrie, i alle Skoler siden Aaret 1806 sædvanlig havt Mere end Halvparten af Underviisningstiden, ja ligesaa megen Tid, som de i den nyere Indretning ville kunne faae, og selv Naturhistorien er, hvor det lod sig gjøre, bleven doceret i de lavere Klasser. Hvad der nu er tilføiet, er kun de Discipliner, som det hidtil har været paalagt de Studerende at beslitte sig paa i det første akademiske Aar (alene med Undtagelse af Philosophien, i hvis Sted derimod nu er for Alle og i stort Omfang kommen Naturhistorien, hvorfor dog de, som læste Hebraisk, hidtil vare befriede, og de Andre endda kunde slippe med een Branche deraf) men, som vi have viist, Naturvidenskabernes*) med saadan Overvægt, at det (især i 6te Klasse) maa medføre megen Tidsforkortning for de egentlig aandsdannende Lærefag, navnlig Klassikernes og de gamle Sprog's Studium, som der allerede endog, efter et andet Princip, uden al Nødvendighed er fradraget de to første Begynderaars. Hvorvidt denne Indskrænkning af den meest aandsdannende Disciplin og Realunderviisningens Seier over samme vil være nyttig, skulle vi i en følgende § undersøge. Her ville vi blot endnu med Hensyn til ovennævnte Indvending bemærke, at Videnskabernes Bigtighed er relativ, større eller mindre ja undertiden slet ingen med Hensyn til Underviisningens Viemod og de Studerendes til-

*) I de preussiske Skoler, hvor Naturvidenskabernes ogsaa tracteres, skeer dette dog kun successt, saa at de enten kun udgjøre een Disciplin, eller Underviisningen i Physikken først tager sin Begyndelse naar Naturhistorien er fuldenbt, og endda anvendes paa det Hele tilsammen i det Høieste et Par Timer ugentlig; en Fremgangsmaade, som den os saa egne specielle Examen'scontroll vel sagtens har forbudt at indføre, medmindre Realismens Talsmands Varme for deres Fag har været større, eller har faaet større Indflydelse, end Skolemændenes for Philologien.

kommande Stilling. Kunde man med nogen Grund nægte det, da gaves der aldeles intet Valg imellem de mangfoldige Videnskaber, der dog nu cengang ikke alle kunne optages som Læregjenstande i Skolen; da kunde man komme til den Absurditet, at Navigation, Naturet, Landøconomie, Technologie, Fortification, Heraldik, Spansk, Russisk og Gud veed hvad alt, var ligesaa vigtigt for vor studerende Ungdom, som Historien og den gamle Philologie o. s. v. Eller kan der kun være meent de Videnskaber, om hvis Optagelse i vore Lærdeskoler kun fornuftigviis kan være og i vore Tider virkelig er Nødvendighed, hvo vilde da vel alligevel paastaae, at f. Ex. Mathematiken, som er saa vigtig for en Militair, for hvis hele videnskabelige Dannelse og mangfoldige Tjenstforretninger den er det nødvendige Grundlæg, skulde være det i samme Grad og Udstrækning for Theologen, Juristen, Medicineren, Philologen o. s. v. for hvilke den i Skolen kun var Middel til Forstandens Skærpelse, men til heldigt Studium af de fleste akademiske Videnskabsfag eller til bedre Opfyldelse af deres tilkommende Kaldspligter aldeles unødvendig? Ja hvorpaa grunder sig vel og det ulige Antal Timer, som alle Kyndige vel ere enige om, at der i Skolen bør tildeles hvert optaget Fag, uden paa deres forskjellige Vigtighed for Opnaaelsen af Skolens Hovedøiemed? Eller vil man, hvad der tillige blev anført, til Anpræisning af Naturvidenskaberne sige, at Discipelen bør lære at „kjende Gud i Naturen,” da behøves der til ingen botaniske, mineralogiske eller zoologiske Classificationer. Med et religiøst Sind kan man kjende Guds Almagt, Visdom og Godhed i den mindste Blomst, i ethvert dagligdags Naturphænomen fra Solens Opgang til dens Nedgang. Og desuden vil Underviisningen i Naturvidenskaberne neppe ret ofte faae denne religiøse Tendents; saa at hiin Paastand kun bliver en stadselig og forslidt Floffel. — Og ligesaa let kan den anden Indvending besvares, som og er gjort mig, naar jeg ivrede mod det skade-

lige Polyhistorie og Optagelsen af flere Realgjenstande i Skoleunderviisningen, hvorimod der blev bemærket, at man gen meget dannet Mand dog ofte beklager Savnet af en eller anden saadan Kundskab, som kunde være ham inter-
 vsant eller nyttig, men som ei var meddeelt ham i Sko-
 len. Thi skal heri ligge nogen Grund til at forøge Skole-
 disciplinens Antal og Udstrækning, da har Fordringen al-
 deles ingen Grændse, og Disciplen lærer da Intet tilgavns,
 fordi han skal lære Alt; thi hvad er der ikke, som En eller
 Anden ei siden kunde ønske at vide? Skoleunderviisningen
 har opfyldt sin Bestemmelse, ikke ved at meddele alskens
 forskjellig Kundskab, der i enkelte Tilfælde kunde komme til
 Nytte, men naar den ved de hidtil anordnede Læresag har
 udviklet Ungdommens Evner saaledes, og forsynet samme
 med den Landsdannelses og de almindelige Forkundskaber,
 som maae forudsættes for at den Dmitterede kan ved Uni-
 versitetet begynde paa og med tilstrækkelig Landsmodenhed
 og Selvstændighed drive hvilket som helst specielt Studium han
 efter sin Tilboielighed eller andre Grunde maatte vælge.
 Andet fordrer heller ikke egentlig den provisoriske Plans 1ste S,
 og Erfaring lærer, at den, der kommer til Universitetet vel
 udrustet med den almindelige Dannelse, som vor hidtilvæ-
 rende Skoleunderviisning hidtil har kunnet forskaffe, meget
 vel har kunnet arbejde sig ind i hvilket som helst specielt Stu-
 dium han alvorlig vilde, uden at være i Skolen indledt i
 samme*); hvilket ikke omvendt vilde være Tilfældet, om han
 end var forsynet med nok saa megen Realkundskab i en-
 kelte Fag, men savnede den almindeligere Landsdannelses,
 som de humanistiske Studier og den hidtil sædvanlige Skole-
 underviisning kan forskaffe. Kun ved den vil han kunne
 behandle ethvert reelt eller practisk Fag med ret videnska-

*) S. 2den Anm. S. 6 ovenfor.

velig Aand *). Hvad der i disse Fag i det allerhøieste kan forlanges af den lærde Skole er, at der ikke mangler Leilighed for Ungdommen til at faae en Idee om og Smag paa dette Slags Kundskaber, saa at de mere tilbødes, end paabødes som tvungen Gramensgjensstand, da det, der er frivilligt, altid skeer med mere Eyst og derfor ogsaa lykkes bedst; eller at de i alt Fald kun foretoges med de Indskrænkninger, som vi ovenfor have nævnt, og ikke gjordes til Gjenstand for Afgangseramen. Thi at de paa sit Sted ikke skulde forsømmes kunde jo alligevel nok paasees, saafremt Skolernes Bestyrere ellers skulde eragtes at være deres Embede værdige; eller kan denne Omfarg ikke betros dem, da kunde jo denne Deel af den lavere Klasse's Examen sættes under Opsyn af de til Afgangseramen alligevel tilstedeværende Commissarier. Bigtigheden af en Indskrænkning i Fordringerne forekommer mig indlysende deraf, at jo høiere Disciplen stiger i Klasserne, desto mere vorer Arbeidet for ham; og jo mere Tænkning og eget Studium der udfordres af ham, desto mindre bør man spille ham Tiden dertil ved unødvendig Udenadslæren. Hvad der har interesseret ham vil han nok paa egen Haand siden fortsætte, f. Ex. botanisere, men hvad der er forbleven ham ligegyldigt, lægger han dog tilside og glemmer saasnart Examen er forbi; hvilket derimod ikke saa ganske kan siges om de aandsdannende Videnskaber; thi om de endog senere lægges tilside, om der end ikke læses en Linie Græsk eller La-

*) Bigtigheden af de classiske Studier i Skolen til practisk Dannelselse saavel i Henseende til de senere Universitetsstudier som til Livets Fornødenheder, viser Thiersch indlysende i sit Werk „Ueber gelehrte Schulen“ 1, S. 149 fgg. Jvf. hvad Funk i Friebe-manns Paratnesen 3, S. 22 og 24 bemærker om Nytten af Philologie og lærd Sprogkundskab som baade Forstandsøvelse og Magazin af alle Intellectualideer.

kin mere, saa vedvarer dog Frugten deraf, den derved vundne Aandsdannelse, den skærpede og vovede Dommekraft og Smag, som var Hensigten af Underviisningen deri og Sysselsættelsen dermed, for al den øvrige Fremtid.

Endelig fortjener det endnu at bemærkes, at den i den provisoriske Plan bestemte Forøgelse af Læregienstandene saavel som de forstørrede Fordringer i endeel af disse, komme i Strid med den saa vel grundede Indskrænkning af den daglige Skoletid, som er foreskrevet i Planens 6te § og vist ikke er den ringeste af denne Skoleplans gode Sider, da det er en simpel og naturlig Følge, at forøget Arbeide kræver forøget Tid; men jo mindre denne bliver paa Skolen, desto større bliver og Nødvendigheden baade af eget Arbeide for Discipelen hjemme, som altsaa ingen Lettelse faaer; og ligesaa for Lærerne af deshurtigere at overfare Underviisningen i Skolen, som altsaa, da dette lettest skeer, naar Læreren er den ene talende, maa blive mere afroamatisk, som et Slags Forelæsning (hvorfor jo Directionen selv er bange, s. Motiveringens S. 721) end dialogisk eller sokratick, og følgerlig mindre vil vække og vedligeholde Disciplens Opmærksomhed, Gfærtanke og Anstrængelse, end hvor han hvert Øieblik kan vente et Spørgsmaal eller opfordres til selv at udfinde Noget; ligesom og Disciplens Arbeide hjemme maa forstørres i samme Grad, som Veiledningen paa Skolen formedelsk Tidens Formindskelse og Læregienstandenes Udvikelse maa blive hurtigere og Pensa større. Hvor hurtigt maa ikke s. Ex. Latin og Græsk seies af i Skolen, og det Meste overlades til privat Studium, naar man i resp. 6 og 5 Aar skal, endog i færre Timer, fuldføre det, hvortil man hidtil har behovet endog flere gjennem 8 eller 7 og 6 Aar? Dog herom Mere i 3die §. Her ville vi endnu kun til Bevist paa Staden af Skoleunderviisningens Deling imellem saa mange paa eengang foretagne Læregienstande anføre den Ulempe, at der, især i 6te Klasse, hvor to Aar igjennem alle 13 Discipliner skulle tracteres, vilde, selv naar

alle 36 ugentlige Timer anvendtes, uden at deres Antal — hvad dog efter § 6 i Planen bør være Skolens Beskræbelse — indskrænkedes, efter en lige Deling ikkun kunne tillægges de befalede 13 Fag hvert 3, og nogle endog kun 2 Timer ugentlig, eller, hvis man end vilde indskrænke de andre elleve Fag til kun 2 Timer ugentlig, dog for de tvende her vigtigste Læresag Latin og Græsk, samt Alt hvad derunder indbefattes, ikke blive Mere end i alt 14 Timer tilovers, saaledes som det og nu efter Prof. Borgens Program for 1846 er bestemt for Metropolitan-skolen, hvilket maaskee vel nu, medens det nuværende Kuld Disciple har nydt de to Aars tidligere Underviisning nedenfra, kan være et nogenlunde tilstrækkeligt Timeantal, men stensynlig ikke kan for Eftertiden blive det for dem, der efter en 2 Aar kortere Underviisning, skulle præstere det Samme, i det det mere Fordrede tilligemed den fornødne cursoriske Læsning og skriftlige Øvelser, samt de andre Læregjenstande vistnok ville kunne optage det hele sidste eller 8de Skoleaar.

Men for at man nu ikke skal sige, at det er den gamle Skolemand, der af Forkjærlighed for sit Hovedsag, Philologien, eensidigen gjør samme til Skolens Hovedmaal og af Ukyndighed i eller Mangel paa Interesse for Naturvidenskaberne og Realkundskaberne ikke vil indromme dem den Plads i Skoleunderviisningen, som Tidsaanden, dette jevnlig paaberaabte Phantom, saa lydeligen fordrer, vil jeg blandt de mange indsigtfulde Tankeres Skrifter, der ere paa min Side, og hvoraf nedenfor skal anføres flere, her blot henvise til de tvende skarpsindige Afhandlinger af ovenanførte G. W. Littmann, der, da han efter Friedemanns Beretning hverken er Theolog eller Philolog, men Jurist og Historiker, ikke kan anses for ledet af hines Fordomme: „Ueber die Bestimmung des Gelehrten und seine Bildung durch Schule und Universität, Berl. 1833“, og „Blicke auf die Bildung unserer Zeit und auf Wissenschaft und Kunst der Bildung, Epz. 1835“, og deraf allene fragmentarisk an-

føre følgende: „Den i nyere Tider saa almindelige Anskuelse; som vil have den meest afgjørende Indflydelse paa Tidernes og Folkenes Intelligents og Dyd, den at sætte Nytte og Brugbarheden for Forretninger og hvad der i Livet forekommer, til udelukkende eller dog fornemmeligt Maal for Skoleunderviisningen overhovedet og al, navnlig den Lærdes, Dannelse, — en Anskuelse der tidligere kun var en forfeilet Tanke, men som man i vor Tid stræber at indføre i Livet, hvoraf man ventet saa stor Gevinst for Livet, og derfor holder dens Gjennemførelse for en saa nødvendig Reform i Skolevæsenet, — er kun det uværdige Livs Princip, Spidsen af Tidens Fordærvelse og af Faren for et indbrydende Barbari. — Det er af dyb Betydning og høist uværdigt, at man med Ordet Liv forbinder et Begreb, som udelukker Ideernes Verden, som om Aandens Bestjæftigelse med Ideer ikke var Liv, og, naar man taler om Nyttigheden, kun tænker paa det ydre Liv, som om Gevinsten for det indre Liv ikke var nogen Nytte for Menneskene; ved hvilken Indskrænkning af den menneskelige Stræben Verden og vor Tid vil skilles ved Genialitet ligesom ved Dyd. — Efter det rene Begreb af lærde Underviisningsanstalter er deres hele Opgave fuldstændig omstrevet med Aandsdannelsens og i særdeleshed den videnskabelige Dannelses Kreds, hvorved de imidlertid, uden egentlig at danne dertil, have den største Indflydelse paa Forretningstilivet. — Sammenligne vi Forhøvelsen af Kundskaber og Forholdet af Aandens Kraft, Smidighed og Fersinelse som Diemedet for Underviisningen, saa vil det sidste Diemed, Aandsdannelsens, fremstille sig som Hoveddiemedet. Den sande Nytte, som Skolen kan bringe for Livet, ligger fortrinligvis i Aandens Uddannelse og Forholdet af dens Kraft; thi kun den indeholder Forberedelsen og Duelligjørelsen til alt Forekommende, hvad al Kundskab ikke kan, hvilken derimod den dannede Forstand let indhenter. Heraf viser det sig nu, at det er en saare lav Standpunkt, en ganske vild-

færende Dypfatning af Striden om Humanismus og Realismus, naar man troer, at hele Spørgsmaalet ligger deri, om enten Bekjendtskabet med det latinske og græske Sprog skal være det væsentligste Middel for Underviisningen i lærde Skoler, eller Erhvervelsen af Sagskundskaber, som man ganske urigtigt kalder alt øvrige, vel endog indbefattende Mathematiken derunder*). For Uddannelsen til Forretninger er jo intet tjenligere, end at enhver vindes for Livet i Videnskaben, selv det middelmaadige Hoved efter sin Gyne. Den Geistlige, den Retskyndige, Lægen, vil med saa meget mere Nytte besørge sin Forretning, jo mere hans Aand er uddannet ved Videnskaben og vakt til Intelligentsens høiere Liv. — Ved nærmere Betragtning viser det sig fremdeles, at af det, man i Almindelighed pleier at anbefale fra Nyttens eller Brugbarhedens Synspunkt som Underviisningsgjenstande, ikke just saa saare Meget frembyder Vissheden eller blot Sandsynligheden af fremtidig Anvendelse for den Enkelte; Beregningen deraf og Brugbarheden altsaa ikke med Ret kan foretrækkes for Bestræbelsen efter Aandsdannelse**). Denne Bildfarelse synes at udgaae derfra, at man forverler Nytten af en Videnskab med Nytten af Videnskabens almindelige Studium. Det er da, fordi man ikke forud kjender enhver Værlings tilkommende Bestemmelse og senere Forholde, nødvendigt, at der maa læres utallige Ting***), som vist blive uden Brug

*) Som Middel til Aandsdannelsen er det at de gamle Sprogs og Klassikernes Studium maa anbefales. Ja Sprogkundskab kan ikke engang eksistere uden Sagskundskab; uden Kundskab om de Gjenstande og Ideer, som Sproget skal tilkjendegive, kan der ikke gives rigtigt Udtryk af samme. B.

***) Kun forsaavidt Realdisciplinerne befordre denne kunne de altsaa gøres til almindelige Skolegjenstande. B.

****) som det kan være artigt nok at vide, men for hvilke man dog ikke bør opofre Noget af hvad det er fornødent til Aanden; Uddannelse. B.

for ham, og uden Gevinst for Aandsdannelsen forsaavidt som Udstrækningen deraf ikke tillader at indtrænge i Dybden, eller som en Gjenstand vilde være mindre skicket til at danne Aanden. Saaledes bliver altsaa, idet man vil beregne Underviisningen efter Brugbarhed, Massen af det Ubrugbare, som Ungdommen maa lære, eller den det humanistiske System saa meget forekastede Væren for Forglemmelsen ikkun søroget. Og paa den anden Side bliver ved hiint System den høiere Aandsdannelse ikkun besværliggjort eller hindret, hvilken dog tillige er den bedste Forberedelse for Forretningsarbeidet og det hele Liv. Meningen af det gamle Ordsprog: „Ikke for Skolen men for Livet“, er ikke, at Skolen skal forsyne med Kundskaber, som kunne bruges i Forretninger og andre Anliggender, men at Gevinsten fra Skolen af, at Uddannelsen af Aanden og den hele Personlighed, som Skolen skal skaffe, bliver en Gevinst for Livet. (Jvf. Niethammer: der Streit des Philanthrop. u. Humanism. S. 103—297).

Men da det dog, uagtet alt det ovenanførte, ikke er usandsynligt, at Tidsaanden, som sætter saa høi Pris paa Kundskaber om det Materielle, de saakaldte Realier, endda vil seire, saaledes som den tildeels har gjort i den provisoriske Plan, til stor Skade for det, som vi have viist, ja som Planen selv angiver at være Lærdeskolens Diemed, maa jeg endnu inden jeg slutter denne § om Skolens Diemed anvende nogle Sider paa at vise, hvad jeg allerede ovenfor i Anmærkn. S. 4 har antydnet, at det egentlig er Blandingen af den lærde (humanistiske, ideelle) og den reële (materielle, naturvidenskabelige) Underviisnings Princip, der foraarsager hele Vanskeligheden, som derfor vil vedvare saalænge man ikke holder disse to Slags Skoler aldeles ude for hinanden og giver hver sit, eller idetmindste, hvor der træffer Collision mellem begge Principer, adskiller Disciplene i Parallellklasser, hver til sit Diemed. Anledning dertil give de to nyeste mig for Dine komne Beviser

paa den saakaldte Tidsaands Fordringer til vore Slesvig-holstenske Skoler, der skjøndt i mange Henseender forskjellige fra Kongerigets, dog i Hovedsagen have samme Tendens, at forberede til Universitetsstudierne. I denne Henseende finder nu først Prof. Droyse i Kiel i hans isjor udgivne lille Skrift „Ueber unser Gelehrtenschulwesen“ at „der ikke let kan gives en mere indskrænket Anskuelse af de lærde Skoler end at de skulle være Anstalter for deres Uddannelse, som i Tiden ville opofre sig til Stats tjenesten eller den lærde Stand og derfor fortrinlig anviste til Statens Varetægt og Understøttelse“, samt at „selv om denne Anskuelse var rigtig, maatte der dog paa en langt mere omfattende Maade sørges for Underviisningen i Realierne. Vi ville nu ikke tale om den *contradictio in adiecto*, at det er en alt for indskrænket Anskuelse, at Lærdeskolen skal virke til Lærdes Dannelselse, som om man vilde bebreide et Militair-Institut, at det kun virkede til Militaires Dannelselse, da det fremgaaer af det Følgende, at Hr. D. næst Elementarskolen, som kun skal omfatte Børn af den skolepligtige Alder og meddele dem hvad et Menneske i Almuelivets laveste Klasser bør lære, og den høiere Borger- og selv Bønder-skole, hvorfra paa preussisk Viis de med Modenhedsbeviis Dmitterede i flere offentlige Berettigelser skulle staae lige med dem, der have faaet Gymnasialdannelselse, vel vil have en tredie Grad af Skoler, men i samme ikke vil vide af nogen Slags Deltagelse efter Disciplenes forskjellige Hovedbestemmelser, ikke af nogen Adskillelse af Real- og Lærdeskoler, heller ikke, uden med nogle Undtagelser, af særskilte Realklasser i de sidste; men at alle skulle have samme Underviisning*) Kjøbmanden altsaa, der skal gaae til et Handelscontoir, den samme

*) Denne philanthropinistiske Grundsatning gjendrivs ubjærligt af Niehammer S. 321 - 337.

Forberedelse, som den, der vil begynde et akademisk eller lærd Studium, og omvendt; begge lære Chemie, sphaerisk Trigonometri, Mechanik med lidt Maskinlære o. d. hvori dog de færreste af dem behøver nogen Kundskab, og Mængden sysselsættes med at lære alt Sligt kun for de enkeltes Skyld, som dette kan være til Nytte); thi om Brugen af Kundskaberne, mener han, kan der slet ikke være Tale, men om Mændens Mættelse, Øvelse og Elasticitet, som erhverves ved hin mangeartede Underviisning, om den bestandige Mandsgymnastik, den aandelige Udvikling og Frigjørelse, som tillige duelligjør til Ynglingens tilkommende specielle Kald; og den Skat af Indtryk, Forestillinger, Grindringer, af Vidnen og levende Anskuelse, som o. s. v. o. s. v.* kort sagt et aliquid ex omnibus, et Megervideri, som vistnok kan tage sig godt ud i en Anfyndigelse, eller give Lærlingen Gyde og Dristighed til at snakke med om alt hvad der kan komme paa Tale*), men paa den anden Side vil adsprede ham imellem saamange heterogene Gjenstande, at han ikke kan trænge dybt ind i nogen af dem, allermindst i de aandelige eller humanistiske; hvilket ogsaa Ds. egen paafølgende

*) Eben darin liegt der Hauptsitz des Verderbens unsrer ganzen Cultur überhaupt, daß wir den Wahn haben herrschend werden lassen, die wahre Cultur beruhe ausschließlich in dem Wissen. — Dadurch sind wir dahin gekommen, daß unser ganzes Bestreben nach Bildung in die Tendenz nach Vielwisserei ausgeartet ist; daß wir von jedem, der für gebildet gelten will, fordern, daß er eine Art von lebendiger Encyclopädie des Wissens, zum wenigsten in compendio, vorstelle. — Seitdem ist die Polyhistorie Ton geworden u. s. w." Niehammer S. 144. Ivs. det Resultat, han S. 210—215 kommer til om Forholdet mellem de materielle Gjenstande (Real- eller Naturgjenstandene) og de aandelige eller ideelle, fra hvilke sidste han viser at al Underviisning bør udgaae.

omtrentlige Lektionsplan beviser, da Timeantallet i det Hele deri ingenlunde er saa stort som en tilstrækkelig Underviisning i alle disse Fag vilde behøve, og det heller ikke med det langt større Omfang, han vil have Realierne givet, har stort at betyde, da det Hele bestaaer i en Time Chemi, som han i de to øverste af de foreslaaede sex Klasser tilføier de 2 i Naturvidenskaberne, der hidtil allerede forlængst gives i de fleste slesvigske og holstenske Skoler. Eller vil han maaskee henregne det øvrige, han fordrer, under Mathematiken, der i de 3 øverste Klasser faaer 4 Timer, da vilde denne Tid for det meste kunne behøves blot til Arithmetik og plan Geometri allene. Det gaaer altsaa ud over Historien og Geographien, (som man gjerne viselig tier om i deene Sammenligning mellem Sprog- og Sagkundskaber, skjøndt de jo dog maae henregnes til de sidste), og især over de gamle Sprog, der vel faaer de fleste Timer, men dog Latinen kun fra 5 til 7 og Græskten i de fire øverste Klasser fra 3 til 5 Timer, hvilket altsaa kun kan føre til den Halvhed, som Littmann (s. S. 8 ovenf.) advarer imod, ja sjelden heller i noget preussisk Gymnasium Timeantallet dertil er saa lidet. Af de nyere Sprog sætter Forf. Fransk kun i de 4 Mellemklasser med 2 Timer i hver; og til Disciplenes frie Valg i de to øverste Klasser 1 til 2 Timer Engelsk, samt allene i øverste Klasse Italiensk og — Dansk, som der faaer Lov til efter enhver Behag i det hvieste at dele 2 Timer med Italiensken, altsaa betragtes som et ganske fremmed mindre nødvendigt Sprog, uagtet det er Modersmaalet for Halvdelen af det ene Hertugdømmes Folk, hvorimod Tydsk, de øvriges Modersmaal, faaer ubetinget 4 Timer i de to nederste, og 3 Timer i hver af de andre Klasser lige til sidste Dieblif. Et tydeligere Tidens Tegn kan man vel ikke tænke sig; thi nærmere kunde vel Forf. ikke gaae det danske Sprog uden reent ud at overtræde de Kongelige Anordninger om den Underviisning, der i samme skal gives i Hertugdømmernes Skoler, og om den

Duelighed deri, som skal fordres af alle dem, der ønske Ansættelse i Slesvigs dansttalende Egne, hvilken Anordning ved en saa ubetydelig, for mange vel ofte slet ingen, Underviisning i dette Sprog, jo for det meste reent vil eluderes eller omgaaes. Iøvrigt nægter jeg ikke, at der i det Droysenske Skrift findes enderl gode og hensigtsmæssige Forslag, men nye ere de ikke, og havde han værdiget det danske Lærdeskolevæsen noget Hensyn, vilde han have kunnet finde de fleste forlængst realiserede hos os; hvoriblandt det især er en stor Fordeel, at Skolerne i Kongeriget alle staae directe under een Overbestyrelse, og Rector ene er den locale Bestyrer af Skolens hele Underviisningsvæsen, istedetfor de flere forskjellige Autoriteter, hvorunder de i Hertugdømmerne sortere. Fremdeles have her de lærde Skoler deres egne Resourcer og Fonds og ere ikke saaledes, som det maaskee tildeels der er Tilfældet, Byernes Giendom, saa at Kommunen hos os ikke kan gjøre Fordringer til dem for andres Underviisning, end deres, som ere bestemte til Studeringer, eller forlange anden Realunderviisning end den, som dette Diemed kræver, men det kun er tilladt dem, som ikke skulle studere, at nyde saa Meget af den for de Studerende bestemte Underviisning, som Forældrene maatte ønske, hvilket her i Skolen sædvanlig og stræffer sig til den hele Underviisningscyclus, da de fleste indsee, at den muligste Landsdannelse i alle Stillinger kunde være deres Børn nyttig.

Imidlertid er Antallet af disse ei til Studeringer bestemte, og selv af dem, hvis Bestemmelse endnu er uvis, altid det mindre, og dette er vistnok især Grunden til den ringe Fregvents af de danske Lærdeskoler imod preussiske og andre tydske Gymnaster, som jeg maa ansee for et Gode, da de, baade fordi Disciplenes Antal i Klasserne er mindre og Skolens Diemed kun eet, deslobedre kunne virke til samme; men hvorover Dr. V. Thiersch, i de ovenomtalte Beretninger (S. 91) forundrer sig og ønsker Op-

lydning om Grunden; ja Jahu endog sammesteds S. 109 fg. mener, at „de i Tydskland saakaldte Stads-gymnasier løbe Fare for deres Cristents, fordi de som blotte Forberedelsesanstalter for Universiteterne yde Borgernes Interesse en for eensidig Nytte*) og derfor tabe deres Deeltagelse, hvorfor og mange af dem i den nærmest forbigangne Tid ere ophævede eller astraadte til Staten, og de endnu bestaaende ofte have en ret kummerlig Cristents“. Men denne Befymring er der hos os i Kongeriget ingen Anledning til: vore Lærdeskoler ere nu engang ikke Byskoler, hvad deres Plan ikkun vilde forrykkes ved at blive; de have deres egne tilstrækkelige Fonds, deres Cristents bevoer ikke paa Borgernes Interesse for dem, eller Lærernes Lønning paa Skolens Frequentis, saa at der ingen Fristelse er for dem til at holde paa uduelige Disciple, eller til at overfylde Klasserne; ikke at tale om, at Skolens Discipeltal ikke altid kan være en paalidelig Maalestok for dens Værd, da dette ofte kan have sin Grund i dens Beliggenhed eller tilfældige og temporære Omstændigheder, som til en Tid kan gjøre dens Sogning større eller mindre**). Det er nok, naar deres Interesse, for hvilke Skolen er stiftet, godt og behørigt varetages, hvilket netop stcer bedst, naar den ikke er for overfyldt eller dens Klasser for talrige***); thi neppe vil hos os, hvor man lader sig det være magt-

*) Man kunde spørge: hvad er det da egentlig, som de her skal lære mere end i Gymnasierne, hvor jo sædvanlig ogsaa Naturvidenskaberne læres? Snarere kunde vel Klagen blive, at de her lære Mere end de behøve.

***) I Danmark er 100 Disciple endog fastsat som Maximum, hvilket kun i Metropolitanskolen er i den sen re Tid forøget til 150.

***) Om den anden Overfyldning, nemlig med Læregjenstande, som hindrer i at bringe det ret vidt i nogen, have vi talt ovenfor paa sine Steder.

paaliggende at sørge saa godt som muligt for hver enkelt Discipels Fremgang, der ikke i den Alder saa ganske kan overlades til enhveres Flid, ret mange være ganske enige med Ehlersch, naar han (S. 107) mener, at man vel ikke kan kalde 36 Disciple i en Klasse nogen Overfyldelse. Ikke at tale om, at man hos os har saameget mindre Grund til at stræbe efter et stort Antal af Disciple i Lærdeskolerne, som der saa hyppigen føres den Klage, at der studerer for mange, som da ikke kunne finde Ansættelse, hvoraf da kun Meningen kan blive, at den ene skal opgive sin Interesse for at den anden kan faae samme fyldestgjort; desuden i alt Fald kan svares, at det heller ikke er ene Hensigten af Lærdeskoler og Universiteter, at Staten kan have en tilstrækkelig Forraad af embedsdygtige Candidater, men at der kan for alle, som ønske det, gives Leilighed til at opnaae den høiere almindelige Uddannelse, som er fornøden Forberedelse for at kunne ved Universitetet tilegne sig de specielle Fagkundskaber, de maatte attraae. Thi ikke alle studere for at faae Embede, hvad desuden heller ikke er dem lovet, fordi der forundes dem Leilighed til at duelliggjøre sig dertil.

Det andet ovenomtalte Stykke om de slesvig-holsteenske Skolers Reform er et Brev „aus dem Schleswigschen“ i No. 16 d. 21. af Bladet „Beobachter am Sundt“ som indeholder de sædvanlige Ideer om de reale, d. e. Naturvidenskabernes Bigtighed, men uden nogen anden Begrunding af denne Mening, end den tilfyneladende billige, at „Philologien vel er en ret god Propædeutik for alle senere Studier, ved hvilke Forstandeskærphed og Kritik saavel som dialektisk Kunst skal anvendes, ogsaa nok kan være et fortrinligt Middel imod vor Tids tildeels plumpe Vandalisimus(?) og Materialismus, og derfor altid vil som Dannelesmiddel beholde et høit Trin: men at den ikke maa være saa egenfindig, stvot at ville paastaae Gneherredømmet,“ hvad man jo heller ikke paastaer, fordi man ikke

anseer Naturvidenskaberne for skikkede til videre end i Skolen kun at spille en underordnet Rolle, ligesom de heller ei endnu (hvad Niethammer S. 213 fg. og forlængst allerede Gedike*) have bemærket) her kunne dyrkes fra den høiere Standpunkt, at de kunne blive en aandsdannende Disciplin. Desuden kan der jo ikke være Tale om Eneherredømme, da Historien (der jo næst Philologien, skøndt fra en anden Synspunkt betragtet, er den vigtigste Disciplin i Skolen, men i de tydske Skoler sædvanlig paaagtes for lidet), da Geographien (hvor der hos os maa skee rigtignok forlanges vel Meget, især den nu saa yndede physiske Geographie, der jo allerede er Naturhistorie), da Mathematiken, (der jo nu og ertenderes ind i Naturlæren), da flere levende Sprog og endelig Moderemaal og Udarbejdelse deri — kræve en betydelig Deel af Tiden baade i Skolen og af Disciplene hjemme, hvilket alt den gode Brevskriver reent glemmer. Han tillægger de gamle Skolemænds Forskjærlighed for Philologien og deres Gensidighed al Skylden, som om hiin ikke netop medførte den høiere og vidstrakte Aandsdannelse, som man nu venter af de materielle Kundskaber, til hvis Anpriisning man ikke sjelden læser Nutidens Dampmaskiner og Jernbaner anførte; han mener, at selv den fornuftige Philolog maa have vundet den Indsigt, at det er falsk at indskrænke Realvæsenet til reen praktisk Utilitets Dannelse, men at den menneskelige Aand har en Side, som ligefrem kun kan dannes ved Naturens Studium, nemlig Sandsen for concret Opsatning og for det naturlig Gufelte og Sande, hvilket vel ikke er andet, end det bekjendte, med Bestuelse at vække Opmærksomhed paa Naturgjenstandene, om hvilke Kundskaben vel kan være baade behagelig og nyttig, men deels ikke udkræver saa megen og lang

*) Gesammelte Schulschriften 2ter Th. S. 173.

Underviisning, som Fors. vil, deels ei, i detmindste ei i Skoleaarene, kan føre til den Aandsdannelse, som de ideelle og humanistiske Studier have til Følge; han glæder sig over, at „Forsømmelsen af hiin concrete Opsatning hævner sig ved de philologisk dannedes eensidig ideologiske Retning og en vis aandig Overfånhed og Videnshovmod“, hvilket er en Beskyldning, der ligesaa godt, om ikke mere, lader sig gjøre mod de Naturkyndige eller Philanthropinister, som ringeagte de Humanister, der ikke vide det, de ansee for det vigtigste; han indrømmer som fornuftigt, ja takker endog Philologerne for, at „de saa ivrig fastholde den Sats, at Opdragelse skal være Dannelse og ikke Indsamling af hele Masser nyttige Kundskaber, at Dannelse er Form, for at forarbejde senere Indhold“, men mener dog, „enhver Fornuftig ikke destomindre vil forlange, at denne Dannelse skal være en virkelig almindelig“ (d. e. strække sig til alle mulige Videnskaber og i lige Grad til dem alle eller noget af alt), „og ikke skolemesterere Aanden saaledes, at den senere hverken har Sands for Livet selv eller for det, Nytiden har tilkjæmpet sig, den i vor hele Væren saa dybt indgribende Naturvidenskab“; paa hvilket jeg, for ei at blive for vidtløftig, blot vil svare, at Fortiden jo har havt, ja indtil dette Dieblif har store Naturkyndige, der i Skolen ingen Underviisning have havt i dette Fag, uden altsaa dog at savne Sands derfor; at den, der besidder en med Philologie, Historie og elementær Mathematik uddannet Aand, let kan indhente denne, ligesaa vel som enhver anden speciell Kundskab, hvortil han maatte føle Lyst, især da det jo ikke forlanges, at han skal i Skolen savne Begyndelsesgrundene deri, fordi man ei vil, at det skal være en Hovedgjensstand og med Brevskriveren, at Naturvidenskaben, for hvis Vigtighed i Skolen han intet Bevåis fører, men kun beraaber sig paa Tidsaanden og paa Droysens Skrift, være lige berettiget med det, han selv ikke kan nægte at være et fortrinligt Dannelsesmid-

del. Men det mærkeligste er, at Forf. naar han finder et Beviis for sin Mening „baade i den offentlige Stemme, som utvetydig viser sig i Stædernes Bestræbelser for at faae Realskoler, og i Regjeringens lignende Anskuelse, som rober sig i Omdannelsen af Sorø-Akademie til en høiere Realskole“, at han, siger jeg, ikke lægger Mærke til, at i intet af begge Tilfælde er der Tale om Hensigtsmæssigheden af begge Principers Forening i een og samme Skole eller om lige Berettigelse af begge Slags Undervisningsgjenstande. Borgerne i Stæderne onste kun, at deres Børn, som ei skulle studere, maae blive dannede Mennesker uden at beskæftiges (ester deres Formening, plages) med Læregjenstande, som kun ere fornødne for den lærde eller høiere Embedsstand, hvortil deres Børn ikke ere bestemte, og forlange derfor Realundervisning, uden som oftest tydelig at vide, hvori dens Væsen og Virkning egentlig bestaaer, men fordi Børnene i en saadan Skole lære noget Mere og Høiere end i en simpel Borger-skole og dog snarere kunne blive færdige end i Lærdeskolen, samt ei behøve nogen Gramen for at kunne indtræde i deres tilkommende Livsstilling. Denne offentlige Stemme kan altsaa intet bevise for Rigtigheden af i Lærdeskolen at følge et dobbelt Princip. Og Sorø nye Høiskole er intet Amphibium, ingen halv lærd og halv real Skole, men ester dens Plan bestemt kun det sidste. Vi komme altsaa tilbage til det, som jeg ovenfor antog for det rigtigste, og som Regjeringen ogsaa ved Forandringen, i Sorø har antaget derfor, ingen Blanding at foretage, men lade enhver af begge Slags Skoler uforstyrret virke til sit Hovedoieend. Derved undgaaes den Halvhed, der, som evenfor S. 8 er bemærket, itkun er til Skade for begge Partier, og især for dem, som skulle erholde den lærde Dannelse. Thi til intet af begge Hovedoieendene kan der virkes tilstrækkelig og consequent, naar Tiden skal deles lige imellem begge Slags Gjenstande, hvorved det i Grunden kun bliver een

Skole, hvad enten man nu vil tillægge Lærdeskolerne for Meget af de saakaldte Realsvidenskaber (d. e. Kundskaben om materielle Gjenstande*), eller Realskolerne for Meget af de humanistiske Studier, (som gaae ud paa ideelle Gjenstande), eller dog i begge Mere af den anden Skoles Læregjenstande, end hvad der ikke i nogen Maade hindrer Opnaaelsen af Skolens Hovedviemed. Om og hvor Meget af den ene Hovedgjenstande skal optages som medvirkende Bifag i den anden, bliver da deres Sag at bedomme, til hvem Skolens Organisation og Underviisningens Bestyrelse er betroet; og saaledes kan da uden Skade for Hovedviemedets Opnaaelse, baade i Realskolen optages lidt Latin, som nyttig Tænkøvelse og godt Fundament for al grammatisk Underviisning, samt Bekjendtskab med mange Ord og Ting, som ofte forekomme i Tale og Bøger, ja selv til Nytte for de Disciple, som senere maatte forandre Bestemmelse og ville gaae over til den lærde Skole; og omvendt i denne gives de nederste Klasser, saalænge det kan skee uden Tab for de væsentlige nødvendige Læregjenstande, nogen Underviisning i Naturhistorien, samt hvad der kan være meget nyttigt, i den sidste Klasse, naar Tid dertil ved andre Læregjenstandes Fremgang er bunden, og god Modenhed dertil, især ved et godt mathematisk Fundament derfor er opnaact, foretages et eetaarigt Cursus i Naturlæren, hvad vist og vil være af større Nytte, og ikke foraarsage de Vanskeligheder, som efter den nye Plan en to Aars tidligere Begyndelse dermed i et Par adspredte Timer om Ugen, hvori endog, naar den foregaaende Klasse skal være toaarig, baade proveciores og de Nyindkomne til stor Molest for dem begge skulle forenes.

*) Jeg bruger med Forsæt dette Udtryk, fordi de andre Lærefag, saasom Historie, Geographi, Mathematik og levende Sprog, ikke ubetvækkende kunne henregnes blandt Realier, men Underviisningen i dem ligesaa vel har en ideel Tendens.

§ 2.

Om Læregjenstandene. 1) Modersmaalet.

Af Skolens Bestemmelse og Underviisningens Diemed følger naturligen Balget af de Læregjenstande, som til dette Diemeds Opnaaelse, da nu eengang ikke Alt, hvad der kunde være nyttigt at vide, kan læres, maae ansees for de nødvendige og meest hensigtsrette. Er det altsaa klart og saavel ved den hidtil gjældende Skoleforordning som nu fremdeles i den provisoriske Plan fastsat, at Hovedoiet medet for vore Lærdeskoler efter deres egentlige Bestemmelse maa være, hvad og deres Navn af Lærdeskoler tilkjendegiver, at forberede til frit og selvstændigt Studium ved Universitetet, og forbyder fremdeles Hensynet saavel til den Tid, enhver af Skolens Læregjenstande vil fordre, for at dette Underviisningens Maal i Almindelighed kan naaes, som og til Ungdommens Kræfter og selv dens physiske Vel*), at udstrække Fordringerne til den Kundskab, for hvilken der til en Afgangseramen skal gjøres Rede, ud over hvad Skolens Diemed ubetinget fordrer: da vil consequent dermed de nødvendige Discipliners Antal og Udstrækning ikke kunne blive større end det, som i Forordningen af 7 Nov. 1809 § 3 er anordnet til at være Gjenstande for examen artium, nogle endog med de Begrændsninger og tidligere Ophør, som og den nye Reformplan ved Afgangseramens Deling i dens 14de § viseligen bestemmer. Ja i nogle Fag kunde Underviisningen endog med Nytte ophøre endnu tidligere, for efter den saa vigtige successive Methode at kunne give Plads for andre til Diemedet mere fornødne og aandsdannende Lærefag, hvilket især i den stærkt bebyrdede 6te Klasse kunde være af stor Vigtighed, og vistnok ogsaa med Held kunde anvendes, naar man blot vilde give slip paa

*) s. Borinerss bekjendte Skrift, hvorom ovenfor S. 9.

nogle saadanne Lærefag til den endelige Afgangseramen, for hvis Skyld de nu længere end fornødent skulle fortsættes. Og hvis endelig nogle reale Discipliner, som ikke vare directe fornødne til Forberedelse for Universitetsstudierne i Almindelighed, men mere tilsigtede en eller anden Anvendelse i det udbortes Liv end egentlig Aandsdannelse, skulde, for at føie Tidens Aand, der anseer slige Kundskaber fornødne for ethvert dannet Menneske, optages i Skolen, da maatte det kun være forsaavidt de ikke bleve til Hinder for Opnaaelsen af Skolens Hovedsiemed, saa at f. Ex. som sagt, Naturhistorien absolveredes i de tre nederste Klasser, hvor der kan lægges en aldeles tilstrækkelig Grund og vækkes Sands nok for denne Videnskab til siden paa egen Haand at kunne fortsætte den, hvilket er bedre end al Examinens-tvang; og Naturlæren med de geometriske Discipliner eller hvad man forbum kaldte anvendt Mathematik, gjemtes til det sidste Skoleaar, da baade ved endeel andre Fags Tilendebringelse fornøden Tid dertil vilde være vunden, og de til dens Studium udforderlige Forkundskaber i Mathematikken være tilveiebragte.

~~Feiler jeg nu ikke i det her Bemærkede, da-maa-føl-~~
gende afgjort ansees for de ifølge Lærdeskolernes Bestemmelse for samme meest passende og nødvendige Underviisningsfag, om hvis Tendents, Behandling og behørig Forde-
deling i Klasserne jeg tillige skal forklare mig noget nøiere.

1) **Moderemaal**, i hvis baade skriftlige og mundtlige Brug der vel ikke behøves noget Beviis for, at det hører til Lærdeskolens Bestemmelse, i hvordan man end fatter den, at øve sine Disciple, saasom det jo, især i vore Tider, bliver en Fordring til ethvert dannet Menneske, og saa meget mere altsaa til den videnskabelig Dannede, at kunne baade i Skrift og Tale bruge sit Modermaal med Eethed, Rigtighed, Klarhed og Smag, hvad og omtrent saaledes er fordret i 2den Passus af den provisoriske Plans 4de S, hvori man kun savner nogen Bestemmelse om Døvel-

fer i det mundtlige Foredrag, i hvilket dog forlængst er af Mag. M. Hammerich*) viist baade hvor vigtigt det er at Ungdommen øves, og paa hvad Maade det kan ske. Men maaskee er der i Planen kun tænkt paa, hvad der skulde fordres til Examen, hvilken vistnok med det mundtlige Foredrag vilde have sine Vanskeligheder, og, da Proven saaledes kun bliver skriftlig, er samme heller ikke foreskrevet ihenseende til Kundskaben i den danske Literaturhistorie, som det dog ellers, ifald Examen skal betrygge for at Intet forsømmes, vilde være vigtigere for den dannede Yngling at kjende noget til, end til den græske og romerske, hvori der skal eramineres. Paa den anden Side er derimod i Planen givet Underviisningen i Modersmaalet en Tendents, hvortil den i mine Tanker kun er lidet tilstrækkelig, den nemlig, „igjennem dette Sprog at bibringe Disciplene de almindelige grammatikalske Begreber“, saa at den danske Sproglære altsaa skal være et Slags almindelig Grammatik, hvorpaa al grammatisk Underviisning i de andre Sprog bør bygges, men hvortil efter alle Kyndiges Dom intet Modersmaal kan være tilstrækkeligt, fordi dets Grammatik allerede vides praktisk af Sprogets daglige Brug, og mindst det danske ved sin Mangel paa Former og fast Regelmæssighed og Nødtagthed er skiftet til. Det har og Directionen rigtigheden ind-

*) „Om det mundtlige Foredrag, hvorfor og hvoreledes det bør udvikles i vort Underviisningsvæsen.“ Kbh. 1841. Dertil kan føies ikke blot hvad det mundtlige Foredrag, men hvad hele Underviisningen i Modersmaalet angaaer, de herlige Bemærkninger som gives i de ovennævnte Afhandlinger af Alberti (Zahns Jahrb. X Suppl. 3. S. 381—383) og af Littmann i Friedemanns Parafesen 3 S. 199 fgg. „Die nothwendigste, die jedem Menschen am nächsten liegende, die erste aller Künste, unzertrennliche Begleiterin aller Geistesbildung, aller Erkenntniß, ist die Kunst der Rede u. s. w.“

seet og derfor (s. Motiv S. 727) befundet nødvendigt, at tage et fremmed, og navnlig det tydske Sprog, til Hjælp, fordi det „af alle nyere Sprog er nærmest beslægtet med det danske“; men netop af denne Grund har den handlet imod Principet, fordi jo ligere eller nærmere beslægtede to Sprog ere med hinanden, jo mindre oplyse de hinandens grammatikalske Beskaffenhed eller særegne Udtryksmaade af Begrebet eller Tanken; thi da falder Udtrykket i det Sprog, der skal læres, af sig selv, og Disciplen mærker ikke Egenheden i Sproget, som det netop er Forskjelligheden i Udtryksmaaden, der skal gjøre ham opmærksom paa*). Han veed det, man vilde lære ham, allerede iforveien, fordi han altid har hørt det siges saaledes, og han indseer ikke Grunden dertil bedre, fordi man viser ham, at det hedder ligesaadan paa Tydsk, hvilken Liighed vel hjælper ham til hurtigere og lettere at forstaae et saadant Sted i Tydskken, men grammatisk Indsigt giver det ikke mere, end om man sagde ham det samme nok engang, eller anførte ham en anden lignende Udtryksmaade, paa Dansk. Kun Sammenligningen af ueensartede Udtryksmaader og Sagtagelsen af Forskjellighederne i et andet Sprog, som vise Værlingen, at Noget ogsaa kan siges anderledes, end han er vant til at høre, er det som skal bringe ham til at tænke over sit Modersmaals Natur og indsee de Regler derfor, som han ikke føler nogen Nødvendighed af at lære, da han uden dem veed det rigtige og uden at give sig Grund derfor af Vane og Instinct anvender

*) Dette udoftles ypperligt af Saint-Marc-Girardin, s. Friedemann Parancsen für studirende Junglinge 4de Bd. 1, S. 72 fgg. og ligesaa af Thiersch, über gelehrte Schulen 1 S. 121 fgg., som endog aldeles forkaster Underviisningen i Modersmaalet i Lærbeskoler, hvorom han bl. A. S. 128 siger; „und es ist unbegreiflich, wie lange und in welchem Umfang sich das Unwesen auf ihnen (den gelehrten Schulen) erhalten hat.“

det. Men dertil er et Sprog, som hører til samme Sprogstamme som Moderemaal, baade i Former og Bygning alt for eensartet med dette*), ja selv det Franske, hvorom dette ikke gjælder, da det hører til den romanske Sprogstamme, har dog ogsaa for meget af den nyere Tids Præg, f. Gr. Mangel af Casusformer, Constructionslighed m. m., til at frembyde den her fornødne Forskjellighed, som derimod i den meest passende Grad findes i de gamle Sprog og navnlig det latinske, der ved sine bestemte Former for hver Casus= Modus= og Personsbegreb, til hvilken ethvert andet Sprogs Grammatik knytter sig, samt overhovedet ved sin store grammatiske Fuldkommenhed, Regelmæssighed og Neagtighed er og bliver den bedste Værel af Underviisningen i Moderemaal, saavel som alle de nyere Sprogs Grammatik, hvilken den, der gaaer ud fra den latinske, derfor langt lettere og sikkrere vil fatte, end den deri ukyndige. Jeg kan i den Henseende ikke afholde mig fra at anføre følgende Raisonnement af Littmann (Friedemanns Parænesen 2, S. 112 fg.**) „Vor Allem

*) ikke at tale om, at Fremgangen i det fremmede nyere Sprog kun forsinkes og besværliggjøres ved at lade Underviisningen i samme gaae den langsomme og tunge grammatikalske Wei, som i de gamle Sprog er fornøden, og at bringe Moderemaal et Offer, som dette ikke engang kan have synderlig Rytte af.

**) Ikke mindre fortjene den oftere anførte Alberti's Ord at paaagtes, der, som de fleste nyere tydske Pædagoger holder paa den latinske Grammatik som Begyndelse, ja som eneste Grammatik der fuldstændig bør doceres, og (i Jahns n. Jahrbk. 10 Suppl. 3 S. 381) bemærker: „Daß man jetzt auf den Gymnasien einen weitläufigen grammatischen Unterricht in der deutschen Sprache ertheilt, d. h. daß man Das noch einmal lehrt, was die Schüler schon beim Unterrichte im Lateinischen und in den andern Sprachen lernen, halte ich für einen nutzlosen und zeitraubenden Fehl-

aber bietet der Unterricht in andern Sprachen die beste Gelegenheit zur Ausbildung der Muttersprache so wie der Redekunst dar, weil theils die Regel der fremden Spra-

griff. Der Unterricht in der Muttersprache macht, damit er seinem Zwecke entspreche und dabei immer anziehend bleibe, einen andern Lehrgang nöthig; er darf Grammatik nur berichtend berühren. Der Zweck desselben ist kein anderer, als den Lehrling zu einem möglichst freien, richtigen und geschmackvollen Gebrauche der Muttersprache in Wort und Schrift zu führen; die Mittel zur Erreichung dieses Zwecks bestehen in vielseitigen Lese-Sprech- und Schreibübungen, welche durch einigen theoretischen Unterricht unterstützt werden". Og tidligere 1 S. 125. „So darf Grammatik nur einmal gelehrt werden“ (hvortil danst Grammatik jo ikke vilde forstaae) „und zwar nicht in Form der allgemeinen abstrakten, philosophischen Sprachlehre, deren Einübung schwierig sein und den Schülern nichts nützen würde, sondern die Grammatik der lateinischen Sprache, auch der syntaktische Theil derselben, muß so eingeübt und zu einer solchen lebendigen Anschauung gebracht werden, daß sie die Trägerin aller grammatischen Kenntnisse in den übrigen Sprachen, welche die Schule in den Lehrplan aufnimmt, zu werden vermag. In früherer Zeit, als deutsche Grammatik auf den Gymnasien noch nicht gelehrt wurde — ich halte auch jetzt noch immer diesen Unterricht für überflüssig — erwarben sich die Schüler durch den Unterricht in der lateinischen Sprache eine genügende Kenntniß der grammatischen Verhältnisse der Muttersprache“ (disse Forholde læres usagt af sig selv ved Oversætningen fra Latin); und wenn die Frage beantwortet werden sollte, ob damals oder jetzt, wo Lehrer und Schüler mit deutscher (= Modermaalets) Grammatik gelangweilt werden, bessere Stilistiker gezogen worden sind, wäre sehr zu bezweifeln, ob die Entscheidung zum Vortheil des Jetzt ausfallen würde“. Stilens bedste Mønstere blive dog endnu steds de gamle Klassikere. Modermaalets Sprog-egenheder læres tilstrækkelig ved Læsning og den daglige Brug i

de gar nicht ohne Erinnerung an die Regel der eigenen Sprache betrachtet werden kann, theils das Eigenthümliche der einen Sprache, ihr Geist, der tiefere Sinn der Worte, selbst der Charakter der Formen nicht besser als an der Eigenthümlichkeit einer andern Sprache begriffen wird, auch die schärfere Aufmerksamkeit, vorzüglich von dem jüngeren Geiste, nur bei dem Studium einer fremden Sprache erwartet werden kann, nicht bei dem Studium der Muttersprache, wo er das Bedürfnis zu lernen nicht so fühlt. (Saavidt overeenstemmende med vor nye Underviisningsplan. Men nu hvad nærværende Stridspunkt i Særdeleshed angaaer:.) Den entschiedensten Vorzug aber verdienen in dieser Rücksicht die alten Sprachen, zunächst wegen ihrer unvergleichlichen Vortrefflichkeit, dann auch wegen ihrer größeren Abweichung von den neuern Sprachen, wodurch ihre Vergleichung um so belehrender wird, endlich weil ihre Werke, bei der Richtigkeit und Bestimmtheit des Ausdruckes und der Verfeinerung der Darstellung, zugleich die höchsten Muster für die Ausbildung der Kunst der Rede und die beste Gelegenheit zur Gewöhnung an die dort in jedem Worte durchblickende Genauigkeit und Sorgfalt in Ausdruck und Darstellung darbieten. u. s. w." Kun et Exempel: Har Begynderen giennein den latinske Grammatiks Elementer (der ingenlunde ere en 9 eller 10 Aars Dreng for vanskelige at fatte) faaet et tydeligt Begreb om, hvad Declination er og knyttet sin Forestilling om Casus til Latinens faste Former for disse, da behøver man i de levende Sprog og selv i Modersmaalet kun at nævne ham det ene Navn (Genitiv, Dativ o. s. v.

al Underviisning. Jvf. næste Anm. og om Latinens Bigtighed som Sproglære endvidere St. Marc-Girardin de l'instruction intermediaire i Friedemanns Parânesen 4, 1 p. 76.

en Terminologie, som i alle Sprog burde være den samme), for at han strax kan orientere sig, og see hvert Nomens Forhold til hele Sætningen; hvorimod dette Casusforhold i Danske ikke er kjendeligt af Formen, men kun maa tænkes af Sammenhængen, efterat denne allerede er forstaaet, Dplysningen om Casus altsaa kun er et overflødig Tillæg, som Disciplen ei føler at behøve. Dog herom siden Mere. Her vilde jeg kun gjøre opmærksom paa den overdrevne Forestilling, man nuomstunder gjør sig om Nytten af Underviisningen i Modersmaalets Grammatik*), som om det var en idelig Tyggen af denne, der kunde danne gode Stilister og Skribenter, hvad kun bevirkes ved flittigt Studium af gode Monstere (selv i andre Sprog), der i Forhold til Disciplenes Evner bør gøres til jevnlig Gjenstand for Underviisningen, selv i nederste Klasse. En god Stils Fuldkommenhed bestaaer ikke i dens grammatiske Rigtighed, ved hvilken den endda kan være ringe nok, og omvendt meget stor, uagtet nogle Smaapletter *quos incuria sudit*, men af ingen Værd, naar den ikke udspringer af Indsigt i Materien, hvorom der skrives, hvilket er Hovedsagen, thi *verba provisam rem non invita sequuntur*, naar

*) „Das Erlernen der Muttersprache, das Begreifen ihrer tiefern Bedeutung und das Erfassen ihrer feineren Gesetze und Eigenthümlichkeiten kann nur mit der Ausbildung des Gedankens zugleich gehen, oder ihr folgen, keineswegs aber ihr vorausgehen. In aller Beziehung ist für Rede und Muttersprache das Beste erst von spätern Jahren, nicht von der Schule zu erwarten“, u. s. w. Tittmann anf. St. S. 110 fg. Eigesaa Thiersch a. St. „Was von der deutschen Sprache, (for os altsaa det danske) in früheren Jahren zu sagen ist gehört dem Unterricht in der Orthographie, und in die Correctur der Uebersetzungen in das Deutsche; die feinen Eigenheiten des deutschen Gebrauches, der Geist der Sprache, ist erst spätern Alter an großen Mustern, dergleichen Klopstocks Oden sind, erklärbar und begreifbar“.

man, saaledes som i Modersmaalet, kjender disse Ord. Modersmaalets Grammatik er jo ikke stort mere, end en Systematisering af det, Lærlingen allerede fra Børnsbeen af veed, eller en Forklaring af Sprogets almindeligste Phænomener, som han fatter i samme Dieblig han hører denne, især naar han har lært eller tillige lærer den latinske Grammatik, og som ingen Noie koster ham, altsaa ei bidrager synderligt til hans Aandskræfters Udvikling, men kun tjener til Berigtigelse af de enkelte Feil, han ihenscende til Correcthed i Ordenes Form og Retkrivning kan begaae*). At

*) Jvf. det overtydende Sted herom i een af vore første danske Stilisters, Etatsr. M o l b e c h s „Bemærkninger over det danske Skriftsprogts historiske Udvikling“ i Nyt histor. Tidsskrifts 1ste Bd. 2det Hefte S. 62—63. Ligesaa siger L i t t m a n n a. St. „Wie der Lehrer den Irrthum des Denkens bei dem Unterrichte nicht unverbessert lassen soll“, so auch den Verstoß gegen die Grammatik, den unreinen und unangemessenen Ausdruck. Es ist damit nicht anders als mit der Grammatik einer fremden Sprache. Wohl bedarf diese besondern Unterrichts, aber die besondern Stunden werden immer nur der kleinere Theil des grammatischen Unterrichts seyn, der sich durch den ganzen Sprachunterricht ziehen muß“, og fremdeles S. 113: „Die Unterweisung in der Grammatik der Muttersprache in besondern Stunden wird auf eine kurze systematische Uebersicht der Wortformen und der Eigenthümlichkeit des Baues der Sprache (som ikke kan kjendes uden ved Sammenligning med et forskjelligt Sprog) zu beschränken, am wenigsten durch die ganze Schulzeit oder auch nur einen großen Theil hindurch zu ziehen seyn“. „Ausgedehnter und lange fortgesetzter Unterricht in der Grammatik der Muttersprache als allgemeiner Unterrichtsgegenstand ist nicht nur unnöthig sondern auch für Aufmerksamkeit und Lernbegierde des Schülers gefährlich, da die Nöthigung zur Aufmerksamkeit auf schon Bekanntes den von der Nothwendigkeit nicht überzeugten Schüler leicht ermüdet“.

anvende to eller endog tre hele Aar paa en bestandig Gjen-
 tagelse af f. Gr. Voiesens lille Grammatik, som kan læres
 tilfulde i første, høit kunde gientages engang i anden Klasse,
 er dog virkelig at odde med Tiden (især hvor man har
 saa lidt af den som i vor nye Skoleindretning) og, som
 Alberti siger, kjede Disciplen; for ikke at tale om, at ikke
 Alt, hvad der kan være at agte paa i Skrift eller Tale,
 henhører under Grammatik i Ordets sædvanlige Betydning,
 f. Gr. Ordvalg, Synonymik, Kethed og Smag i Fremstil-
 lingen, Anbringelsen af Billeder og Figurer m. m. Selv
 Orthographie, hvori Incorrektheden meest viser sig, udgjør
 som oftest ikke noget Afsnit af Grammatiken, hvad maafee
 heller ikke behøves, da Feilene derimod mere ere Følger af
 Skjodesløshed end af Uvidenhed, og den sædvanlig bedst
 læres praktisk ved Læsning, under hvilken Ordets Form ef-
 terhaanden indprænter sig i Grindringen, eller som et Bil-
 lede i Phantastien, ogsaa ved Sammenligningen af eensly-
 dende men forskjelligt skrevne Ord*). Men Hovedsagen er
 dog til Slutning Smagens Dannelse, der ikke kan tilveie-
 bringes ved Regler, men fornemmelig kun ved jevnligt Stu-
 dium af fortrinlige Mønstre, ikke blot i Moderersmaalet, men
 selv i andre Sprog og den klassiske Litteratur, hvoraf jevn-
 lige Oversættelser, Udtoge og Oversigter vilde være en her-
 lig Dvælselse i Materiens Behandling og Tankernes Dispo-
 sition, i Valg af Udtryk, i Fremstilling og Talens Kunst,
 og langt bedre end alle Selvtænkingsøvelser over ubekjendte
 Gjenstande, idet hiin paa eengang beriger Forstanden med
 Tanker og lærer at udtrykke disse paa den sprogrigtigste

*) Saadanne kunde med Rytte gøres til Stof for vore kalligraphiske
 Forrifter, der saaledes tillige kunde blive Veiledning i Orthogra-
 phie, istedetfor at de sædvanligen ere af et for Tanken ganske
 unyttigt Indhold, og ubertiden endog forplante orthographiske
 Feil.

Maade og i den smagfuldeste Form, eller med eet Ord: danner Stilen. Jvf. Girardin S. 73 og Littmann a. St., som tillige bemærker, at en Underviisningstime, hvori fortrinlige Verker i Modersmaalet bleve gjennemgaaede med Hensyn til Sproget og Talekunst, ogsaa kunde være af stor Nytte, naar dette kun skeede af en aandrigh Lærer, saaledes som man og maa ønske med Læsningen af de Samles Talere og Digtere, blot at det ikke bliver til bare tør Grammatik. Alberti sætter i sin Lektionstabell Rhetorik og Poetik i Mellemklasserne, hvilket jeg dog kun vilde anbefale i Slutningsaaarene som en kort Oversigt af Smaglobene *) thi unægtelig fortjene Littmann's Ord sammesteds S. 112 at paaagtes: „Wieder ist die Redekunst weniger ein Werk der Regeln, als der Feinheit des Taktes in Auffindung des Angemessenen in Allgemeinen und für die besondere Anwendung. An wenigsten läßt sich das höchste der Redekunst, ihr Geist, in Regeln bannen und aus Regeln hervorrufen. Es ist aller Kunst gemeinschaftlich, daß die Regel wenig vermag, und daß nur das Genie den Werken den Geist einhauchen kann, der sie zu Kunstwerken macht. Die Rhetorik wird so wenig schöne Werke der Redekunst hervorbringen, als die Grammatik eine schöne Sprache, einen schönen Stil. Darum ist auch hier das Höchste gar nicht durch Lehre mitzutheilen, und überhaupt gilt hier ganz besonders, daß nicht alles schulmäßig und methodisch gelernt werden kann und soll. Der Gebrauch der Redekunst, so wie der Sprache, ist so wenig durch Lehre und Kenntniß zu erschöpfen, daß die wesentlichste Aufgabe des Unterrichts nur sein kann, den Sinn und das Gefühl für die Feinheit der Rede zu wecken und zu üben.“ Og det skæer især ved Læsning af Mønstre, naar derved gjøres opmærksom paa deres æsthetiske Fuldkommenheder.

*) En Time ugentlig kunde maaskee og tidligere med Nytte anvendes paa at gjennemgaae Rahbeks lille Skrift „om den danske Stil“, især hvis samme kunde faae en ny og passende Bearbejdelse, for at vække klar Bevidsthed om den gode Stils Egenheder.

Denne Littmann's Advarsel, at ikke alt bør læres skolemæssigt, d. e. hos os i Lectier (Pensa) og Examination af disse, kan og især gjælde ihenseende til Begynderunderviisningen i Modersmaalet, der for alting ikke bør bestaae i blot theoretisk Grammatik, hvormed man ikke engang, uden alt for meget at trætte Disciplene, overskride deres Sphære eller alt for idelig gjentage det samme, kunde udfylde Tiden. Ogsaa her vil hver god Lærer vel anvende idetmindste det Halve af Timen til Læsning af smaae gode Monstere (s. Gr. i Molbech's Læsebog), og forskjellige dermed forbundne Ovelser, ikke saameget i grammatisk Analyse af det læste Stykke, skjøndt ogsaa derpaa hvergang kan anvendes nogle Minutter, som i mundtlig udenad at foredrage Indholdet af det læste Stykke, undertiden og skriftlig at angive dets Indhold, og hvad andet Læreren kan finde tjenligt til samtalestevens at danne deres Smag og Udtryksmaade med, saasom at lade dem sige det samme med andre Ord, lede dem til rigtigt Ordvalg ved at indsee Forskiellen af synonyme Udtryk, forandre active Sætninger til passiviske og omvendt, forene løse Sætninger til en Periode o. a. desl. Vi dræbe al Aand ved bare Grammatik og give saaledes Philanthropinister og Realister Vaaben i Hænderne mod os. Hverken hos Grækerne eller hos Romerne var Grammatikernes Periode Literaturens gyldne Tid, men som deres Antal tiltog, astog Aand og Genialitet. Est modus in rebus; det ene bør gøres, det andet ikke forsømmes.

Jøvrigt maa her ikke forbigaaes, at Underviisningen i Modersmaalet ikke saaledes som de øvrige, er nogen for sig ene bestaaende Disciplin, men næsten enhver Lærer i Skolen bliver praktisk Lærer i Modersmaalet og ethvert Fag biløbigt Veiledning deri, fordi al Underviisning gives igjennem samme og alle Lærebøger ere skrevne deri, Disciplen altsaa overalt kun hører det Rette og øves i at udtrykke sig rigtigt, og det i de forskjelligste Retninger, s. Gr. ved Fortælling af Begivenheder i Historien, Forklaring over Gjen-

stande af Religionslæren, den mundlige Oversættelse fra fremmede baade nye og gamle Sprog o. s. v. Naar altsaa, hvad man dog maa vente, vedkommende Lærere i alle Fag stedsse ville agte paa og holde over at Disciplene i deres mundtlige Tale bruge rigtigt og godt Udtryk, da kunde endel særegne Øvelser i Modersmaalet spares. Enhver Underviisning blev da en Øvelse deri, enten det saa egentlig var tilsligtet eller ikke, og da behøves altsaa ikke saa mange Timer til særegen Underviisning i Modersmaalet, som naar det betragtes som en isoleret Disciplin. I alt Fald bilde man sig ikke, ind, at naar Een skriver godt og smukt Dansk, det da skulde være Følge af, at han i Skolen har været længe og meget beskæftiget med speciell dansk Grammatik; ligesaa lidt som man maa troe, at han derfor lettere skulde lære Latin, hvad meget mere forholder sig omvendt. I de engelske Skoler læres ingen engelsk Grammatik, og hvor høves der dog større Talere i Modersmaalet, end der? At jeg imidlertid ikke forkaster denne Disciplin som unødvendig i Lærerskolen, vil man let skjønne deraf, at jeg selv har udgivet tvende endog temmelig udførlige Lærebøger deri; dog mere til Gjennemlæsning med Disciple i Mellemklasserne, som forlængst vare bekendte med den latinske Grammatik, for at bringe dem til at bemærke deres Modersmaals Særegenheder og Analogier, samt berigtige enkelte sædvanlig forekommende Feil i sammes Brug, end for at lære dem, hvad de forud vidste. I 1ste Klasse, om hvis grammatiske Underviisning jo her egentlig var Taleren, har jeg, forend Bojesens lille Bog udkom, aldrig ladet lære systematisk nogen dansk Grammatik, men Læreren har under Læsningen af Mallings eller en anden Læsebog efterhaanden ved Analyse vakt Opmærksomhed paa det Grammatiske i Sproget, og ladet Disciplene applicere de Grundbegreber, som de havde faaet ved den grammatiske Elementarunderviisning i Latinen, som jeg aldrig har mærket eller, forend jeg ser det i Motiveringen af den nye Plan, har hørt at

være for vanskelig for en tiårs Dreng af blot nogenlunde antagelige Evner; ja hvis bestemte Casusformer langt fra engang ere saa vanskelige for Begynderen at fatte og huske, som Tydskens mange anomale Casus, der mere maae kjendes af den tilføiede Artikel og Adjectiv end af Substantivernes egne Casusformer.

Og naar det nu endelig i den nye Underviisningsplan paalægges Censorerne af den danske Stilprøve i Examen ved Bedømmelsen at see paa Candidatens Evne til Selvtænkning, da kan samme vist nok ofte især vise sig i denne Prøve, ligesom ogsaa Underviisningen i Modersmaalet ved et godt Valg af Læsestykker, ved at indlade sig paa disses Indhold, samt ved at opgive til skriftlige Udarbejdelser saadanne Emner, som fordre god Estertanke, bidrage Sit til, at Tænkning vækkes og Naudsøevnerne modnes; men ene ved danske Stiløvelser kan dette ikke opnaaes; Selvtænkning er deels Naturens Gave og deels befordres den kun ved en Samvirkning af den hele Underviisning; men Lærens egentlige Kald, som Docent i Modersmaalet, bliver det dog kun, hvad ogsaa kun den nye Underviisningsplan i § 4 paalægger ham, at bringe Disciplen til at udtrykke hvad han veed, tænker og kan udfinde, saa rigtigt, klart og smukt, som det er ham muligt. (Jvf. mit Svar paa Kritiken over Udj. Wolles Afhandling i Tillægget til den Berlingske Tidende 1847 No. 50.) Det er iøvrigt her ikke min Sag at gaae ind paa noget omstændeligt Forslag om de Emner, der hele Skolen igjennem kunde gøres til Opgaver for disse danske Stiløvelser, ihenseende til hvilke jeg vist nok i de høiere Klasser maa især erklære mig for de saakaldte frie Opgaver, men paa de Vilkaar, at Gjenstandene ere Disciplene saa tilstrækkelig bekendte, at de ei kunne blive forlegne for Ideer. Jeg vil derfor blot gøre opmærksom paa Nytten af at opgive saadanne Emner, hvorom de kort forud have læst monsterværdige indholdsrige Stykker, om hvilke Lærerne i Modersmaalet da gjorde vel i

ogsaa at conferere med andre Lærer, i hvis Fag de kunne være forefaldne f. Ex. af Xenophons Memorabilier 2 Bogs 1, 2, 3, om Herkules paa Skilleveien, om Camprokles's Brede paa sin Moder (et Æmne, hvorover det ikke kunde være af Veien at maangt et ungt Menneske bragtes til at tænke), om de tvende uenige Brødres Udsoning o. a. d. Naturligviis maatte saadanne Udarbejdelser strax foretages i Timen, eller i to sammenhængende Timer, for ikke, naar de skreves hjemme, at blive en blot Oversættelse. Ogsaa vilde det bringe Disciplene til at læse alt, hvad der læstes med dem, med større Opmærksomhed paa Indholdet og Udførelsen. Andre Gange kunde man umiddelbar forud lade forelæse en god kort Bearbejdelse af det Æmne, man vilde opgive, f. Ex. Jacobs om Benævnelsen af classiske Forfattere, o. a. i Ersch og Grubers Encyclopædie, eller samme Forfatters Forsvar for Horats's Venner i hans „Leben und Kunst den Alten“. Disciplene havde da paa eengang et godt Mønster at følge og, hvad der er Hovedsagen, ingen Mangel paa fornødent Tænkstof, uden hvilket selv den bedste Stilist intet klogt kan producere; thi scribendi recte saper est & initium & fons. Til Grammen gaar dette naturligviis ikke an: der maa, naar man vil være billig, gives flere Æmner at vælge imellem.

§. 3.

Fortsættelse. 2 og 3) de gamle Sprog.

Vi have allerede flere Gange antydet, hvor vigtig en Sag, ja Hovedsagen i Lærdestolernes hele Underviisning de gamle Sprog og den classiske Litteratur er. Her vil jeg nu noget udførligere omhandle dens Vigtighed og hvad om Underviisningen deri er i Reformplanen bestemt. Jeg anfører da som 2den og 3die Læregjenstand **Latin** og **Græsk** eller de gamle Sprog og saa Meget som muligt af deres **Classiske Litteratur** (ikke Litteraturhistorie), af hvilke igjen

især det latinske Sprogs Studium (uagtet den græske Litteraturs uægtelige Fortrinlighed) maa være det Fag, som bærer, eller er Centrummet for, den hele lærde Underviisning, og derfor fra først til sidst bør drives i Lærdeskolerne, fordi det er saa nøie sammenfjædet med næsten ethvert videnskabeligt eller akademisk Studium, at ingen Videnskabsmand kan undvære Kundskaben deri, og ingen anden Disciplin kan saaledes tilveiebringe den Aandsudvikling, hvoraf en fri selvstændig Dykkelse af samme er betinget. *) Medrette siger saaledes og en Recensent af tre meget forskjellige Smaaskrifter om Gymnasialunderviisningens Princip, Dr. Vartsch, i Jahns u. Jahrbücher f. Philol. u. Pädag. 48 Bd. 3 H. p. 202. Wie aber jede Schule, wenn sie ein lebendiger Organismus sein will, Ein Princip, Einen Charakter haben muß, **) so wird auch das Gymnasium und ebenso die Realschule aus dem Kreise der sämtlichen Lehrobjecte Einen Unterrichtsgegenstand als das Centrum, als den einen Mittelpunkt festzuhalten haben, auf welchen als maasgebend die übrigen Disciplinen sich beziehen und von dem aus sie ihre Stellung und Bedeutung im Ganzen des Unterrichtsorganismus zugewiesen erhalten. Ob für die Realschule dieses Centrum die deutsche Sprache oder die

*) Fremgangen deri har derfor altid været og maa nødvendig blive det Hovedpunkt, hvorefter Disciplenes Dyrkning i Klasserne især maa bestemmes, hvad ingen andre Discipliner i den Grad kan blive, skjøndt de derfor ei ganske maae tabes af Sigte. Paa samme Grund er man derfor jo og overalt enig i at tildele hiin det største og overveiende Antal Timer. Udelukker man det latinske Sprog fra Begyndelsesklasserne, da vilde det jo blive et ikke let afgjort Spørgsmaal, hvad her skulde være Hovedpunkten, og denne alt-saa siden maatte forandre.

**) Ivf. hvad her ovenfor (S. 4) er bemærket om Skadeligheden af at blande lærde og real Skole med hinanden.

Naturvidenskaberne nebst der Mathematik bilden sollen, lassen wir dahingestellt; für das Gymnasium (Lærestolen) können es seinem dermaligen Ziele gemäß nur die alten Sprachen und ihre Literatur bilden, und diesem Studium haben sich die andern Lehrobjecte, so wichtig dieselben an sich auch für die Gelehrtenschule sein mögen, unterzuordnen“. At udvikle, hvor vigtigt og væsentlig nødvendigt dette Princip er for den lærde Skoleundervisnings hensigtsmæssige Organisation, vilde føre til større Vidtløftighed, end jeg her tør tillade mig, men som jeg og saa meget mere kan undgaae, da jeg kan henvise til nogle af de mangfoldige Skrifter eller Afhandlinger, hvori denne Sag er udviklet saa klart og fyldestgjørende, at der for en kyndig Læser, som uden Fordom og uden at lade sig blænde af hvad man nuomstunder kalder Tidens Fordringer, eller af Dr. Grundtvigs heel morsomme Joren mod den gamle Litteraturs Studium i hans „Eykönfning til Danmark“, vil skjenke dem den behørig Opmærksomhed, ikke kan blive mindste Tvivl tilbage; og af hvilke jeg derfor, isald man ikke skulde ville besvære sig med Læsningen af saadanne ældre latinske som Græstis fortrefselige *dedicatio ad Stiglitium*, som staaer foran hans Udgave af Ciceros Verker, og flere af hans Taler og Afhandlinger, saasom hans *oratio de vera humanitatis disciplina*, eller *Mureti et Par* hundrede Aar ældre *oratio de utilitate ac præstantia literarum humaniorum adversus quosdam earum vituperatores*, o. d. hvilke den nuværende reformønsfende Generation maaskee vil ansee for forældede og kun eensidig philologiske, — blot vil nævne nogle af de vigtigste nyere, som man bekvemmeligen finder samlede i Friedemann's interessante „Parænsen für studierende Jünglinge“ i 6 smaa Bind, (Braunschweig 1827 — 41), en Titel som i Grunden er for indskrænket, da de ligesaa meget, em ikke mere, angaae Skolevæsenets og den lærde Undervisnings Organisation og Methode, og derfor tillige kunne anbefales alle dem, som have dermed at gjø-

re*). Saadanne Afhandlinge ere, hvad den her omtalte Sjælestand angaaer: i 1ste Bind fremfor alt Thiersch über classische Bildung, (uddraget af hans fortrinlige Verk. Ueber gelehrte Schulen, 1ste Bd. 2 Afd. 2, der ibrigt hellere maa læses fuldstændig i Verket selv). Dernæst i 2det Bd. Jacobs üb. die classischen Alterthumsstudien als Hauptbildungsmittel zur Humanität, og endnu mere Tegnér's Tale om Betydningen af den græske Litteratur's Studium for vor Tid. I 3die Bd. Funk über den Nutzen richtig getriebener Philologie in den Schulen. Roth üb. die fortvauernde Abhängigkeit unsrer Bildung von der classischen Gelehrsamkeit. Littmann über Bildung des Gelehrten durch Schule u. Universität (allerede ovenfor et Par Gange citeret). Kreuzer das Studium der Alten als Vorbereitung zur Philosophie. Weber üb. den Werth der alten Sprachen für die Gymnasialbildung (med Friedemans Anm. og Citater). Første Deel af Hegels Afh. üb. den fortvauernden Werth der altclass. Studien. Og endelig Reherberg üb. das Studium der alten Sprachen als allgemeines Bildungsmittel für die höheren Stände (skreven paa en Tid, da et overbevisende Forsvar for Humanitetsstudierne især var fornødent, men selv endnu meget værd at paaagte). Fremdeles i 4de Bind de tvende ypperlige, fra Engelst overfattede Stykker, det ene et Fragment af den be-

*) Ogsaa siger Fr. selv i Fortalen: Uebrigens wünsche ich angelegentlich, daß allerlei Behörden der Gelehrtenschulen dieser Sammlung einige Berücksichtigung zuwenden, um die Bedürfnisse der Gegenwart für diese Anstalten kennen zu lernen und die Ansprüche, die sie geltend gemacht sehen, mit Bereitwilligkeit anzuhören und zu befriedigen“. Jeg vilde, da Fordringerne ere saa mangehaande, tilføie: und gehörig beurtheilen zu können.

rømte Statsmand Robert Peels Tale til de Studerende i Glasgow, hvori han bl. N. henviser til saadanne Mænds Exempel, som North, Pitt, Fox, Burke, Grenville, Windham, Canning o. m. fl. for hvilke Fortroligheden fra Ungdommen af med Oldtidens Heroer har været det kraftigste Befordringsmiddel til at kunne hæve sig til Grens høieste Spidse (ligesom forud for flere af vore lærde Adelsmænd); men især det andet, som fornemmelig paa vor seneste Tid, da man stræber at skaffe Real- d. e. Naturvidensfaberne en saa betydelig og overveiende Plads i vor lærde Underviisning, er af yderste Vigtighed, og derfor maa anbefales til nøie Overveielse, M. Russel's Bemærkninger over Fordelene af de klassiske Studier, som Middelt til den ungdommelige Mands Dannelselse og specielt sammenlignede med de Studier, som det er foreslaaet at sætte i Stedet (Originalen: Observations on the advantages of classical learning &c. by the Rev. M. Russel, LL. D. Edinb. & London 1836.) Skarpsindigt og grundigt er fremdeles hvad Friedemann sammesteds har oversat af St. Marc-Girardin de l'instruction intermédiaire & de son état dans le midi de l'Allemagne, 3de Ufsnit, om de klassiske Studier og Realterne. Ligeledes Brudstykker af Hollænderen van Heusde's Breve om den høiere Underviisnings Natur og Tændts, hvort der især S. 110—117 findes herlige Idcer om Vigtigheden af de gammelklassiske Studier for den akademiske Dannelselse allerede fra Skolens nederste Trin af. Ogsaa nogle træsfende Ord om den klassiske Literaturs Værd især for den Geistlige findes i de derpaa følgende Brudstykker af Tegners ligesaa hjertelige som genialste Synodalsforedrag. Og endelig lader Deinhardts skarpsindige Afhandling über Zweck u. Mittel des Unterrichts auf Gymnastien ogsaa de gamle Klassikere vederfares deres fulde Ret og beviser saavel at videnskabelig Mand og Form i Fremstillingen kun

ved Studiet af det Gamle kan udvikles paa den rette og fuldkomne Maade, som og i hvad Forhold det Antike i Særdeleshed staaer til Christendommen og hvorledes det bliver det bedste Middel til en klar og forstandig Anskuelse af samme. Svortil endnu tilsidst komme Stykker over den gammelklassiske Litteratur's Navn, Væsen og Værd af Fr. Jacobs, Herder, Heyne, Göthe o. fl. Tilseendes endnu andre særskilte Skrifter, saasom Platneri pro lingvæ latinæ utilitate defensio, udg. af Vogel, Lips. 1832, hvori flere Gecursor, bl. A. Klogit tydske imod Basedow, som meget fortjener at paaagtes; Kreuzers Forord til Schuchs Encyclopædie der Alterthumsstudien, Heidelb. 1835; Köhlers Aphorismen aus dem Gebiete des Gymnasiallebens, Leipzig. 1837; Niehammer's foransførte Verk: der Streit des Philanthr. und des Humanismus, Jena 1808, og endelig Hovedverket i den hele nyere Pædagogik, Niemeyers Grundsätze der Erziehung u. des Unterrichts, 2den Deel, o. fl. Af alle disse i Underviisningsvæsenet saa kyndige Lærde er det saa langt fra at nogen tilraader nogen- somhelst Indskrænkning af Underviisningen i de gamle Sprog, at de meget mere anprise det størst mulige Studium af dem og deres Litteratur som det ypperste Middel til den Landsdannelse, der jo og er Hensigten af vor nye Reform, og med indlysende Grunde godtgjøre Vigtigheden af dette Studium for de høiere Stænder og Nødvendigheden af at det gøres til Grundvold for de akademiske Studier i det Hele. Det samme beviser og Erfaringen, og ingensteds fjendeligere end i Engelland: hvilke store Mænd, Retslærde, Parlamentstalere, Prædikanter o. s. v. ere der ikke udgaacde fra Skolerne paa en Tid, da der i dem hartad ikke lærtes andet end Latin og Græsk og det endda uden at Fremgangsmaaden i denne Underviisning var saa priselig (s. Niemeyers Reise)? eller hvor er vel Realiteten eller Kundskab i det Materielle større, uden at der dog i de lærde Skoler gives no-

gen Realundervisning? *) Thi vilde man hente en Indvending fra den Gensidighed og Ufuldstændighed **), som kunde synes at maatte følge af Underviisningens Indskrænkning til saagodtsom eet Fag eller Philologie allene, da taber den sig aldeles, naar man betænker, hvor mange Videnskabsøgrene dette ene Fag omfatter, som ikke bestaaer i et Par døde Sprog's Grammatik allene, skjøndt ogsaa denne allerede er et vigtigt Bidrag til den første Udvikling af Aandskræfterne, men indfører Lærlingen i Kundskaben om de virkelig aandedannende Realier, i Historie, Oldtidsvidenskaben, Philosophie, Statskyndighed, Beltalenhed, Poesie, Kunsten, Mythologien, o. desl. reen menneskelige Videnskaber, fremstillede ikke i tørre Theorier, Systemer, Compendier, men paa en aandrig, klar og smagsfuld, concret og for Ungdommen passende og interessant Maade, i de ypperste klassiske Mønstre selv, paa hvilke al Theorie er bygget, ved hvis daglige Læsning og Fortolkning han, da de endydermere frembyde et saa rigt og herligt Stof til en passende Gradgang, uformærkt, som Sprogbanefelighederne forsvinde, forstaaer deres Indhold ***), bli-

*) „Glücklicherweise kann dem philologischen Unterricht in diesem stabilen Lande durch keine neuen Schulpläne, durch keine Berufung auf den Geist der Zeit, auf das allgemeine Fortschreiten u. dgl. Abbruch geschehen,“ siger Friedemann (Paränesen 3, S. 55 Anm.).

**) See Studieplanen for Universitetet i Bonn hos Friedemann 4, S. 194: „Das classische Alterthum hat einen ganzen Kreislauf der Bildung in naturgemäßer Entwicklung der höchsten Anlagen vollendet, u. s. w. Og fremfor alt Thiersch a. Skr. S. 180 fgg. eller hos Friedemann 1, S. 48 fgg.

**) hvad en god Lærer ikke lader ude af al Agt, efter Philologen Ernestis Raad: hoc consilio legendi sunt veteres auctores, ut non rerum minus quam verborum ratio habeatur (dedic.

ver fortrolig med deres Aand og uddanner sin Smag for det Sande, Gode og Skønne; hvorimod han hos os alt for lidet kommer, og, naar Underviisningen deri end mere skal indskrænkes, endnu mindre vil komme, til at nyde den rette Frugt af dette de Gamles Studium, hvorefter Thiers *) medrette siger, at „naar den ei nydes i den Alder, da skeer

p. 200); Sjændt ikke paa Forklaringer derover bør anvendes for megen Tid, men kun sørges for, at Discipelen ikke læser uden al Ertentanke.

*) Hist. du Consulat et de l'empire, a Bruxelles T. I. p. 404, hvor det hedder om Napoleons Plan til Lycæerne: il voulut y retablir l'ancienne règle classique, qui assignait aux langues anciennes la première place, ne donnait que la seconde aux sciences mathématiques & physiques, laissant aux écoles spéciales (hvormed vi maaffee kunne sætte vor forventende 7de Klasse i Parallel) le soin d'achever l'enseignement des dernières. Il avoit raison en cela comme dans le reste. L'étude de langues mortes n'est pas seulement une étude des mots (hvad Philanthropinisterne kaldte Wortfram, og maaffee kunde have nogen Grund dertil saalænge man allene brød sig om det Grammatikalske i Sproget) mais une étude des choses, c'est l'étude de l'antiquité avec ses lois, ses mœurs, ses arts, son histoire si morale, si fortement instructive. Il n'y a qu'un âge pour apprendre ces choses; c'est l'enfance &c. (Men det maa læres af Rilden selv, af Klassikerne, ikke af Compendier eller af Oversættelser, der kun ere maadelige Surrogater og ikke kunne føre ind i Oldtidens Aand). Et dans un temps où les idées religieuses se sont affaiblies, si la connaissance de l'antiquité s'évanouissait aussi, nous ne formerions plus qu'une société sans lien moral avec le passé (jvf. Thiers'sch üb. gel. Sch. 1 S. 180 fgg. 213 fgg. eller Udtoget deraf i Friedemanns Parån. 1 S. 73 fgg. og sammesteds S. 74 det Stykke af Böckhs Tale de antiqu. lingvar. studiis, hvori det af denne Thiers Beretning sees, at han gjør

det aldrig." Men neppe vil almindeligviis Ynglingen i Skolen, og end mindre da siden, naae dertil, naar han ei saa betids og, medens Hukommelsen stod ham bedst bi i at lære Former*), har saaledes overvundet Sprogets første Vanfæligheder, at han i de øverste Klasser kan læse Autorerne med nogenlunde Væthed men endnu skal hænge saa meget i alle de Grammaticalia, der nu sædvanligen fordres, at han ei kan komme til at interessere sig nok for Indholdet og Stilens Fuldkommenheder, eller hvad der egentlig skulde forsyne ham med Indsigt og danne hans Smag. Det samme beviser jo og Erfaringen hos os selv, hvor de Ustuderede i Almindelighed og under lige Omstændigheder staae kjendelig tilbage for dem, der have saaet humanistisk og videnskabelig Dannelses; hvad og Staten har gjort til Princip ved Embedsbesættelser. Vist nok vedkjender nu ogsaa den nye Underviisningsplan for vore Lærdeskoler sig dette Princip af de gamle Sprogs Nødvendighed som Skolediscipliner, men den arbejder dog tildeels imod sin egen Hensigt, i det den fra de to nederste Klasser borttager den hele Elementarunderviisning deri, og i de høiere med for mange heterogene Færefag indskrænker den til Sprogens og Klassikernes rette Studium fornødne Tid**); og endelig angiver den os ikke Hovedsiemeden for denne Underviisning, hvorpaa dog alt kommer an. Tale vi altsaa nu først om dette sidste, da fremgaar hverken af Planen eller Motiveringen,

Napoléon Urte), uniquement instruite et occupée du présent, une société ignorante, abaissée exclusivement propre aux arts mécaniques. Le premier consul voulut donc, que les études classiques reprissent leur rang, les sciences (Real-fundskaberne) ne venaient qu' après &c.

*) S. det ovenf. S. 5—6 anførte Sted af Marc-Girardin.

**) Af samme Mening er og Prof. Heinrichsen i Programmet fra Odense Kathedralskole 1846, S. 43.

at man har betragtet Latin og Græsk som andet end to Sprog, der kun skulde læres for deres egen Skyld, saa at Kundskab og Færdighed i at forstaae dem, vel og i at skrive det latinske, blev Diemedet, og dertil altsaa forordnet et vist Antal Auctores samt visse Stiløvelser, som Middel, hvorved denne Kundskab og Færdighed skulde forskaffes Disciplene; istedetfor at omvendt Klassikernes Studium, om hvis Fuldkommenhed og Indflydelse paa al Aandsdannelse der intet Spørgsmaal kan være hos nogen der rigtig kjen- der dem, maa være Hovedsagen, hvorfor Kundskaben i disse Sprog bør erhverves*). Thi var dette ikke Grunden, da savnede man jo et Diemed eller en tilstrækkelig Grund, hvorfor da hine Sprog, som ere saa vanskelige, bør læ-

*) See herom den hyppelige Philolog og, i hvor ofte end Nutiden i enkelte Smaatind vil mestre hans Latinitet, dog ret i de Gamles, især Ciceros, Aand skrivende Latinist Ernesti, som i hans herlige dedicatio af hans Udgave af Ciceros Verker til Stiglich (3te Side), overensstemmende med den udmærkede Skolemand og Philolog Gesner, spotter over det Diemed, blot at kunne tale og skrive Latin. Nam profecto, siger han, si nihil aliud a Græcorum & Latinorum auctorum lectione commodi posset expectari, aut ea, quam commemorare solent, summa esset utilitas, quæ ab ea redundaret: fateor me — hodie omnes auctores Latinos abjecturum esse &c. Klassikernes Pæsing og Interpretation, men ikke den grammatiske ene, er det som bevirker den Dannelse til Humanitet, som maa være Lærdeskolens Diemed. Sapere & sari er det, man af dem skal lære Til det første for- dres Opmærksomhed paa Indholden, til hvis Forstaaelse og behø- ves allehaande historiske Oplysninger; og til det sidste paa Sti- lens Fuldkommenheder og selv digteriske Forfæjnelser, hvorved virkes til Smagens Dannelse. At der i begge Dele bør holdes Maade og det Grammatiske ikke derover forsømmes, behøver jeg vel ikke at erindre om.

res, eller i alt Fald, hvorfor en saa uforholdsmæssig Deel af Ungdommens Tid og Kræfter skal opofres til et Studium, hvis Niemed man ikke veed, eller som dog er af saa liden Nytte for Livet og stedse mindre og mindre behøver at kjendes, da efterhaanden færre og færre Skrifter udgives deri og de nyere Sprog bltve det sædvanligste skriftlige Meddelelsesmiddel; hvilken sidste Anskuelse og virkelig har gjort sig gjældende i Motiveringen (Ny Colligial-Tidende pag. 726), men neppe vilde være fremkommen, hvis man havde enten erindret sig, at Færdigheden i at skrive Latin ikke er Niemedet, hvorfor dette Sprog bør læres og Ungdommen øves deri, eller tænkt paa de Grunde, som Funk*) anfører for Umuligheden af at kunne undvære de gamle Sprog eller Kundskaben i dem, saasom, at vor Religion, vore Love og politiske Forsatninger tilligemed alle vore øvrige Videnskaber ere udsprungne af gammel græsk og romersk Stamme og saa nøie sammenvorede med disse Nationers Literatur, at det ikke vil være os muligt at gjøre os uafhængige af den; (jeg tilføier, at saa mange af de vigtigste Bærker ere skrevne og til denne Dag endnu skrives i det latinske Sprog, af hvilke alle det ikke vilde være muligt at skaffe Oversættelser tilvoie); at til fælleds Fordeel for menneskelig Erkjendelse er et almindeligt Sprog fornødent, som i Videnskaben kan forbinde alle oplyste Nationer til et eneste Folk**); at saadant maatte være et allerede fast bestemt, uforanderligt, og følgelig et dødt Sprog, (da ethvert levende jo bestandig er underkastet Forandring

*) Ovenangførte Afhandl. hos Friedemann 3die Bd. S. 36 figg.

***) Jeg læste det fornyligen i en Journal bebreides de svenske Bærde, at de saa ofte skreve deres vigtige naturvidenskabelige Bærker i deres Modersmaal, som saa saa udenfor deres Land kunde have godt af. Og hvor langt vilde vel ogsaa vi komme med vort Sprog?

ger); at et saadant Sprog have vi nu cengang i det gammelromerske (og deri et rigt, uovergaaeligt Mønster i Cicero), for hvilket det vilde blive ligesaa umuligt som unødvendigt at sætte noget andet isteden; (eller at bringe alle Nationer saaledes som nu til Enighed herom, da enhver naturligviis vilde foretrække sit Sprog); og selv om man fik et andet, vilde Østerverdenen dermed være i samme Tilfælde, som vi nu med Latinen; og endelig med hvilken Magt vilde ikke da et eneste Folk ved det Fortrin, som dets Sprog da fik (f. Ex. om man valgte det franske) virke paa alle andre Nationers Aand? vilde ikke alle Forandringer gode og slette, som foregik i dets Sæder og Charakter, Philosophi og Smag, strax forplante sig over det hele øvrige Europa? Neppes behøver jeg altsaa at anføre Mere, for at vise, hvilken Skade vi vilde tilføie vor studerende Ungdom ved ikke at gjøre den saa vel bekendt som muligt med de gamle og især det latinske Sprog, især da de i sig selv ere saa fuldkomne. Men ligesom hertil ikke tages noget Hensyn i bemeldte Motivering, saaledes er alt, hvad sammesteds omtales, allene den Nytte, de gamle Sprogs Studium som formalt Dannelsesmiddel kan have til Udvikling af Disciplenes Evner og „som logisk Forøvelse til enhver videnskabelig Erkjendelse, hvortil vel i Besynderlighed det latinske Sprogs Grammatik formedelst sin Præcision og Regelmæssighed findes fortrinlig stikket“, men som dog alligevel udsættes til det 3die Aar, naar Disciplene allerede have gennem de nyere Sprog faaet den grammatiske Forøvelse, som de formeentlig burde have af den regelmæssige og fuldstændige latinske Grammatik. Om Hovedsagen, hvorfor de gamle Sprog skulle læres, om den classiske Literatur, hvortil Kundskaben i dem er Nøglen, tales ikke et Ord, men hele Benyttelsen dreier sig allene om „den Indflydelse og Plads, der efter den sildigere Tids Anskuelse, (for hvis Gyldighed der imidlertid mangler tilstrækkelig overbevisende Grund) ber

indrømmes de nyere Sprog, af den Betydning, der efter de nu forandrede Forhold er bleven disse vindiceret (Motto. p. 726). Herved er det nu først paafaldende, at den Betydning, der i Planen gives de nyere Sprog i Skolen, alligevel ikke er i mindste Maade større, tværtimod endog mindre, end den, der allerede for 40 Aar siden blev tillagt dem; intet andet af disse er siden tilføjet, og den da befalede skriftlige Prøve i det franske endog nu, ligesom siden 1832 (og vistnok med rette) bortfaldet. Og naar der nu dernæst til Grund for den foretagne Udsættelse eller Indskrænkning af Latinen anføres, at dette Sprog har i sin Anvendelse tabt ligesaa meget som de moderne Sprog have vundet fordi — der i Videnskabernes Rige har dannet sig nye Grene af Videnskaben eller nye Videnskabsfag, i hvilke de døde Sprog ei længere formaae at yde det fornødne Stof af Tanker og Ordforraad til en let, levende og bevægelig Behandling, da vil jeg, uden at tillade mig nogen Visning om, hvorledes et Sprog kan give Stof til Tankeforraad, allene bemærke, at, om det end var Hensigten af Underviisningen i Latin, at der igiennem dette Sprog skulde gives Efterretninger om nyere Opdagelser og Fremskridt i hine Videnskabsfag eller Grene, (hvilket man dog undertiden forlanger s. ovenf. Anm. S. 57), da ligger Skylden for Vanskeligheden af denne Sag vel snarere hos de Skribenter selv, der ei kunne skrive Sprogget med Lethed, end i det gamle Sprog selv, af hvis Rigdom de nyere Sprog netop i hine Fag have maattet laane saa mangfoldige Udtryk, blandt andre i Naturvidenskaberne, hvilke der vel især menes, endog disse egne Benævnelser og næsten hele Terminologi eller Nomenclatur. Linnee gjorde denne Videnskabens Tilværelse ingen Hinder i at skrive sit Systema naturæ paa Latin, hvori Botanikerne vel heller ikke kunne undvære endel Ordkundskab; og i Phisiken har dette Sprog jo ikke gjort en Newton, Boyle, Fr. Baco, Muschenbroch Boerhave eller Kraft forlegen, ligesaa lidt som i Philoso-

phien, hvor det jo især er Tanker der skulle udtrykkes, en Wolfius, Leibniz, Puffendorff og mange andre selv nyere. Eller om de Studerende end ikke skrive i Sproget, kunne de dog ikke til deres Studier undvære Kundskab dert. Og skulde da et eller andet nydannet Kunstord eller Begrebsnüancering ei bekvemt kunne gives paa Latin, hvad dog vilde være sjældent, da saadant Ord som oftest dannes af Græskten eller Latinen, da kunde jo den, der vilde skrive i dette Sprog, anbringe det i en Parenthes, som man ofte gjør med Ord af fremmede Sprog; og endelig turde det latinske Sprogs Brug i philosophiske Skrifter være det bedste Forebyggelsesmiddel af den Dunkelhed og Forkunstling af Stilen i de nyere Sprog, bag hvilke det Skæve, Uklare eller Intetsigende i Tanken saa let kan skjule sig, hvad der ved en i Ciceronisk Skole dannet Latinitet ikke saa let var muligt. Perspicuitet er nemlig en god Latinitets første Særkjende.

Men ihvordan dette nu end er, saa er det ikke det, hvorpaa det her kommer an, naar vi spørge, hvorfor eller hvorvidt de gamle Sprog skulle læres i Skolen; Hensigten af denne Underviisning er nu ikke længer at danne Skribenter i det latinske og endnu mindre i det græske Sprog eller egentlige Philologer, hvorfor og Stiløvelserne i det første medrette maae tabe og i den nye Underviisningsplan og saa, hvad man maa prise, have tabt den uforholdsmæssige og afgjørende Vigtighed, som i vor examen artium og derefter i den almindelige Mening hidtil er givet Dueligheden deri, i det samme nu ikke mere selv kan blive Diemedet, men Øvelserne i Latinskrivning kun blive Middelt til et andet Diemeds Opnaaelse, der her saavel som og i Græskten*) er

*) Köhlers Aphorismen S. 35: „Bei den Griechen ist überhaupt der geistige Genuss unerkümmert, da nicht geboten ist, ihren Styl zur Nachahmung uns anzueignen, während jeder römische Tutor

og maa være Klassikernes Studium, al Humanitets og Aandsdannelses vigtigste Skole, hvor der mere end i nogen anden Literatur ikke blot meddeles den reen menneskelige saavel for alt videnskabeligt Studium i Almindelighed fornødne som for Ungdomsalderen interessanteste Sagkundskab, men dette endog i den mønsterværdigste Form, der eengang for alle er bleven al god og reen Smags Lov*). Dertil er det altsaa at Skolen bør arbejde som til sit høieste Maal, og derfor, hvis dette tilstrækkelig skal kunne naaes, tiide faae Elementarunderviisningen tilende, der ved en rig-

unsere Latinitæt mitbilben helsen soll," hvorfor og ikke sjelden maa anvendes saa megen Tid og Opmærksomhed paa Sproget, at der bliver lidet deraf tilovers for Skribentens Indhold eller stilistiske Fuldkommenhed.

- *) „Wenn ich also von dem Nutzen der Philologie für junge Leute rede, so sehe ich eine Methode voraus, wobei das Gedächtniß mit wirklichen Ideen bereichert, der Verstand in Denken geübt, der Geschmack berichtigt und geschärft, die Einsicht in die Muttersprache nebst der Fertigkeit im Gebrauch derselben befördert, und die Erlernung mehrerer Wissenschaften noch nebenher gewonnen und erleichtert wird. Wenn Sprachen so getrieben werden — und das sollen sie — so ist, wo ich nicht sehr irre, das Studium derselben, nebst der Mathematik (maatte vel tilføies Historien), die beste Vorübung zur Bildung der Geistes für diejenigen, welche sich künftig mit Arbeiten des Kopfes beschäftigen und das Beste der menschlichen Gesellschaft in den höhern Ständen befördern sollen.“ (Funk anf. Skr. S. 22, hvorpaa han viser, at „Sprogene a) indeholde den samlede Forraad af alle iblandt Menneskeslægten forhaanden værende Idær S. 24, og b) ogsaa Formerne, som den menneskelige Aand giver og kan give sine Begreber, altsaa ikke blot bærige den med Idær, men endog gjøre dem fuldkomnere, som den samlede har af Modersmaalet S. 29, hvilket naturligtviis meest maa skee ved Sprog, der ere saa fjernede fra vort, som de gamle.

tig Fremgangsmaade ingenlunde har den Vanskelighed, som det i den nye Underviisningsplan tvertimod al Erfaring antages, med mindre den af en uduelig Lærer skulde være behandlet paa en aldeles hensigtsstridig Maade og f. Er. gjort til en tankeløs Udenadslæren (thi kun saadan Underviisning kan være Aarsagen, hvorfor mangen En med Gru tænker paa sit første Arbejde med at lære Latin, eller som i forrige Aarhundrede bragte Philanthropinisterne *) til, om ikke reent at afskaffe de gamle Sprogs Studium, hvilket de snart indsaac at være ugjorligt med Hensyn til denne Kundskaabs Uundværlighed i de almindeligste specielle Studier, saa dog at formindske Besværligheden derved saa meget som muligt, ja endog gøre det til en Leeg. Saavidt gaaer nu vel vor Tid, da man forlængst har kaldet vor Skoleunderviisning tilbage til større Alvor, ikke, men alligevel er det dog en skadelig Evning eller rettere Fornuelse af Philanthropinismen, naar man nu vil udsætte Begyndelsen af Un-

*) Naar jeg her eller andetsteds ytrer mig misbilligende om den philanthropiniske Underviisningstheorie, da beder jeg man ikke vil antage det for at ske ubetinget eller i enhver Henseende, da jeg tvertimod tillægger den de to store og ubødelige Fortjenester, den ene, at den stræbte at tilintetgjøre den tankeløse Udenadslæren af intellectuelle Begreber, som den Tid ofte var alt for herskende i Underviisningen; og den anden, at den søgte at vække den milde Aand i Ungdommens Behandling, hvorved denne i vor Tid dog noget mere kan fryde sig og ikke saa meget maa føle, at Rodderne af *paideia* ere bittere; Skjøndt den vist nok, som det gjerne gaaer, naar man vil afskaffe en Misbrug, faldt til de modsatte Uødeligheder, i første Henseende at rette al Tænkningen kun paa materielle Gjenstande og det formeentlig ene nyttige, og i den anden at gjøre alt Aandsarbejde til Leeg. Humanismen rigtig forstaaet vilde i begge Henseender træffe den rette Middelvei; maatte det kun altid være Tilfældet!

underviisningen i Latinen i de to første Aar, hvortil der ikke allene ingen tilstrækkelig Grund gives, da der i Begynderclasserne baade af de andre fornødne Læregjenstande levnes Tid nok til idetmindste en 4 a 6 Timer ugentlige Underviisning deri, og Gjenstandens Vanskelighed, naar den methodist rigtig behandles*), aldeles ikke overgaar Drengens i den Alder (10 Aar) sædvanlige Evner, hvilket Udsaldet i mere end et halvt Seculum har idetmindste overbevist mig om. Thi hvad for det første Vanskelighederne angaaer, da ere de vist nok større for Begynderen, end enten det danske Sprogs Grammatik, som uden Underviisning vides ad Naturens Vej uden Regler *ex usu* eller praktisk, eller det tydske Sprog, hvoraf Lærlingen formedst dets jævnlige Analogie med hans danske Modersmaal strax forstaaer mere end det halve af de Stykker, han læser, ja ofte, naar han forud har været vant til at høre Tydsk, det hele (en Hindring for Aandsøvelsen, som ikke lettelig finder Sted ved Latinens Begyndelse); men den større Umage, Begyndelsen med Latin koster ham, er netop, hvad Prof. Suhr saavel som andre af vore fortrinlige pædagogiske Skræbenter i den nyere Tid med største Høie har urgeret, det Allervigtigste ved den første Begyndelse af al lærd Underviisning**). Netop det Fremmedartede, som de gamle

*) hvortil fortrinlig god Anviisning gives i Gølers (sagtens nu forglemte) Beytræge zur Kritik des Schulunterrichts, Leipz. 1796 —98, 1stes Stuck No. III, og udbillet i 3 St. No. 1. Til omtrent samme Fremgangsmaade havde min Erfaring ogsaa ledet mig ved Udarbejdelsen af min latinske Lærebog, hvorefter Sagen og her i Skolen har gaaet meget let.

***) Suhr om Reformerne i de lærde Skoler Kbh. 1845 S. 26 fgg. Dette udbilles og bevises paa det klareste af Thiersch, 1 S. 137 fgg. (hos Friedemann 1 S. 4 fgg.), og ligesaa af Funf sammest. 3. S. 18 fgg. samt Girardin sammest. 4 S. 74 fgg.

Sprog have, er det, der vækker Aanden, ligesom den fremmede Verden, hvori Lærlingen indsættes, det, der interesserer ham; netop Nødvendighed af Anstrængelse og Eftertanke til Vanskelighedernes Overvindelse, denne Forstandsbeskjæftigelse, som er for ringe med de fleste andre Læregjenstande, der, den danske Grammatik undtagen, kun meest sætte Sukommelsen i Virksomhed, saavelsom Sagens Nyhed, hvorefter Begynderen sædvanlig endog længes*), er det Ansporende for ham ved Latins Begyndelse. Ligesom nemlig Legeommet ikke uden ved Anstrængelse og Øvelse (Gymnastik) faaer mere Styrke og Færdighed end det af Naturen havde (*Qui studet optatam cursu contingere metam, multa tulit fecitque puer &c. Hor. A. P. 412*; lader man ham blot spadserer i al Mag, giver det ingen Egemestyrke eller Færdighed), saaledes gaaer det og med Sjælen og dens Gymnastik. Barnet søger, som Funk viser, sig selv af egen Drift Vanskeligheder, baade aandelige og legemlige, at overvinde, og Ronsseau, den meest afsagte Fiende af al Vilkaarlig Læring, sætter i Øvelsen af Vanskeligheders Overvindelse næsten en god Opdragelses hele Væsen." Trapp, som i de Dage vilde have Alting lært paa en let og spøgende Maade, foreslog etsteds i Revisionsverket, istedetfor den besværlige Latin og Græsk at lade Ungdommen læse Grandison, men blev allerede 1788 i Berlin. Monathschr. grundigen gjendrevet af Rehberg i ovennævnte Skrift, hvoraf en dansk Oversættelse (1794) var mit første literære Ar-

hvor han ender med de Ord: „Ich füge hinzu, daß gerade in diesen Verschiedenheiten beider Sprachen der Grund liegt, warum das Lateinische in Frankreich wie in Deutschland für jenes Sprachstudium sich eignet, womit die Erziehung beginnen muß.“

*) Det var for vor første Klasse ingen Glæde, da det blev befaleet, at de skulde ophøre med Latin, som nogle af dem endog vedbleve en Tidlang at læse privatim.

beide, og neppe skal Erfaringen kunne lære, at nok saa megen Romanlæsning, som skaffer en let Underholdning, skjøndt den vel kan give nogen Politur og frembyde Mønstre nok paa en god Stil, nogensinde har været et tilstrækkeligt Grundlag for lærd eller holere Mandsdannelse. Nei: per ardua nitimur ad astra, og de gjøre sandelig Ungdommen kun en slet Tjeneste, som i Forstningen ville skaane den for alt hvad der fordrer Gfærtanke og en Nøie, som ikke overgaaer dens almindelige Kræfter, hvad ei kan siges om Latins Elementer, hvori desuden ogsaa, hvad deres paradigmatiske Deel angaaer, Hukommelsen, der i den Alder er den fortrinligste Gyne, kommer Lærlingen saa væsentlig til Hjælp, (jvf. Prof. Suhr om Reformerne S. 27). Hvo vilde vel og have Lust til grammatisk at analysere det, man allerede, da man læste det, havde fuldkommen forstaaet og interesseret sig for dets Indhold, ligesom og dette Arbeide sædvanligen kun til temmelig Rædsommelighed følger bag efter Fortolkningen istedetfor efter Sagens Natur at burde gaae forud; hvorimod man i Latin og Græsk behøver den grammatiske Analyse for at forstaae Texten. Saaledes bemærker og Girardin nysans. St. træffende: „Feilen ved de nyere Sprog er, at de ikke vise Banskelighed og, saa at sige, Modstand nok, og at vi førend vi lære dem allerede besidde en stor Deel af dem. Jeg forstaaer derved ikke Ordene, thi disse ere ikke af Betydenhed ved Sprogstudiet, de ere ved dette kun Hukommelsesag“ (sluttes og for en stor Deel i Tydsk af Dansken, i Fransk af Latinen, naar den er lært forud); „jeg taler om Sprogets Bygning, dets Skikkelse, kort dets Grammatik; Feilen ved de nyere Sprog ligger i det, vi allerede forud vide af dem, af Instinct formedelst deres indbyrdes Liighed;“ (deres Genius er, selv uagtet deres indbyrdes Forskjellighed, den samme, f. Ex. Tempusdannelsen ved Hjelpeverba, Casus ved Præpositioner, o. s. v. som forhen er omtalt) „da vi nu vide dette af Instinct og Bane, gjøre vi os intet Regnskab derfor;

vi studere det ikke. Thi til at studere det, man veed, og til at sætte Videnskaben istedetfor Instincten, behøves der en usædvanlig Aandskraft,* (som man mindst kan vente i den Alder). Derimod viser Forsk. at, som den menneskelige Aands sande Dannelse kun bevirkes ved Sprogstudiet, saaledes har intet nyere fremmed Sprog den Befoemhed til at være Gjenstand for et saadant Studium, som det Latinske, der altid og allevegne er dertil bleven anvendt og paa en beundringsværdig Maade egner sig dertil, fordi det staaer med alle det nyere Europas Sprog i den rette Forhold af Ullg-
hed og Lighed.

Da nu altsaa, som vi ovenfor (S. 38) have vlist og som af disse Girardins Ord end mere er klart, ja selv i Underviisningsplanen yttres, intet Moderemaal og allermindst det danske er stiftet til at give noget tilstrækkeligt Begreb om Grammatik, hvortil behøves Sammenligning med et andet Sprog, men det tydske, som man dertil nu har valgt, er alt for nærbeslægtet med det danske til at kunne give den fornødne og fuldstændige Oplysning, og i begge Sprogene derimod det grammatisk rigtige meest træffes af Instinct eller vides mechanic og praktisk, uden at man selv er sig det klart bevidst eller har tænkt derover, hvilket vel kan være godt nok til dagligt Brug og passende til den Hensigt, hvorfor man lærer levende Sprog*); men ikke videnskabeligt eller grammatisk, hvad jo her tilsigtes: saa staaer jo af de nyere Sprog, som Skolen har optaget, kun det

*) ikke at tale om at den tydske Declination, som mere ligger i den tilføjede Artikel og Adjectiv, end i Ordets egen Form, er saa forvildende, at nogle Grammatikere have givet os 8, andre mere compendieuse kun 2 Declinationer, men ingen dog bragt det saa vidt, at man derved lærte Declinationen bedre eller lettere end ad den praktiske Wei, gennem Læsen og Talen, hvorved Dret vantes til det Rette

franske tilbage, hvilket ligeledes i Planen sættes førend det latinske, men mig ligesaa lidt begribeligt med hvad gyldig Grund; thi deels er jo og dette, skjøndt etymologisk udsprungen af romansk Stamme, dog i sin Bygning saa eensartet med de andre europæiske Sprog, og mangler f. Ex. ligesaa godt som Dansken det allerførste og væsentlige Element, Declination ved egne Casusformer; og deels er dette Sprog jo egentlig kun fordreiet Latin, der siden ved Cultur har faaet sin nuværende Uddannelse og Fiinhed, som man altsaa med ligesaa liden Grund kunde gjøre til Basis for Underviisningen i Latin, som Nygræs for Underviisningen i det gammelgræske Sprog, som Klassikerne bruge, eller for at studere Kilden vilde gaae til de deraf udrindende Strømme, hvoraf der vel vilde udfomme ligesaa deilig Latin, som i Doctorpromotionen i Molieres *le malade imaginaire**). Med eet Ord: den latinske Grammatik er, hvad og i Reformplanen erkjendes, ved sin Regelmæssighed og Fuldstændighed den bedste Grundvold for al grammatisk Kundskab, og idetmindste langt bedre skicket til deraf at indsee de nyere Sprogs selv Modersmaalets, end disse til at lære det latinske Sprogs Grammatik. Hvad der ved dennes Udsættelse tabes for Kundskaben i deres Grammatik er tildeels allerede berørt S. 38—39 ovenfor; hvortil jeg blot endnu vil føle Erfaringens Bekræftelse herpaa, som ikke alene forsyner os med mangfoldige Exempler paa Forfattere, som skreve og endnu skrive deres Modersmaal ypperligt, uden at have nogeninde faaet nogen særegen grammatisk Underviisning deri, men endog viser Skolemanden, at enhver Discipel, hvis Underviisning er gaaet ud fra den latinske, med ganske anden Lydelighed og Eethed fatter Modersmaalets og de andre levende Sprogs Gram-

*) *Savantissimi doctores, Medicinæ professores, qui hic assembleati estis, et vos alii messiores &c.*

matik, end de af hans Jevnlige (naturligvillig af lige Evner og Fld), som, fordi de ei vare bestemte til Studeringer, ei have skullet besatte sig med hilt; man altsaa ved den Hensigt at ville gjøre Disciplene Arbeidet lettere, netop gjør dem det vanskeligere eller hindrer deres Fremgang saavel i de levende Sprog og selv i Modersmaalets Grammatik, som siden især i det latinske, hvori den forudgaaende danske og tydske Grammatik ikke skal hjælpe dem stort, hverken til at declinere og conjugere, eller til at fatte Syntaren, end sige til Ordkundskab og Etymologien m. m. ikke heller deres Landsævner ved nogen af de andre Læregjenstande, som man vilde sætte i Stedet, kunne blive saa vakte og udviklede som ved denne; for ikke engang at tale om den Besværlighed, det vil have for Disciplene i det ene Aar i 3die Klasse at indhente og fuldende alt det, de hidtil fik fordeelt paa de tre første Aar, i et endog ikke ringe Antal Ugetimer. Thi vil man sige, at Gjenstanden var for vanskelig for Disciple af 10 og 11 Aars Alder, da modsiges man tre hundrede Aars Erfaring ikke blot hos os, men i næsten alle Lande, navnlig i Tydskland og England, hvor Begyndelsen indtil dette Dieblif overalt gjøres med Latin, (fordum endog efter en meget uheldig Methode, og i BARNETS 8de Aar, ja sommetider endnu tidligere), ligesom jeg efter mere end halvhundredeaarigt Skoleembede aldrig har bemærket nogen for stor Vanskelighed deri for nogen eller nogensinde har hørt klage derover, naar jeg undtager de Overdrivelser, som den realistiske Jver eet eller to Decennier før udbrod i og som vel kunde have nogen Undskyldning i den Gensidighed eller forkeerte Methode, hvormed denne Sag dengang ofte dreves. Ja selv en anseet Mand, mod hvem jeg, da han forsvarede den nu bestemte toaarige Udsættelse af Latinen, indvændte, at det vilde være umuligt i eet Aar at fuldføre den Elementarundervollning, hvortil selv de dueligste Lærere hidtil have brugt tre, svarrede mig, at det var den letteste Sag af Verden, det vilde

han forbinde sig til at lære en Discipel i 4 Uger. Uden tvivl meende han derved kun de første Begreber om Taledele, Numeri og Genera samt den regelmæssige Declination og Conjugation, hvilke Begyndelsesgrunde det heller ikke er umuligt i saa kort et Tidsrum at bringe en Discipel af god Flid og Sufommelse nogenledes i Hovedet; men er det saa, da beviser det jo netop hvad jeg mener, at denne Læregjenstand ikke er for vanskelig for Begynderen og altsaa ikke af den Aarsag behøver nogen Opsættelse, eller at Arbeidet dermed kan være utidigt for Begynderen i hans tiende Aar, hvilket det fordem ikke eengang var i det niende. Idetmindste maa der siden iles og Disciplenes Arbejde dermed betydelig forøges; men Jilskærdighed i Fundamentalierne pleier sjelden at efterlade sig Grundighed og Sikkerhed i Kundskaben, ligesom det ogsaa let vil have den fordærlige Følge, at Lærlingen, som derved for hurtig kommer fra Læsningsen af de for Begynderen meest passende Chrestomatier *) til sammenhængende Autorlæsning, let søger sig Nødhjælp i Brugen af Oversættelser. Hvad Fordeel der altsaa for Fremgangen enten i Latinen eller i de nyere Sprog

*) Jvf. Köhlers Aphorismen, S. 43. Den Gang, jeg har antaget for den rette og i mine Elementarbøger fulgt, er den, at det første Cursus indeholdt smaa Sætninger, som fulgte jevnsteds med Paradigmerne og in concreto øvede i deres Anvendelse. Det andet bestod af korte Anekdoter, vittige Indfald, profaiske Fabler og smaa Fortællinger, som baade kunde interessere Disciplen lidt og ved Blanding af Grammaticalierne nødte ham til at agte paa hver Forms Betydning og Anvendelse. Hvorpaa endelig det 3die Cursus, Jacobs's ypperlige Udvalgt af Justinus og Nepos i historisk Orden, indlebede i en sammenhængende Autorlæsning og afvevlede med Phædri Fabler; hvorefter da i 4de Klasse med Lethed kunde skrives til Cæsar, Terentius, Ovid og saa fremdeles videre og videre i de passende Autorer.

kunde udspringe af at lade dem skifte Roller, og dem, der bedst og hurtigst lærer ved sammenhængende Læsning, forsinkes ved den grammatikalske Vej, paa hvilken de endog kunde have saa stor Hjælp af Kundskab i den latinske Grammatik; og omvendt den, som kan lægge den fuldstændigste og bedste Grundvold for alle de andre Sprogs Grammatik, og eengang begrebet kan kaste langt mere Lys paa samme, end de andres paa den latinske, samt overhovedet er den meest aandsvækkende af alle Begynderclassens Discipliner, — at lade, siger jeg, denne først indtræde bag efter, er mig aldeles umuligt at indsee. Idetmindste er det ikke bleven mig klart af de Grunde, hvorpaa i Motiveringen af den nye Underviisningsplan S. 727 bygges den strange Dom over Fortiden eller det stærke Udtryk, at „Intet kan være mere uhenigtsmæssigt, end i den tidligere“ (s: dog ikke tidligere end ti Aars) Alder at ville benytte et ikke blot aldeles fremmed, men ogsaa i sin hele Bygning og Form fra de nyere i høi Grad afvigende Sprog, som den første Grundvold for Sprogunderviisning“ (hvormed da naturligtvis jo et kan forståes den, som stæer ugrammatisk, ved Parlering eller blot cursorisk Læsning,) som „første Middel til Eftertanke over Sprog og sproglige Forhold og Former“. Thi, som vi ovenfor S. 38 og 65 have viist, er netop intet mere hensigtsmæssigt til Grundvold for Sprogunderviisningen, eller Studium af Sprogene, og selv af Moderismaalet, end Sammenligningen med et derfra betydeligen afvigende Sprog, og intet mere uhenigtsmæssigt end Parallelen af et med Moderismaalet nær beslægtet Sprog, hvis Regler for en stor Deel allerede vides, inden de lærer eller indsees, ved den blotte Overeensstemmelse med Moderismaalet eller praktisk, uden at fordre den Eftertanke, som netop Forskjelligheden vækker; thi her er jo kun Tale om Sprogets Theorie, Grammatikken, eller hvad Planen kalder „Eftertanke over Sproget“ o. s. v. ikke om Talefærdighed, eller Færdighed i at læse og

forstaae Sproget, hvad vel og meest er Hensigten, hvorfor man lærer nyere Sprog; hvilken Færdighed kan erhverves uden Gfærtanke og ganske mechanic, Grammatiken altsaa først senere eller efterhaanden kommer til som Correctiv for Tale og Skrift; hvad derimod ikke saaledes gaaer an med det latinske Sprog, som fra Grunden af maa læres grammatisk*) og just ved sin grammatiske Fuldkommenhed bliver den bedste almindelige Grammatik og som saadan det bedste Grundlæg for al anden Sproglære; saa at man ved at forkaste dette Middel luffer en Vei, som hidtil har ført til en grammatisk Indsigt, hvis Savn, som sagt, ikke sjelden opdages i den Ustuderedes Stil, som ei har været dannet paa denne Maade. Og søge vi nu efter Grundene, paa hvilke denne Sprogstudiets Begyndelse ved den latinske Grammatik i Planen forkastes som den meest uhen- sigtsmæssige der kan tænkes, da anføres det, at der „af denne Fremgangsmaade“ skal „følge Langsomhed, Sløvhed, og en Usikkerhed, der let bliver til Bane“. Naturligvis spørge vi først, hvori det er, at denne Langsomhed og Usikkerhed da skal finde Sted, enten i den danske eller den latinske Grammatik? Menes det første, da begriber jeg ei, hvorledes Fremgangen i Modersmaalet kan forsinkes eller blive usikkrere, fordi der i andre Tider ogsaa læres Begyndelsesgrundene i Latin, da man snarere maa troe, at Lærlingens grammatikalske Grundbegreber maae vinde derved i Klarhed og Sikkerhed, naar han seer dem

*) See Niemeyers Grundsåge 2 Dæel § 101 S. 297 fg. Anm. 1. „Da dies (at lære levende Sprog ved Talen af dem) in Schulen nicht zu erreichen war, so ist freilich da eine dem classischen Sprachunterricht analoge Lehrart (den grammatiske) eingetretten, die sich oft durch viele Jahre und Classen langweilig durchsieht, und für die meisten wenig fruchtet, wenn sie sich nicht, so viel als irgend die eigene Fertigkeit des Lehrers möglich macht, der unmittelbaren Übung durch Sprechen nähert.“

gientage sig i to forskjellige Sprog og den ene Lærers Underviisning saaledes understøtter den andens*). Begreberne om Taledelene, Ordenes Arter, Kjon og Tal, om Sætningen og dens Dele, Subject, Prædicat, Object, om Perioder, Hoved- og Mellemsætninger, o. s. v. blive jo de samme i begge Sprogene, og om Declination og Conjugation langt tydeligere ved at læres i Latinen, hvor der for Casus, hvis Beskaffenhed kun vanskeligen indsees i Dansk, og Tempora have bestemte Former. Menes derimod, at i Latinen Fremgangen vil blive langsommere og uistkrere fordi her ere flere Former at lære og indøves i, da kommer det jo ikke her an paa Hurtigheden, men paa Sikkerheden og Grundigheden, som jo maa blive langt større, naar der i Begyndelsesclasserne kan gaaes jevnere frem, end naar det altsammen skal indhentes i det ene Aar i 3die Klasse, og der alle de Paradigmer læres og indeves, samt al Ordkundskaben forhverves, m. m. hvor til den foregaaende Underviisning i Dansk og Tydsk saagodt som slet ingen Hjælp yder, og dertil endog et tilstrækkeligt Pensum i en Læsebog maa fuldendes. Thi at det kan skee, at mange, som sildigere valgte Studeringernes Vane og havde de fleste andre Gramensfag tilbagelagte, have i saa Aar indhentet den manglende Kundskab i de gamle Sprog og ved anstrænget Flid have bragt det saavidt, at de deri have faaet meget god Character i Gramen,

*) Og ikke mindre, hvis det efter den moderne Ides Kulde være een og samme Læret i begge Sprogene, hvorved jeg isørigt ikke kan skjønne at der vil vindes noget, men snarere endog tabes, fordi det giver et lysere Begreb, naar Gjenstanden forklares med forskjellige Ord, og Lærlingen altsaa ei kan tankeløs binde sig til de Ord, Læreten efter Lærebogen har brugt. Har han ei forstaaet dem ret hos den ene af Lærerne, saa vil han det hos den anden. I Realiteten bliver Tingene jo den samme.

bliver endnu intet Beviis for, at det bør ske i en Skole hvor man bør gaac frem i den Orden, som rigtige pædagogiske Grundsætninger foreskrive, og ei kan gjøre Regning paa en extraordinær Anstrængelse hos Pluraliteten af Disciple eller paa al Tiden for de gamle Sprog allene. Sikkert vil Folgen blive, at Læreren vil ile, Discipelen anstrænges over sine Kræfter og mangen Gen, som ikke har kunnet i det ene Aar naae den Kundskab, som i Gramen vil fordres til Dprykning i den næstfølgende Klasse, da maa uden sin egen Skyld blive et Aar tilbage i 3die Klasse og tabe saa meget af sin Skoletid, som han ellers ikke vilde have tabt, ja endog den Scala af Aldersaar, som Planen bestemmer for enhver Klasse, vil forrykkes; og støtter man ham op, vil det endnu blive værre for ham fordi han da mangler fornøden Fundamentalkundskab til at holde Skridt med Klassens øvrige Disciple, skjødt ogsaa disse ikke kunne gaac saa raff frem, som nu paa samme Stadium efter flere Aars erholdte Underviisning. Eller ville vi spørge Erfaringen, da kan man vel dog ikke kalde det for stor Længsommelighed, naar der, som idetmindste her i Skolen, i det første Aar sædvanlig er giennefgaaet og af alle nogenledes durlige Disciple ret godt lært alle Grammatikens Hovedpuncter og deres Anvendelse og disse ere blevne godt indøvede ved en stor Deel af Exemplerne i min latinske Elementarbogs 1ste Cursus, ligesom Lærlingen i det andet Aar har lært næsten det hele 2det Cursus Fabler, Fortællinger og den romerske Historie i Udtog af Cætopius i samme (jvf. ovenf. S. 69 Anm.), — i andre Skoler i andre Lærebøger vel omtrent et ligesaa stort Quantum; ligesom jeg heller aldrig har bemærket nogen særdeles *Uflid* i dette Fag fremfor i de øvrige, som kræve nogen Flid; thi at Lærlingen kan blive sikkrere i det, som han for en stor Deel veed forud eller som ingen Møie koster ham at lære (s. Gr. Modersmaalets grammatiske Elementer, som han har lært i samme Øieblik han har begrebet dem, eller det be-

slagtede Tydsk, hvoraf et godt Hoved kan lære hele Sider udenad uden mindste Feil eller Standsning), bliver intet Medbeviis eller Grund for at hans Land kun skal beværetes med lutter let Føde. Neppes vil heller Sikkerheden i Begyndelsesgrundene blive større, om engang saa stor, ved de hurtigere Fremstridt, der siden maae gjøres i 3die Klasse. Men det alleruforklarligste er mig endnu, hvorledes „Slovhed“ skulde blive en Folge af det netop bedst vækkende og derved ingenlunde for vanskelige Tænkningstof, som den latinske Grammatik frembyder; med mindre Skylden skulde ligge i en alt for mechanisk eller trættende Underviisningsmaade, men som jo kan finde Sted i ethvert Underviisningsfag.

Lovrigt er Ideen om denne Udsættelse af Latinen indtil der først var gjort nogen Fremgang i Modermaalet og de nyere levende Sprog, aldeles ikke ny. Den anbefales allerede af Gedike *) og Gylser (i anf. Skr.) paa Grund af den større Lethed, dette medfører og fordi disse Sprog lade sig lære paa den naturlige Veie eller ved Talemetoden. Men netop dette er Grunden, hvorfor denne Sprogunderviisningens Orden efter nyere pædagogiske Principer forlængst igjen er antagelig, og aldrig har kunnet ratihabes sig i den lærde Underviisning. Ikke et eneste tydsk Gymnasium har i den nyere Tid deri fulgt Gedike, i hvor stor Indflydelse end hans mange sunde og praktiske Ideer lovrigt have havt paa Underviisningsvæsenets Forbedring, ligesom det vel heller ikke engang har været hans Mening, at den af ham foreslagne Orden skulde være gjældende i Gymnasierne**), da han i sin Afhandling gaaer ud fra

*) Gedanken üb. die Folge u. Ordnung der Gegenstände des jugendl. Unterrichts i Gesammelte Schulschriften 2 S. 160 fg.

**) Selv Niemeyer, som efter Gehner foretrækker en Begyndelse gjennem Dret, ved Foresigten og Memorering af Ord, Talmaa-

den allerførste Børneundervisning, og det i denne kan være meget nyttigt at begynde paa levende Sprog, uden Grammatik, der overhovedet i disse selv i Skolen ikke burde optage for megen Tid, da Færdighed her er Hovedsagen og Sprogets Egerheder let under Læsningen bemærkes som Afvigelser fra det latinske, naar Lærlingen eensgang for alle har denne som en almindelig Grammatik i Hovedet. S. Anm. af Alberti ovenf. S. 37—38. De gamle Sprog derimod maae nødvendigvis læres grammatisk og kunne, hvis Viisdommet, af denne Undervisning skal naaes, umuligen læres *ex usu*. Udsætter man nu Latinens Begyndelse, og det endydermere saalænge, da tabes baade for de yngre Disciple det bedste Middel til deres Aandskræfters tidlige Udvikling, og for de ældre den Fremgang i Sprogkundskaben, som er nødvendig for med nogenlunde Lethed at læse og forstaae Klassikerne, især de græske, da dette Sprog saa atter maa begyndes et eller to Aar tidligere, end Latinen*). Unglingen sættes saaledes et langt Trin tilbage paa sin videnskabelige Culturs Bane, som han ved Akademiet, hvor hans Studier faae andre specielle Retninger, aldrig vil kunne indhente**), undtagen i det Tilfælde at Philologie

der, smaa lette Stykker, for Læsning, Oversættelse og Grammatik, og stadfæster denne Mening med Leibnizens Ord: *de grammaticis sic sentio: plerumque usu discenda, regulæ deinde addendae ad perfectionem*, samt troer, at det til disse Forøvelser vil behøves kortere Tid, især naar allerede et nyt fremmed Sprog (altiaa vel Fransø) er lært, vil dog ikke opsætte Begyndelsen af de gamle Sprog længere end til det 16de eller 11te Aar. Gru. blåde 2 S. 329.

*) Med hvad Nytte eller Held det kan skee, som i nogle af vore Høitugdømmers Skoler, at begynde begge paa eensgang i nederste Klasse, har jeg intet Begreb om.

**) s. Thiers Anm. ovenfor S. 54.

bliwer hans Hovedstudium. At lære et Sprog til Brug i Elvet og at studere det til sin Lands eller videnskabelige Daanelse ere to ganske forskjellige Ting. Det første kan skee ved Umgang, ved blot Øvelse, mechanic, uden at indsee Grunden for den rigtige Tale; det sidste udkræver Flid og Eitertanke, og er altsaa det, der virker til Landsdannelsen. Til dette tvinges Lærlingen i de gamle Sprog just ved deres Forskjellighed fra Modersmaalet; i hiint har han bedre Hjælp af Øret og Vanen, hvorefter han lettelig selv danner sig Reglen, end ved omvendt at skulle gaae ud fra denne. Undervisning i Fransk f. Ex. vil gaae langt lettere fra Haanden, naar Lærerens kan forudsætte ikke blot mange Ord, men selv mange grammatiske Hovedpunkter, saasom Declination og Conjugation og den hele grammatiske Terminologie som bekjendt fra Latinen og den latinske Grammatik, hvilket ingenlunde i den Grad gjælder omvendt, og endnu mindre i Latinen fordi man først har lært Tydsk, som ikke engang forsyner med nogen Ordkundskab.

Dernæst er det, som vi ovenfor have bemærket, ikke blot som Grundlæg i Sprogvidenskab og tidlig Forstandsøvelse, at den latinske Grammatik er at anprise, — om den græske er her ikke engang endnu Tale, — men endnu vigtigere er det, at i begge de gamle Sprog Veien saa tidlig som muligt kan være banet og siden Tid nok gives til Klassikernes Studium, der, som vi have viist, er Hovedviemedet for Lærdeskolens hele Undervisning, fordi denne Literatur gjennem dens endnu ikke overgaaede, sjelden opnaaede Monstere saavel ved sit Indhold *) leder til al

*) „Man hat bei Erlernung der alten Sprachen den großen reichhaltigen und vielseitigen Inhalt der classischen Werke in einen geringern Anschlag gebracht, als die gründliche Erlernung dieser Sprachen für sich, die grammatische Behandlung derselben, in der die Uebersetzung der Sprache, welche ebenso sehr die Denkfähigkeit sind, gründ-

ideell og reen menneskelig Sagkundskab, som ved Formens Fuldkommenhed *) til Smagens Dannelse, med eet Ord til en levende Erkjendelse af det Sande, Gode og Skønne eller hvad vi tilkjendegive ved det ene Ord Humanitet, idet de forbinde Tankens Gedlgenhed, Sandhed og Dybde med det meest levende, træffende og passende Udtryk, med den Klarhed, Naturlighed, Kraft, Ynde og Sprogets Belklang, som hersker gjennem hele Fremstillingen **), og derved ikke alene ere de høieste Mønstre i den Talens Kunst, som Littmann ***) erklærer for „den første af alle Kunster, den uadskillige Ledfagerinde af al Aandsdannelse og al Erkjendelse“, men endog, saalænge de lægges til Grund for al højere Dannelse, blive det sikreste Værn imod al Udar-

lich entwickelt werden. Er würde jedoch bei allem Werthe, den die grammatische Behandlung der Sprachen hat, die Bildung eine sehr einseitige Richtung nehmen, wenn man darüber den classischen Inhalt der selbst so gebildeten Alten unbeachtet lassen wollte. Dieses muß mit einander verbunden werden“. (En Bemærkning, der i vore Læber ofte fortjente at tages til Eftertanke). Gables: „die Bedeutung der gelehrten Schulbildung“ (s. Friedemanns Parad. 3 S. 3 fgg.)

*) Det gaar hermed, som Winkelmann siger om de Gamles Kunst: „Unter manchen hießigen Entdeckungen, welche uns überzeugen, daß wenig neues gemacht wird, was nicht ehemals schon gewesen, sind auch“ u. s. w. og et andet Steds: „Alle ihre Formen sind auf Grundsätze des guten Geschmacks gebauet und gleichen einem schönen jungen Menschen, in dessen Geberden, ohne sein Zuthun und Denken, sich die Grazie bildet.“ Sendschreiben von den herkulan. Entdeckungen, Fernovs Udg. 2 S. 84 og 93.

**) Om denne de Gamles Mesterlighed i Compositionen s. Herder i Anmærkningerne hos Friedemann 4, 2, S. 471.

***) i anf. Skr. S. 109 fgg.

telse af Smagen eller Forkunnsling i Udtryk og Foredrag. Hvilke nyere Digtere kunde vel i disse Henseender, idetmindste for Skolealderen, sættes over eller engang ved Siden af Homer (hvoraf nu som oftest kun kan formedelst Fordringen af grammatikalst Grundighed naaes nogle Bøger af det ene af hans Helteedigte), Sophokles, Pindar, Virgil, Ovid, og den uforlignelige Horats, hver i sin Art? hvilke Philosopher (hvoraf næsten ingen Literatur har noget lignende at byde Ungdommen) over Plato, Xenophons Memorabilier, Cicero? hvilke Historiekrivere over Herodot, Thukydid, Plutarch, Cæsar, Livius, Tacitus? hvilke Talere over Demosthenes og Cicero? lutter Heroer, efter hvois Mønstre den nyere Tids bedste Skribenter have dannet sig eller ere i samme Grad fortrinlige som de komme dem nærmest. Ja hvilken Literatur kan selv for Skolens lavere Klasser frembyde mere passende ja endog interessant Læsningsstof, end de Klassikere, hvormed Underviisningen i de gamle Sprog her sædvanligen begyndes?*) Men hvor lidet af hine kan vel nydes og blive af nogen Frugt for den Studerende enten til Kundskabs Erhvervelse eller til Smagsdannelse, naar ikke blot ved den sildigere Begyndelse med Sprogens Elementer skal hænges saa meget længere i disse, men endog siden ved den Mængde andre Læsegenstande, der i de høiere Klasser, fornemmelig de to Aar igjennem i 6te, det egentlige Sted til Klassikernes Studium, Tiden dertil skal saaledes indskrænkes, at deraf kun lidet kan tilendebringes, især naar der, som det nuomstunder forlanges, skal gaaes saa dybt ind i alle grammatiske og

*) Gedike o. a. have jo og i deres Chrestomathier i nyere Sprog ofte brugt Anekdoter, Indfald, Fortællinger af den gamle Historie og de gamle Skribenter, som de, der interessere Ungdommen mest.

syntaktiske Subtiliteter, som om det gjaldt om, at danne Skribenter i de gamle Sprog eller Philologer *ex professo*,*) og alt skal gøres til Gjenstand for Ufgangseramina og til den Ende skal fortsættes og vedligeholdes til sidste Dieblst; hvilket ikke blot gjælder om den Byrde, der ved denne Gramens første Deel vil aflæses, men og om alt det Øvrige, altsaa især om de gamle Sprogs og Klassikernes Studium, som maa vedligeholdes for at deri ikke skal mangle den fornødne Modenhed til Oprykning i den øverste eller 7de Klasse. Det private Studium af Klassikerne, hvorpaa man i Lydskland saa sædvanlig gjør Regning, tør vi vist ikke under disse Omstændigheder stole synderligt paa. Vore Gramina gøre alting alt for meget til Pligtarbejde og levne for lidt Tid dertil, at vi kunde vente stort Mere udrettet af egen Drift og Eyst. Man har foreslaaet en jevnlig Control med den private Læsning; men hvorledes skal den holdes uden ved ide-

*) Saa stor Værd jeg derfor end tillægger Prof. Madvig's latinske Grammatik og græske Syntax til Studium for Philologer og Lærere i dette Fag, saa kan jeg dog ikke ansee dem for Skikede til at være almindelige Skolebøger for alle Klasser. Dertil ere de for vidtløftige og lærde, saa at de mere selv blive Gjenstand for et eget Studium end et saadant Middel til Sprogstudiet, som Skolen fræber. Selv om Begyndelsen med de gamle Sprog udsættes i tvende Aar, vil derved intet vindes, da hverken Kandsvevnerne derved ere modne i saa høi Grad eller en saa bekvem Grundvold er lagt ved de levende Sprogs Grammatik, at en mere populair Begynderveiledning i Latinen kunde undværes, og der med Fundamentalierne i samme maa iles saa meget mere. Eigesaa lidt forstaaer jeg, hvorledes de nu i Lydskland brugelige voluminøse Grammatiker kunne blive et bekvemt didaktisk Middel i Skolerne, uden forsaavidt at der af og til kan henvises til dem. Grammatiken, mener jeg, maa paa Elementerne nær mere læres af de klassiske Auctorer selv end af Lærebøger deri.

lig Examination, der især ved et stort Antal Disciple vil koste forøget Tid? I Schulpforte har man forlængst havt den Indretning, at indrømme de ældre Disciple visse Studeredage, som de efter en egen fri Disposition kunne anvende til Privatstudier eller til Udarbejdelser over selvvalgte Gjenstande*); men hvad der lader sig gjøre i en saadan isoleret liggende Anstalt, vilde neppe være anvendeligt i vore Værdeskoler, som ligge i Byer, hvor der ei saaledes kan holdes Controll med Disciplinens Privatstid. Paa Steder som Hertussholm og Sorø lod det sig maaskee gjøre.

På alt hvad jeg nu saaledes har anfert om den Indskrænkning, de gamle Sprogstudium i Skolerne vil faae, kan nu, saavidt jeg skjønner, Resultatet ikke blive andet, end at ikke blot Hovedoieemedet, den Nands- og Smagsdannelse, som allene Klassikernes Studium kan bevirke, for en deel vil forsvinde og Humanismens Nytte alt mindre og mindre kunne vise sig, men Foranstaltningen selv endog vil blive et Forspil til at dette ypperste Middel til den høiere Nandsdannelse, som man dog har til Maal, tilsidst recnt vil forsvinde**), og vort Fødeland saaledes vil i den Henseende omstøder komme til at staa langt nedensfor Tydskland og andre Lande, hvor Humanismen hidtil holdes i tilborlig Agt og Ære. Thi vel ere Fordringerne til Skolen i Philologien saa langt fra at være i den nye Underviisningsplan bleven formindskede, at de meget mere, som vi strax skulle vise, ere bleven betydelig forstørrede; men en tilstrækkelig og hensigtsmæssig Opsyldelse af disse Fordringer vil saameget mindre blive mullig, som baade Tiden der-

*) Da jeg i Sommeren 1823 opholdt mig nogle Dage paa dette herlige Sted, hjalp jeg selv et ungt Menneske der med Læsningen af Münters Skrift om det gamle Leire, hvilket Æmne han havde valgt sig til en Afhandling.

**) S. Litmann's Ord ovenf. S. 8—9.

til er bleven saa betydelig formindsket og der ikke er givet mindste Anvisning til nogen Methode, hvorved Niemedet hurtigere og bedre, end hidtil er skeet, kunde opnaaes, og Planen altsaa for saavidt kommer til at virke mod sin egen heldige Udførelse. Betragte vi altsaa nu disse For- dringer noget nærmere, da er vel i § 4 ikke foreskrevet Mere, end at i Latinen skal opnaaes „samme Dygtig- hed i Sproget, som hidtil har været tilsigtet“, og Græ- sken skal „læres omtrent i samme Omfang som hidtil“, men om der for Opnaaelsen deraf end ikke alle- rede mødte den betydelige Hindring af de to Begyndelses- aars Fradrag og siden af det dertil anvendelige Timean- tals Formindskelse, saa have dog Fordringerne selv saavel i samme som siden i den 11vte § faaet følgende ikke ringe Udvidelser: 1) at der til den skriftlige Prøve af en latinsk Stil og en Version ikke maa bruges noget Vericon, et For- bud, som ikke blot vil kræve endeel mere Øvelse i Spro- get end den ovennævnte, men og i sig selv synes saa me- get mindre nødvendigt, som det ikke engang med Billighed kan forlanges, at en Candidat skal kunne vide eller i det Dieblik besinde sig paa ethvert forekommende latinsk Ord eller det rette latinske Udtryk for det danske, hvad selv den kyndigste Sproglærde ikke engang altid kan, hvem det jo dog ikke kan formenes at konsulere i en Hast et Vericon, og desuden Stilens eller Oversættelsens Værd jo ikke en- gang beroer paa Kundskaben eller Grundringen af et en- kelt Ord. men paa Latiniteten eller de opgivne Stykkers For- staaelse i det Hele. Sin Dømmekraft og Smag beviser Candidaten netop bedst ved af de flere i et Vericon iflæng anførte Ord at vælge det meest træffende. Naar desuden skal „mundtlig verteres Steder af en ikke læst Forsatter“, forudsætter det jo og mere Øvelse i cursorisk Læsning, end der er bleven Tid til*) samt kan ogsaa deri møde en Hin-

*) I tydske Skoler læses ikke sjelden efter Beretninger i Program-

bring for Candidaten, at han ei faaer Tid til at læse Stedet i sin Conuerion med det Foregaaende. 2) er i Græskén, som i § 4 kun fordres læst omtrent i samme Omfang som hidtil, ikke desmindre dog i § 11 Fordringen udvidet med en heel Tragedie, foruden at der sammesteds og er givet Bink om at vælge Forfattere som Thukydid og Demosthenes istedetfor de befalede lettere Autores, hvilket vistnok er priseligt, ogsaa hidtil har undertiden kunnet stee, saalænge den dertil fornødne Tid og Forkundskab kunde have, men neppe i Almindelighed vil kunne lade sig gjøre, naar der først i det 4de af de 8 Skolenaar skal begyndes med Græskens Elementer*) og derefter Tiden til Græsk i de andre Klasser ei kan forøges; hvilket saa meget mere fortjener at paaagtes, som vore nyeste Grammatiker, hvis agtede Forfattere uidentvivel have havt til Hensigt at gjøre de gamle Sprog Studium hos os fuldkomnere, i det mindste ikke ere beregnede paa at gjøre det

merne disse og flere ligesaa vanskelige Autores (jvf. Röhler S. 42), men med hvor stor Dybde i Fortolkningen, med hvor meget Hensyn til Indholdet og dets Udvikling, eller Udførlighed i Antiquiteternes Forklaring, eller idelig Analyse af Grammaticalier, om statarisk eller cursorisk, om efter egen Forberedelse eller efter Foredrag og siden paafølgende Examination eller lectievis Ophøring af Exereten (som hos os i Motiveringen S. 724 endog fordres), det seer man ikke.

*) At eet Aar uden synderlig Hinder kan bortkastes fra Begyndelsen med Græsk, naar de to første ere anvendte til en god Grundvold i Latinen, med Græskén altsaa først gjordes Begyndelse i 3die Klasse, har Erfaring i den senere Tid overbeviist mig om; hvorefter Ordenen bekvemt kunde blive følgende: at

i 1ste Klasse	begyndes med	Latin,	og cursorisk	Tydskelesen,
i 2den	—	—	—	Franssk
i 3die	—	—	—	Græsk

bigge da med Fordeel bygge paa den i Latinen lagte Grund.

lettere. — Dog disse to ere endnu ikke de eneste Udvidelser, Skoleunderviisningen i de gamle Sprog uagtet den dertil anvendende Tids betydelige Formindskelse ved den nyere Plan har faaet. Til hvert især af dem er endog særskilt foiet tre eller fire Discipliner, 3) Mythologie, 4) Oldtidsvidenskab og 5 og 6) Græsk og Romersk Literaturhistorie, hvorved jeg maae tillade mig at bemærke, at Mythologien ei allene ikke vel lader sig separere ved hvert af Sprogene, men deraf ikke engang behøver at medtages Andet, end hvad til Digternes Dplysning paa sine Steder er fornødent, samme altsaa ei behøver at foredrages eller læres i noget System, naar Disciplene kun have en Haandbog, hvortil de i saadanne Tilfælde kunne henvises eller deri selv søge sig fornøden Underretning. Ogsaa kan denne Kundskab faaes i Sammenhæng ved at gjøre Apollodor eller saadan en lille græsk Mythologie, som jeg tildeels efter Jacobs har givet i min græske Elementarbogs 2det Cursus, til Læsning for een af de lavere Klasser, hvor den da paa eengang kunde tjene til at befordre baade en Sprog- og Sagkundskab, der siden vilde komme til Nytte, samt tillige give Disciplen en rigtig Anskuelse af Mytherne med Begreb om deres Oprindelse og Betydning, hvad jeg i Anmærkningerne har søgt at gjøre. Men at gjøre Mythologien til særskilt Examensgjenstand, saaledes som det for nogle Aar siden blev foreslaaet, vilde være uhenfsigtsmæssigt, og er derfor medrette heller ikke i Underviisningsplanens 11te § befalet. Men det samme synes at burde være Tilfælde med Oldtidsvidenskabene (Antiquiteterne), der ligeledes, som al anden historisk Dplysning, meest passende bibringes in concreto ved Autorernes Fortolkning eller endog øses af disse; men en dybere eller mere vidtstrakt Kundskab deri har kun Betydning for egentlige Philologer, hvilke det jo ikke er Skolens Diemed in specie at danne. En Haandbog deri vilde det vel være nyttigt for Disci-

plene at have, for at kunne henvises til*); men som særskilt Disciplin vilde Oldtidsvidenskaben jo kun blive Hukommelsesværk, hvoraf man ikke bør belæsse de ældre Disciple med Mere, end de allerede have i rig Fylde, især med Historien, ligesom det og vilde modtage alt for meget af den Tid, der nu allerede knapt nok vil tildeles Autorernes Læsning og, hvad der er det meest dannende, deres Interpretation, hvorunder da og Læren om Antiquiteterne jævnlig falder. Men allermindst hensigtsmæssig til Skoleundervisningens Hovedviemod er Fordringen af Kundskaben i den græske og romerske Litteraturhistorie, som ikke blot er et for alle andre end egentlige Philologer aldeles unødvendigt Studium eller rettere et blot Hukommelsesarbejde, der vil berøve Disciplen alt for meget af den Tid, der, naar den have, baade i Skolen og hjemme bedre kunde anvendes til Studium af en classisk Autor mere, men hvorom den nu skeete Anordning kun kan være en fra Forelæsningerne til 2den Examen overført Læring, der ikke engang findes befalet i den gjældende Universitetsforordning, (hvis Hensigt blot var, at Classikernes Studium ikke skulde ganske forsvindes i det første akademiske Aar), men blot er paa de senere Aar af de philologiske Professorer paa egen Haand tilføiet, til ikke liden Rvide for en Mængde af de unge Studerende, som ere glade, naar de ved Examens Slutning kunne faae denne dem intet nyt-

*) Det Samme tilsigtedes allerede ved Reformen i Begyndelsen af dette Aarhundrede, da Eschenburgs særdeles passende og alle disse tre Brancher omfattende Handbuch der classischen Litteratur blev oversat til Skolernes Brug, men rigtig nok desværre ikke blev meget almindeligt benyttet. Vor Skoleungdom har saa meget at bestille med alt det Forskjellige, der til Examina fordrer, at sjelden Noget gaaer paa egen Haand videre end til det, Læreren udtrykkelig har doceret.

tende, men kun trykkende, Sufommelsesbyrde afvæltet. Den, der ønsker eller siden behøver denne Kundskab, savner ikke trykte Billedninger, hvoraf han let kan selv hente sig den *). For Skoledisciplen er det nok, naar han blot korteligen faaer den nødvendige Kundskab om de Auctorer og deres Skrifter, som han læser; de øvrige interessere ham lidet eller intet. Tilmed bidrager det jo kun til at give Disciplen et Skin af Værdom, men intet til hans virkelige Aandsdannelse, at man fylder hans Sufommelse med en Mængde Forfatternavne og Bogtitler, hvoraf endeel endog ere gaaet forlorne, naar man ikke tillige kan gjøre ham nogenlunde bekendt med deres Indhold, hvortil der jo, om end Disciplene kunde være forsynede med de dertil fornødne Exemplarer, umulig kan faaes nogen Tid, udenfor den, som vil medgaae til Udenadslæring af alle disse Notitser, da selv en Lærebog som Mag. Tregders, der jo maa antages at være udarbejdet efter den nye Underviisningsplan, ved et Antal af 200 Sider, vilde medtage alt for meget af Disciplenes Tid baade i Skolen og hjemme, uden at bidrage det Allermindste til den Aands- og Smagsdannelse, som skulde være Underviisningens Diemed, medmindre der med de historiske Gfterretninger forbandtes Prover af Forfatterne selv, som kunde opmuntre til egen videre Læsning af disse. Bedre vilde det i alt Fald være, at give Disciplene en Oversigt af de vigtigste Litteraturgrenes, f. Gr. den gamle Philosophies, Tragedies, Betskaleheds Historie, uden

*) I Roskilde Skole har jeg i de sidste Aar, siden vi fik et tilstrækkelig rummeligt Bibliotheklocalle, ladet dette være aabent for de ældre 1 til 1½ Time om Ugen, hvor jeg da har kunnet meddele dem eller lade dem selv ved egen Beskuelse samle sig Kundskab om endeel af de vigtigste Skrifter ikke blot i Philologie, men og i andre Litteraturgrene, en Velighed, som især de mere Opvakte og med Lyst have benyttet.

synderligt andet Detail end nogen Kundskab om de vigtigste Forfattere; men dette skeer jo ved Underviisningen i Historien, hvori der jo efter selv den provisoriske Plan § 4, No. 8 skal tages et „stedse mere omfattende Hensyn til Culturens Udvikling“, og er altsaa unødvendigt at skulle læses hos to forskjellige Lærere. Vortfaste des nu den særskilte Underviisning i disse tre Discipliner, hvoraf alligevel det Nødvendige vil blive anbragt ved de Autors Fortolkning, der læses, da vilde der dog være vundet saa meget mere Tid idetmindste i 7de Klasse til den tilføiede græske Tragedie og til den nødvendige cursoriske Læsning af flere end de befalede latinske Klassikere, hvilken endda ved de oftere omtalte Tidstab vil være knap nok til blot at naae saamegen Kundskab, som hidtil er almindelig, samt til de fornødne Øvelser i den latinske Stil, som, skjøndt den medrette nu taber den eneafgjørende Indflydelse i Grammen, som den hidtil har havt, dog er en saa vigtig Bestanddeel af lærd Dannelse eller Bidrag til den, at Øvelserne deri ikke bør blive staaende ved de elementære, som i de lavere Klasser maa foretages til simpel grammatisk Rigtigheds Fremme, men i en noget høiere Potens og bør finde Sted i Skolens sidste Klasse, naar dertil ved Befrielsen fra een- deel andre Læregjenstande er vunden Tid og en noget friere Studeremaade er indtraadt.*) See om Rigtigheden heraf

*) At gjøre latinske eller vel endog græske Vers, eller blot kun foretage egentlige græske Stiløvelser, hvilket alt skeer i flere tydske Skoler, er i mine Tanker et aldeles uhensigtsmæssigt og lidet nyttigt Arbejde, som heller ikke er befalet i den provisoriske Underviisningsplan. Sligt overlader man derfor rigtigst til hver Discipels egen Eyst, i det høieste kan man opmuntre dertil og da virke til hans Smags Dannelse ved med ham at gennemgaae og kritisere Arbejdet, hvad jeg sædvanlig gjør ved danske poetiske Arbejder eller metriske Oversættelser af Digterne, som en eller an-

Niemeyers Grundsætz 2 Deel S 114 S. 350—352; hvor- med dog maa sammenlignes og høilig fortjener at paaagtes, hvad Recensenten af Albertis Skrift i Jahns n. Jahrbb. 10 Suppl. 3 Hefte S. 376—377 bemærker om Nødvendigheden af Jidskrænkninger i latinske Stiløvelser samt Unyt- ten af at lade dem (som hos os) bestaae i blotte Oversæt- telse af Stykker i Modersmaalet længere end i de lavere Klasser; hvad ogsaa Niemeyer mener, som tillige S. 354 opgiver passende Arter af Uemner til frie latinske Scripta. Thi skrive godt i et Sprog eller i dets Aand kan man dog aldrig uden man kan tænke nogenlunde deri, hvilket Disci- plin vanskelig kan bringes til ved blot at skulle omflæde hvad der er tænkt og fremsat paa Dansk. Flere af de nævnte tydske Pædagoger anbefale dertil Øvelser i at tale Latin, hvoraf god Virkning ogsaa viser sig hos flere, som tale Sproget med temmelig Fæthed, men hvilket man vel neppe tør vente vil blive almindeligt i vore Skoler, saa længe ikke blot det latinske Sprog alt mere og mere er un- der Forsølgelse af Tidsaanden, og der ingen directe eller haandgribelig Nytte for Livet kan paavises af Latinskriv- ning, samt vore Philologer kun tænke paa at tilveiebringe noiagtig Kundskab i alle Grammatikens Subtiliteter, hvil- ket jo mangler et bestemt Diemed, naar Duellighed i Sti- len ikke mere ansees for nødvendig og nyttig; eller naar vi (ut vineta egomet cædam mea) saa sjelden udgive no- get Skrift paa Latin, hvilket især ved Programmer den valgte Materie og Forfatterens Hensigt ofte forbyder*);

den Discipel kan forevise mig Til Dvæle i Metriken kan man vel stundom anvende en Times Tid paa at lade opløste latinske Vers bringe i deres oprindelige Orden; hvad jeg imellemstunder har gjort med Epigrammer af Martial, hvilken Forfatter Discip- lene da og ved den Leilighed lærte at kjende lidt til.

*) Dr. B. Thiersch beklager i hans ovenf. S. 9 Anm. omtalte Be-

eller vi mene at mangle passende Stof til latinske Taleøvelser, som jo ikke kan høstes fra Hverdagslivet, til hvilke der imidlertid, saavel som til Smagens Dannelse, kunde gives en god Veilighed, hvis man i Udgaver til Skolebrug kommenterede latinske Auctores, fornemmelig Digterne, saasom Virgil og Horats, paa Latin efter Heynes og Forbiger, Mitscherlichs, Dillenburgers og Drellii Maade, men naturligtviis langt kortere og uden for stor Lærdom, hvorved Disciplene da fik en Veiledning til at omklæde og fortælle det poetiske Sprog i god latinsk Prosa, hvad kun gaaer maadeligt, naar de skulle gjøre det paa egen Haand, eller ved at angive Stedets, især Digtens Indhold, Tankegang eller hvad der maa oplyses af Historien eller Mythologien o. s. v. paa Latin; ligesom og i de lavere Klasser ved at lade Disciplene lære latinske Fabler eller andre smaa latinske Fortællinger udenad, f. Ex. saadanne som indeholdes i min latinske Begynderlæsebog, hvilket jeg af Erfaring veed ikke koster dem stor Umage, ofte gjør dem Fornøielse og leder dem bedre ind i Sprogets Aand end tørre Regler. Alt saadant blev da en nyttig Taleøvelse, især naar Læreren tillige gjorde sine Spørgsmaale og gav sine mellemkommende Veiledninger i en let forstaaelig Latin. Gaar derimod Disciplen den ham nødvendige Oplysning blot paa Dansk, da maa han, hvis han skal give den paa Latin, oversætte i Hovedet og det bliver da ikke den Øvelse i at tænke paa Latin, som skulde baade frembringes ved Tale og ligge til Grund for samme. Af græske Auctores

retning om de danske Lærere, at saa saa af vore Skoleprogrammer skrives paa Latin, slet ingen paa Tysk, hvilket sidste vel ligesaa lidt kunde falde os ind, som de tyske Skolemænd at skrive deres paa Fransk; det maatte da være en særegen Anledning, i hvilken vi ønskede at forklare os ret forstaaeligt for vore tyske Colleger.

wilde jeg derimod ikke tilraade enten at vanskeliggjøre Fortolkningen ved nogen latinsk Commentar eller at lade noget lære udenad: det første ikke, fordi saavel et saadant Vælslemled af et tredje Sprog ifkun vilde forsinke Fremgangen i Græskens selv, som den latinske Oversættelse sjelden kunde naae Originalernes Skjønhed *); og det sidste ikke, fordi Øvelserne i at skrive Græsk, hvortil en saadan Udenadlæren skulde være et Hjælpemiddel, jo vilde medtage for meget af den Tid, som langt bedre kunde anvendes paa desmere Læsning af de græske Klassikere, for hvis Skyld vor Ungdom jo egentlig lærer Sproget, hvormed Hensigten jo ikke er at danne egentlige Philologer**) men blot den humanistiske, at befordre Disciplens Aands- og Smagsdannelse og føre ham ind i Oldtidslivet selv. Jeg kan derfor ikke billige de græske Stilovesser, som i Tyskland ere saa almindelige, ja sommeledes endog udstrække sig til at gjøre græske Vers. Thi en anden Sag er det, om man engang imellem til Øvelse i at kjende den græske Orthographie og Ordformer lod Disciplene skrive lidt Græsk efter Dictat,

*) Endskjönt jeg ikke kan nægte, at det i min Skoletid var os en herlig Øvelse i at tale og sælgelig ogsaa i at skrive Latin, at vi stedse maatte oversætte al Græskens ligesaa vel paa Latin som paa Dansk, og dertil ogsaa havde god Veiledning i de til Skolebrug udgivne latinske Versioner, en Fremgangsmaade, jeg endnu ofte, naar Liden tillader det, bruger ved Repetitionen af Herodot, men som i den nye Skoleindretning endnu mindre vil blive mulig.

**) For dem er altsaa Prof. Madvig's græske Ordføningslære en uhyperlig Bog, hvoraf de som Lærere paa sine Steder kunne mundtlig meddele deres Disciple det Fornødne. For disse ville derimod de finere Egenheder i Sproget, inden de endnu kunne læse det med nogen Færdighed, komme for tidlig, især som Pensa i en Læretog, der kun ville forhale den vigtigere Øvelse i at læse og forståa de græske Klassikere.

naturligviis udtalt paa Græsk og med ret Accentuation ligesom om man vilde dictere noget Fransk; thi dicteres Ordene paa saakaldet crasmisk Viis med danske Bogstavlyd og efter Vocalernes Qvantitet allene, da var jo Vælsjen af ingen Nytte, og Disciplene kunde skrive hvad fremmed Sprog i Verden det skulde være, uden at forstaae et eneste Ord deraf. Til Nytte kunde man og lade forudgaae en af Disciplene prøvet mundtlig Oversættelse fra Danskten af samme Stykke. Lang Corrigering behøves ikke, naar Læreren gaaer omkring og kaster Diet snart i den enes snart i den andens Skrift.

§. 1.

Fortættelse eller yderligere Udvikling af §§ 2 og 3.

Endnu staaer tilbage at forklare os noget nærmere over nogle i de foregaaende §§ berørte Punkter, og deriblandt allerførst om den aldeles nye Foranstaltning, at bruge det tydske Sprog i Forbindelse med Modersmaalet, i stedet for det latinske til Grundvold for al grammatisk Sprogunderviisning. Hvad Tab dette for det første vil være til for det danske Sprog, veed jeg ikke at sige kortere og bedre, end med en Mands Ord, hvis Stemme i den Henseende maa være af stor Vægt. Saaledes bemærker Statsraad Molbech i sin Afhandling om „det danske Skriftsprog's Udvikling“ i Nyt histor. Tidsskrift 1ste Bd. 2det Hefte S. 78, efterat have viist, hvorledes Faren for vort Sprogstofs Fortydskelse nu er mindre end fordem, følgende: „Vor Tids Germanismer ere mere stilistiske, eller bestaae i tydske Sprog vendinger, Talemaader, oversatte Ord, som man ligefrem tillader sig at benytte. Herimod vil den bedste Modvægt netop være at finde, naar vore Digtere og Stilister vende sig til den modsatte Side (af den skandinaviske) og beslitte sig paa et alvorligt Studium af de romanske Sprog og disses Litteraturer. Det er netop

den fremmede Sprogorganisme, som her bliver os mindre farlig, de rigere Skatte, som kunne blive os mere befrugtende og gavnlige"; og dertil seier: „Vi kunne derfor ikke andet, end ansee den Hovedforandring, Sprogunderviisningen i vore lærde Skoler skal undergaae, ved at sætte den tydske Sproglære endog i dens Syntax, Stiillære og Stilens praktiske Øvelse ved Siden af den danske, som Stof for den første grammatiske Underviisning, eller som Grundvold for almindelig Sprogkundskab hos Disciple, for betænkkelig og farlig for almindelig dansk Sprogkultur og Sprogreenhed. Underligt er det, at ingen af vore Tvære for Modersmaalets Scandinavisering har hævet sin Røst imod dette Slags methodiske Fortydskning af den tilkommende Generations Sprog sans og Sprogvaner“.

Dog i hvor vigtig denne Synspunkt end er, saa er det dog ingenslunde den eneste, hvorfra denne Foranstaltnings Skadelighed eller idetmindste Unytte viser sig; hvilket vi strax skulle see, naar jeg først har vilst Feiltagelsen i de Grunde, der i Motiveringen angives for samme og idetmindste ikke støtte sig paa nogen pædagogisk Erfaring. Naar det nemlig (Ny Colleg. Tid. 1845 S. 727) hedder „at Modersmaalet skal benyttes til at lægge den første Grund til grammatisk Dannelselse og Latinen ikke længere hertil bruges“, da er det reent forglemt, at hiint jo allerede i de sidste 40 Aar, lige siden den forrige Skolereform, er steet allevegne i vore Lærdeskoler, uden at dog derfor Begyndelsesgrundene i Latinen ere blevne tilsidefatte eller have behovet at tilsidefattes, da de begge tværtimod ved samtidig at læres kaste det bedste Lys paa hinanden, og det latinske Sprogs Grammatik netop ved sine bestemte Former og hele Regelmæssighed giver et langt tydeligere Begreb om Sætningsdelene og deres Forhold til hinanden m. v. end, som vi nedensfor skulle vise, den tydske, hvorfor

og den Dreng, der f. Gr. har lært den latinske Declination og nødvendigen behøver denne Kundskab for at forståe Sætningen og finde, hvad der i samme er Subject og Object o. s. v. har et langt tydeligere og sikrere Begreb om dette grammatiske Forhold, end den ikke-studerende, som uden denne Kundskab, selv i Tydsken, strax forståaer Tanken, altsaa ei videre behøver at bryde sig om den grammatikalske Vej til at finde den. Og naar det nu dernæst sammesteds hedder, at „det tydske Sprog saaledes paa en vis Maade“ (vel snarere: ligefrem og ubetinget) „kommer til at indtage den Plads, som det latinske hidtil har faaet“, da er dette fordetforste i grammatisk Henseende et maadeligt Bytte, efterdi den tydske Grammatik er langt mere anomal, usfuldstændig og forvirrende end den latinske, da f. Gr. Declinationen mere tilkjendegives ved de Substantivet tilføiede Artikler, som man er fri for i Latinen, og Adjectiver, end ved Formsforandring af Substantivet selv, (saasom: der eine Bruder, dem einen Bruder, kun i Gen. Bruders og i Plur. overalt med Omlyd af Stamvocalen, uden Casusændelse undtagen i Dativ); og dernæst, naar der til Grund for denne Forandring anføres, at „det tydske af alle nyere Sprog kommer det danske nærmest, da er dette, som vi ovenf. S. 66 have viist, netop af denne Aarsag mindre bekvemt i den forlangte Henseende, efterdi det er Forskjellighederne, ikke Lighederne i Sprogens Bygninger, der skal bringe til Indsigt i deres Natur og Love. Dertil kemmer fremdeles, at det er en hensigtsstridig af al sund og nyere Methodik forfattet Omvei, at lære et levende, især et med vort Modersmaal saa nær beslægtet Sprog, som det tydske, ad den langsomme grammatikalske Vej*), og for et andet Niemeds

*) S. Niemeyers Bemærkning her ovenfor S. 71. En anden Sag er det, naarældre lære et dem nyt levende Sprog, som allested

Skyld, hvortil det ikke engang er ret tjenligt, at besværliggjøre Arbeidet dermed mere end nødvendigt, saasom Disciplen ved ugrammatikalisk cursorisk Læsen i kort Tid kan bringe det til at forstaae det Meste af hvad der ikke er over hans Alder, og med største Lethed at lære hele Sider udenad, hvorved han altsaa snart faaer saadant Dre for Sprogets Aand og saadan Forraad af Exempler i Hovedet, at det siden er ham en let Sag at forstaae, beholde og anvende Grammatikens Regler, der saa meget lettere bibringes ham naar han allerede fra Latinen af har et Grundbegreb om dem, som han sig selv næsten ubevidst applicerer i ethvert Sprog, han lærer; thi en saa universell Grammatik, som den latinske, kan intet levende Sprog frembyde; den bærer alle øvrige Sprogs Grammatik, hvis Egenskaber da knytte sig til den, som Undtagelserne til Hovedreglen. *Jof. Albertis Num. ovenf. S. 38.* Og kommer det da til at skrive det fremmede Sprog, da skeer det med en Lethed, som nærmer sig den, med hvilken han skriver sit Modersmaal. Han mangler ikke Ordforraad og i Synstaren siger Dret ham da det Rigtige strax langt bedre, end hvis han skulde gaae ud fra Reglerne og da sammenslynpre sig Sælen efter disse. Og endelig vil da ikke de to Aar være tabte for de gamle Sprog, som vi ovenfor have vist ikke kunne undværes, dersom Niemedet af deres Studium i Skolen skal opnaaes.

Imidlertid maa jeg bede at lægge meget nøie Mærke til, at min Mening ingenlunde er, at Tydsk skulde bortkastes af Begynderklassen, men kun, at det ikke der skal træde istedetfor Latin, som Grundlæg for al grammatisk Dannelselse, hvortil det af de anførte Grunde ingenlunde

have de grammatikaliske Grundbegreber indr (især fra Latinen) og da kun behøve at mærke sig, hvorledes disse udtrykkes i det fremmede Sprog, ei først deraf skulle erholde disse Begreber og altsaa ei standses deraf i den fortløbende Læsning.

er saa skiftet som Latin, men blot for sin egen Skyld bør i Begynderklassen faae en 3 eller 4 Timer og læres paa den Maade, som for Underviisningen i levende Sprog er den hensigtsmæssigste, naturligeste, letteste, hurtigste og for Discipulen interessanteste, hvilket sidste jeg og mener ved ingen Underviisning bør lades ude af al Betragtning. Og saa læres det formedelst sin Eighed med det danske saa let, at sal. Moldenhaver endog ved Reformen i Forstningen af dette Aarhundrede ansatte dets Begyndelse først i 3die, da værende næstøverste, Klasse, og endda forlangte skriftlig Gramensprøve aflagt deri; ligesom og den almindelige grammatikalste Kundskab, som Disciplene forud havde fra Lattinen og Modersmaalet, gjorde dem det til en let Sag, at mærke sig dets grammatiske Egenheder; der altsaa saa meget mindre gives nogen antagelig Grund til at gjøre dem det vanskeligere, end behøves, ved at bruge det til en Grammatikskole, hvortil det, som vi have vist, ikke engang er tjenligt*). Men naar jeg nu alligevel, næsten saalænge jeg har været Rector, har i de tvende Skoler, jeg har bestyret, indført det som bestandig Underviisningsgjenstand i Begynderklassen (hvad, saavidt jeg veed, og er seet andetsteds), da var det deels fordi det, lært paa ovennævnte

*) Jeg haaber, det ikke vil være for dristigt her at anføre et Ord til mig af vor høifal. uforglemmelige Kong Frederik VI., som med sin sædvanlige sunde Dom ved at omtale de mange forskjellige Grammatiker, den studerende Ungdom maa lære, yttrede, at det forekom ham at være til at blive forrykt over. Jeg kunde efter min Overbeviisning ikke nægte det Grundede i Hs. Majestæts Mening og tillod mig allene at bemærke, at i Almindelighed lagdes dog kun den latinske Grammatik som den fuldkomneste til Grund, hvorefter da kun behøvedes at gjøre Disciplene opmærksomme paa de andre Sprogs særegne Afvigelser fra denne; hvilken Mening jeg siden og har seet stadfæstet af Alberti o. a. (i. ovenf. S. 38 Anm.).

Maade uden anden Grammatik, end den Discipelen under Læsningen af sig selv fatter, er saa saare let for ham, og der i 1ste Klasse er saa god Tid til Underviisningen deri, at der ingen Grund var til at opsætte den, hvorved han i Tiden kunde faae Færdighed i at forstaae saamangen allerede for den Alder baade dannende og underholdende tydsk Bog, hvorved Discipelen da tillige forøger sin Kundskab i Sproget; deels fordi Sprogets Grammatik siden vilde blive Discipelen saa meget lettere, naar Sprogstoffet baade af Ord, Former og Constructioner var ved Brugen bleven ham vel bekendt, ligesom den danske Grammatik er let fattelig for Begynderen i 1ste Klasse fordi han allerede forud kjender Sproget, som skal være Materiale for Grammatiken; og deels endelig fordi det til en rigtig Udtale, som i et levende Sprog er saa fornøden og allerbedst faaes i Barnealderen, hvori Organerne ere meest bøielige, var tjenligt, jo før jo hellere at øves deri. Viløbig kunde altid en eller anden fornøden grammatikalsk Oplysning gives, som let vil forstaaes, naar den grammatiske Terminologie, som bør være eens i alle Sprog (f. Gr. Subject, Prædicat, Object, Casusnavne) er Discipelen bekendt af Latinens Elementer. Dette var saaledes Grunden, hvorfor jeg, saalænge det har været mig tilladt at indrette Underviisningens Gang efter mit bedste Skjønnende og pædagogiske Erfaring, har givet Tydskten Plads i første Klasse, ikke istedetfor, men ved Siden af Latinen, hvoraf Udsaldet ogsaa altid har været meget heldigt. Og at Tiden dertil ikke har været for knap, samt begge Dele, saavel som og Underviisningen i Modersmaalet har kunnet drives med fornøden Kraft, vil sees, naar jeg tilføier, at Timesantallet sædvanlig var for Modersmaalet 4 a 5, for Latinen 7 og for Tydskten 3 a 4, i alt 15 Timer ugentlig, saa at der for alle de øvrige her fornødne Læresag endda blev det tilstrækkelige Antal af 21 Timer tilbage, hvoraf endda kun 18 eller 19 behøvedes, det hele ugentlige Time-

antal altsaa ikke blev høiere end 33 eller 34, endog mindre end der i Metropolitan-skolen efter den nyere Indretning er tillagt denne Klasse. Eller vil man maaskee indvende, at det maa være for vanskeligt for Begynderen at lære to saa forskjellige fremmede Sprog, som Tydsk og Latin og deres Grammatik paa eensgang, da modbevises det ikke blot af den nu anførte Erfaring, men og, naar man agter paa, hvad jeg ligeledes har viist, at de netop ikke begge bør begyndes grammatikalisk, men det tydske strax med saadan fortløbende Læsning, hvis Stof Lærlingen let forstaaer eller bringes til at forstaae uden Grammatik, saaat her er intet, som ved den grammatiske Forskjellighed kan forvilde ham, men tværtimod de ved Latinens Begyndelse erholdte grammatiske Grundbegreber kunne tjene ham til mangen Veiledning og Rettelse i strax at oversee den tydske Sætning eller Periode. Ogsaa kommer dertil, at, om man end vilde paatvinge Begyndelsen i det tydske Sprog, hvoraf mangen Dreng paa ti Aar allerede endog veed endeel, den for Underviisningen i et levende Sprog mindre naturlige, skjøndt tilsyneladende grundigere, grammatiske Methode, vilde den nogenlunde opvakte Discipel dog, naar Læsebogens Indhold var nogenlunde interessent, ikke oppebie den til at forstaae hvad han skulde læse, men, fordi han uden denne Hjælp allerede omtrent kunde forstaae det, af en naturlig og man kunde næsten sige ønskelig Nygjerighed, ile forud baade med Dine og Tanke, Grammatikken altsaa som uforuden dertil, blive ham ligegyldig, maaskee endog kjedsommelig; hvorimod Latinen indeholder en indvortes Nødvendighed til at være opmærksom paa de Grammaticalia, uden hvilke han ikke kan forstaae en Sætning eller Mening, altsaa spænder hans Eftertanke og ansporer ham til Flid; hvormed og stemmer den Frygt, som en høiagtet yngre Rector isjor yttrede for mig, at denne Udsættelse af Latinen, da Modermaalet og Tydskken ingen stor Umage vil koste Lærlingen, ikkun fra Begyndelsen af vil

vanne ham til en Dovenkab eller Letfærdighed i Arbeidet, som siden ei saa let forlader ham. I Forstningen er gjerne enhver Begynder, som kommer i Skolen, stolt af at lære Latin og ivrig paa Arbeidet; denne Iver maa man nu ligesaa lidt lade kjøles ved at byde ham for lidt Mandssansstrængelse, som paa den anden Side nedslaae den ved for strænge Fordringer; men denne Middelvei tillade netop Latins Begyndelsesgrunde, naar Veiledningen deri stærker paa en hensigtsret Maade.

• Anvendtes nu, hvad Tiden angaaer, ugentlig til Dansk . . . 5 Timer	} ligesom i Metropolitanskolen.
• Tydsk . . . 5 —	
• Religion . 2 —	Flere ville ikke være gavnligt.
• Geografi . 3 —	
• Historie . . 2 —	
• Naturhist. 2 —	
• Regning . . 3 —	
• Kalligrafi. 2 —	eller 3 eftersom det for hver enkelt maatte behøves, da flere allerede forud skrive godt, og Haanden og Øiet desuden ved Tegning øves.
• Tegning . 2 —	
• Gymnastik 2 —	der dog mere er en Recreation.
• Sang . . . 2 —	hvori ikke alle deeltage.

d. e. ialt 30 eller 31 Timer. eller til Mandssarbejde kun 22, hvoraf endda kun de 6 førstnævnte Fag eller de 19 Timer behøve nogen Forberedelse af Disciplene: da blev endnu 6 Timer tilovers; maatte nu blot 4 eller 5 af disse anvendes til Latin istedetfor enten at gives reent frit eller anvendes til Fag, hvori de ere overflødige, da blev det endda kun 34 eller 35, (for de ikke syngende endog kun 32 til 33 Timer), altsaa endnu noget under det fastsatte Maximum, eller ikke flere end der ere ansatte i Metropolitanskolen. Andre Skoler end denne har jeg anseet det

ufornødent her at tage Hensyn til, men vil dog, for et at synes at have ignoreret andre, her kortelig berøre, hvad Overlærer Eefolii i Programmet fra Ronne Skole 1846 anseer for det ene rette ved den første Sprogunderviisning og hvad han til den Ende anfører mod et Par Ytringer af mig; thi hvad han skriver imod Suhr og Hammerich vil jeg, da Undersøgelser deraf her vilde føre os for vidt, overlade disse erfarne Skolemænd, ifald de finde det fornødent, selv at besvare. Saaledes vil Hr. E. S. 49, at der til de to omtalte Sprog skal af een og samme Lærer anvendes idetmindste 12 Timer, hvoraf i Begyndelsen af Aaret kun 2 skal bruges til Tydsk, (som efter hans Mening kun skal læres paa den ovenomtalte grammatikalste Bei), til Dansken derimod hele 10, i hvilket sidste Tilfælde der vil høre en ganske ualmindelig Kunst hos Læreren til at gjøre Gjenstanden mere tiltrækkende og nyttig end fjedende for Disciplene; og derimod, da Tydsken er det første fremmede Sprog, der i Skolen skal læres endog grammatikalst, to Timer ikke blot ville være alt for lidt, men dette endog stride imod Hr. Efs. egen Grundsætning S. 37, „at enhver Underviisnings Begyndelse bør ske med Kraft“, altsaa jo ikke maa foretages i saa saa fra hinanden adspredte Timer, at Læreren den følgende Time har glemt endeel af hvad man i den foregaaende havde lært ham. Og hvad nu fremdeles Dansken angaaer, da kjender Læreren ikke allene de Sprogets Egenheder, han af Grammatikken skal lære, umiddelbart og af Brugen forud, endnu bedre end Drengen i Platos Menon vidste Geometric uden at have lært den, og Læreren har altsaa intet videre at gjøre, end, som der Sokrates, at bringe dette til klarere Bevidsthed og tydelig Erkjendelse af Grundene derfor, samt bibringe ham de simpleste Love for al Grammatik, om Ordklasserne, Sætningerne og deres Dele, og de grammatikalste Kunster, hvorved det netop bliver en Ulempe, naar de efter Hr. Efs. Maade allene meddeles i nysskabte danske

Benævnelser, der tilmed hverken ere tydeligere for Begyndere end de almindelig antagne faste og i alle Sprog brugelige latinske, eller alle Sproglærere engang ere enige om dem, men hver Grammaticus skaber og bruger sine^{*)}, som da, hvis man vil være consequent, atter i Tydsken maatte ombyttes med tydske, hvoraf igjen hver Forfatter bruger sine, og saa endelig tredie Gang i Fransk og Latin, hvor de da lykkeligviis ere saa temmelig eens og almindelig antagne. Hvad Forvirring og unyttige Vanskeligheder denne tredobbelte Terminologi maa forvolde Disciplene, er indlysende. Hvorfor i alt Fald altsaa ikke hellere følge Prof. Voicseus Exempel, som, idetmindste i den første Udgave af sin lille danske Grammatik, altid sætter først det vedtagne latinske og derpaa som en kort Forklaring deraf det nydannede danske Kunstord, og derved altsaa sparer Lærlingen den Vanskelighed, naar han siden kommer til Latinen, at skulle vænne sig til en ny Terminologi? Hvad dernæst den til den første Underviisning i Modersmaalet fornødne Tid angaaer, da har jeg, (for ikke at tale om min egen Erfarling, der dog er en Smule længere end den, Hr. Lf. beraaber sig paa, idet jeg endog i ikke saa nær selv har havt Begynderklassen at undervise i Modersmaalet), ogsaa af flere duedige Lærere deri altid hørt, at, naar man af 5 ugentlige Timer anvendte de to til smaa danske Stiløvelser, da vare de øvrige tre fuldkommen tilstrækkelige til al den mundtlige Underviisning og Øvelse, deri behøvedes, ja mere endog vilde blive trøttende. Mod det, Hr. Lf. forresten forklarer om sin fremskridende Methode i den danske Grammatik, har jeg intet at indvende, medmindre det med den skulde gaae langsommere end fornødent gjordes; ny er den imidlertid ikke, da den forlængst allerede er anbefalet af Niemeyer^{**}). Men eet kan jeg for min Person ikke und-

*) Se herom og Niemeyers Grundsigt 2 § 48. S. 119.

**) Samme Sted S. 118.

lade, nemlig at bevare et Par Indvendinger, som Hr. Overlæreren sammesteds S. 36—38 gjør imod en Anmærkning i mit Program af 1845, Skoleefterretningerne p. VI—VII. Naar det saaledes hos mig hedder, at „de allerførste Begreber af Sproglæren, (som Lærlingen behøver for at kunne modtage Underviisning i Latin) efter i det høieste faa Ugers (jeg kunde gjerne have sagt faa Dages) Forløb kunne være bibragt ham igjennem Prof. Bojesens forfattede danske Sproglære“, da mener Hr. Lf. at „enten maae disse allerførste Grundbegreber blive til et reent Institut og det hele Væsen dermed et tomt Spil, eller og det har temmelig lange Udsigter med — — i Latinen at anvende de gjennem Modersmaalet lærte almindelige Begreber af Sproglæren“, hvortil han mener, at „Lærlingen maa have lært den hele latinske Formlære“. Atter den gamle forlængst af al sund Methodik forviste Fremgangsmaade, at forudstikke den hele latinske Formlære førend der begynder paa en Læsebog i Sproget, jevnsteds med hvilken dog Formlæren saa let kan læres og forstaaes i sin Anvendelse. Hvad andet behøver han nu vel dertil forud at vide, end hvad der forstaaes ved Subject, Prædicat og Object, ved Genus og Numerus, samt Forskjellen imellem Ordklasserne, hvilket han, om man end ikke dertil vilde bruge Bojesens, ligesaa let lærer og her altid før har lært af den lille Begyndergrammatik foran min latinske Elementarbogs 1ste Course. Hvorledes det paa den Maade har lange Udsigter med den første fornødne grammatiske Kundskab i Latinen, (om Underviisningen i Modersmaalets Grammatik er her slet ikke Tale), er jeg ikke i stand til at fatte, medmindre jeg ligesaa lidt forstaaer Hr. L. som han har forstaaet mig. Og naar han nu endelig, for brevi manu at gjøre Ende paa min „Frygt for at Latinen skal tabe, naar i de to første Aar“ (hvori Latinsens Elementer ellers kunde være godt tilendebragte) „Dansk og Tydsk gjøres til Hovedsagen“ (rettere til eneste Sag) „og Latinen udsættes til det tredje

Skoleaar, affærdiger mig med den Forsikkring, at „dette er den gamle“ (vel ikke ældre end den nye Skoleplan, der først befalede den Foranstaltning, hvorimod Indvendingerne ere gjorte) „og ligesaa ofte besvarede Indvending“, da er jeg for det første nysgjerrig efter at vide, hvor dette sidste er skeet ved overbevisende Grunde, eller viist, at den, der har lært dansk og tydsk Grammatik, kunde i eet Aar komme ligesaa vidt i Latin, som de andre i tre Aar, og med samme Leilighed saa snart læse Nepos, Justinus, Phædrus o. a. som disse, eller siden ligeledes bringe det saa vidt i Græskten ved atter et Aar sildigere eller først i 4de Skoleaar at begynde paa samme. Jeg kjender intet Beviis derfor. Thi naar han som Modgrund anfører: a) „Sandelig et Sprog læres meget bedre ved at begyndes senere med større Kraft og fortsættes paa samme Maade, end ved at begyndes tidligere og fortsættes længere med mindre Kraft“, da glemmer han i sin Iver eller rettere lukker Øinene for, hvad han af alle Skolers forhen udfomne Programmer og navnlig af mine kunde have seet, at netop Latinen allevegne er begyndt og stedse fortsat „med Kraft“, sjældn med ringere end 9 til 10, undertiden endog med 11 til 12 Timer ugentlig; (hos os fra den Tid første Klasse blev deelt, med 7) hvorimod i hans egen Latinunderviisning (s. Progr. fra Rønne 1846 S. 59) Kraften ikke er saa farlig stor, meget mere endog den alermindste, der i nogen Skole er bleven anvendt derpaa, da tugen af 2den Klasses to Afdelinger, hvori der af ham begyndes paa Latin, har dertil flere end 6 Timer, hvilket altsaa strider mod hans egen Regel, medmindre den Kraft, han forlanger, skal bestaae i noget andet end mange Læretimer. Og naar dernæst b) paastaacs, at „den gjen-nem den danske og tydske Underviisning erhvervede større sproglige Kundskab vil endnu mere end et blot forøget Timetal bidrage til at fremhjælpe Latinen“, da er det netop det, der først skulde bevises, altsaa ei kan selv bruges som

Bøvlis; ligesom der heller ikke er noget i hine to levende Sprogs Grammatik, som kunde komme til synderlig Nytte i det fra dem saa forskjellige latinske Sprog, undtagen maaskee hine saa foreløbige Begreber, som Hr. Es. selv kalder „et Intet eller et tomt Epil“. Og naar det saa, efterat disse saa Begreber ere fattede, kommer til Declination og Conjugation, hvad Nytte har Lærlingen da til at kjende og huske disses mange Former og deres Betydninger af den danske eller tydske ja selv franske Grammatik, hvort der slet intet analogt med dem findes? og dernæst ligeledes Syntaxen og Constructionerne som oftest maae forklares af ganske andre Grunde, end af Analogien med hine levende Sprog. Og naar det endelig c) falder Forf. „vanskeligt at indsee“, hvorledes den af ham anpriste Fremgangsmaade kan henregnes til Filanthropinismens Kreds, da maa han ikke erindre sig, at ogsaa denne bekrigede Latiniens Nytte som første Sprogunderviisning, og ved at foretrække hvad der var lettest, berøvede Begynderne den Nytte, som vi ovenfor S. 64 fg. have viist, at det latinske Sprog lidt større Vanskelighed just har til deres Aandsdannelse. — At vi, som finde det urigtigt at udsætte Underviisningen i Latin saa længe, ikke skulde indsee, at de andres Mening ikke er, at de „hele Skolen igjennem i Hovedsagen vilde meddele Sproglæren igjennem Dansk“, hvort jeg ikke engang kan finde nogen ret Mening, maa jeg idetmindste for min Deel afvise, da jeg meget vel indsee, at Hr. Es. Mening er den, at hvad der i første Underviisningsaffnit er lært igjennem Dansk, i andet overføres og mere udvides i Tydsk, og ligeledes i tredje i Latinen; hvorimod Underviisningsplanen og dens Motivering antager følgende Stadier: først dansk og tydsk Grammatik jevnledes, saa fransk, og saa endelig i 3die Aar Latin. Og at Mænd som Suhrl, der ikke allene i fire Aar efter Reformen 1802 var i Odense Skole paa eensang Lærer i mellemste danske, og ene i alle tydske og franske Klasser, og siden baade

som Rector for en under ham blomstrende Skole og i sine samlede Smaa skrifter har lagt en saa fortrinlig og almindelig erkjendt pædagogisk Indsigt og Dygtighed i alt, hvad der angaaer Underviisningsvæsenet, for Dagen, skulde i sit Skrift om Reformerne røbe „større eller mindre Ubekjendtskab med det, han har bekjæmpet“, og ei kunne begribe en saa simpel Idee, har nok ikke megen Rimelighed. Hvad S. siger om Tydskerne, for hvilke jo det franske Sprog maatte, naar de skulde have et Overgangsled fra Modersmaalet til Latinen, være et ligesaa rimeligt, ja endog formedelst sit etymologiske Slægtskab med Latinen nok saa rimeligt, Mellemled til Underviisningen i samme, er jo unægteligt; og at „Slovhed og Usikkerhed“ vilde forebygges ved at begynde med Dansk og Tydsk er jo Motiveringens egne Ord, som han blot lidt satirisk slaaer ved Sammenligningen af mensa og amo med det vanskelige der, die, das, hvori der dog neppe enten opnaaes større Sikkerhed og mere Skærpelse af Aandsen eller ligger noget Middel til at lære Latin. At flere Tydskere, der desuden vel ligesom Gedike tænke sig en tidligere Alder, end ti Aar, hvorom her er Tale, foretrække at begynde den grammatiske Underviisning med Modersmaalet, er S. for bevandret i den tydske Skolehistorie, til ikke at vide ligesaa godt som Cf. men her var Talen ikke om Underviisningen i Modersmaalet, men om et Mellemled, til Latinen, hvortil man hos os har valgt det tydske Sprog, og samtlige Programmer, som vi have fra de tydske Skoler, vise jo, at man der intet Mellemprog finder fornødent, men i alle disse steds, ja endog ofte i Realskoler begynder Latinunderviisningen strax i nederste Klasse jevnsideb med Modersmaalets Grammatik. Heller ikke appellerer, saavidt jeg erindrer, nogen af vore latinske Skolegrammatiker til Analogier af det tydske Sprog, hvilket de dog vel maatte, dersom Kundskab deri skulde være fornøden eller tjenlig til at lære Latin.

Vel kunde der endnu være endeel at sige om disse nye Principer for Skoleunderviisningens Orden; men for ikke at blive vidtløftigere, end jeg allerede er bleven, vil jeg indskrænke mig til at bemærke lidet om nogle andre Indvendinger, som endnu er gjorte eller kunne gøres mig. Først er der fortalt mig, at det med denne Underviisning i Dansk og Tydsk i 1ste Klasse gaaer meget godt i de nu reformerede Skoler, hvad jeg gjerne troer fordi jo lettere et Arbeide er, desbedre kan det gaae dermed; men deels er det ogsaa tilforn stedse gaaet godt dermed her i Skolen, uagtet der ved Siden deraf tillige lærtes Latin, deels er det et andet Spørgsmaal, om det ogsaa viser sig at gaae ligesaa godt med Begyndelsen af Latin i 3die Klasse, s. nedenfor S. 111; deels endelig er dermed endnu ikke bevist, at der ei ved den lange Udsættelse af Latinen vilde tabes for meget for den nødvendige Fremgang i dette saa vigtige Fag, og at der ingen Fare er ved et Experiment, som endnu ingen Erfaring taler for. Mindre vilde der i alt Fald voves ved, efter Prof. Heinrichsens Mening*) kun at udsætte Latinen eet Aar; men selv i dette Tilfælde vilde ikke allene for Fransken enten, isald den da skulde paa-begyndes i 1ste Klasse, tabes den gode Forberedelse og Grundvold, som den hidtil har erholdt ved et Aars foregaaende Underviisning i Latin og latinisk Grammatik, eller, isald den i 2den Klasse skal læres samtidig med Latinen, foraarsages Forvirring af begge Sprogene for Lærlingen; men i sidste Tilfælde endog indtræde den Ulempe, at der i 1ste Klasse vil fornemmelig for det gode Hoved eller den ved den foregaaende Underviisning vel forberedte tiårs Dreng, (i hvilken Alder han jo nu, om han end var nok saa moden dertil, ikke maa sættes holere end i 1ste Klasse,) især naar han iforvelen kan endeel Tydsk, er alt for liden Sysselsættelse til at ikke hans Flid og Opmærksomhed skulde slappes

*) s. hans Program fra Odense Skole 1846 S. 48.

og deraf den skadelige Følge opstaae, som vi ovenfor S. 96—97 med en erfaren Collegas Ord have omtalt.

Betænk vi dernæst, hvor lidet der selv hidtil, da Flid og Duelighed dog vel ikke have i Almindelighed været mindre end det for Fremtiden kan ventes, Tiden derimod, skjøndt ikke for rigelig, dog altid var større, end den i den nye Skoleindretning vil blive, er udrettet ihenseende til de gamle Sprog og den klassiske Litteraturs Studium; hvor lidet tilfredsstillende de skriftlige Prover sædvanlig ere, der i examen artium aflægges paa latinsk Sprogkyndighed; hvor langt Characteren for dem i det Hele staaer under dem, der gives i den mundtlige Examen; hvilke Klager der høres af Professorerne over, at de Studerende ofte ikke tilfulde kunne følge et latinsk Foredrag eller forstaae de forekommende latinske Citater; eller, at de efter Fuldbændelsen af 2den Examen ikke tage en latinsk end sige en græsk Autor i Haanden: hvo vil da vente en Forbedring heri, naar Tiden til disse Studier skal i Skolen saa betydeligen indskrænkes og Disciplenes Flid i de Aar, da Dueligheden heri meest skulde erhverves, skal spredes imellem saa mange heterogene Gjenstande og endnu et større Quantum af anden Videnskab skal fordres? Man anbefaler medrette megen cursorisk Læsen af de Gamle, men i Skolen, hvor al Tiden vil behøves til Stiløvelser og den statariske Læsning af det befalede eller til den Fortolkning og Udvikling af Indhold og Fremstilling, hvorved Kundskab og Smag skulde forhverves, vil der ei levnes Tid nok dertil, og privat Læsning, hvorpaa der i tydske Gymnasier saa meget gjøres Regning, nytter det ei at anbefale eller paabyde Disciplene, naar de stedse have fuldt op at bestille med de daglige Pensa og Forberedelsen til næste Dags Undervisning, hvori hver Lærer forlanger sit tilfulde præstet.

Og naar man nu fremdeles, hvad den sildigere Begyndelse af Undervisningen i de gamle Sprog angaaer,

anfører os Exempler af mange, som have begyndt ligesaa sildig ja endnu sildigere og dog have godt naaet det foreskrevne Maal, da agter man deels ikke paa, at denne Kundskabs Erhvervelse ikke maa betragtes som et opus operatum, noget som skal være fra Haanden for at Een kan blive Student, men som et Middel til Mandens jevne og stadige Uddannelse lige fra Forstningen af, hvori Skyndsomhed ikke duer, og deels, at de, som man anfører til Exempel, sædvanlig have været Officerer, duelige Seminarister og overhovedet Privatister, som havde endeel af de andre Kundskaber forud, hvormed Skoledisciplinen indtil sidste Dieblit maa beskæftige sig, eller som, fordi det var dem om at gjøre, snarest muligt at erholde akademisk Vorgerret, anstrængede sig overordentligt, samt nøde en privat Veiledning, der ganske kunde indrettes efter deres Lær, istedetfor at Disciplen i Skolen er bunden til Klassens bestemte Timeorden, udenfor hvilken han ikke kan gaae frem eller faae Undervisningen henfløttet til noget enkelt Fag, altsaa ei heller til de gamle Sprog. Ogsaa nævner man os enkelte Lærde, som have gaaet Skoleveien, og dog ikke begyndt paa Latin før de i deres 12te eller 13de Aar kom i Skolen, men da ogsaa enten først kom til Universitetet i deres 19de, altsaa anvendte samme Tid som de andre paa de gamle Sprog; eller, naar man omtaler den udmærkede Mand, som i tre Aar gif Skolen igjennem med stor Hæder, *) da maa han jo i disse tre Aar ogsaa have erpederet de andre Skolens Discipliner, den sildige Begyndelse med Latin maatte altsaa af samme Grund blive Lov for alle Fag og intet af disse paabegyndes forend med Barnets 12te Aar, ikke at tale om, at denne hurtige Fremgang, paa hvilken jeg af min Virekreds ogsaa kunde anføre Frem-

*) Ex. af begge s. i Erlebs Forfatterlexikon 1 S. 369 og 2 S. 199.

pler, jo nu i Fremtiden vil komme i Conflict med de Aldersbestemmelser, som i den nye Plan ere fastsatte for alle Skolens Klasser. Saadanne sjeldne Tilfælde kunne altsaa umuligen give tilstrækkelig Grund til denne Underviisnings Udsættelse for Skoleungdommen i Almindelighed. Ikke heller bevises dens Uskadelighed derved, naar det i Motiveringen S. 729 hedder, „at Grunden, hvorfor der i alle Sprogene kun gjøres langsom Fremgang, ikke ligger deri, at der anvendes for liden Tid paa dem, men deri, at der ikke anvendes tilstrækkelig samlet Tid paa noget af dem,“ hvilket vel er det samme, som Overlærer Lesolii kalder, at de maa begyndes „med Kraft“, hvorpaa jeg har svaret det fornødne S. 101 ovenfor og viist, at denne Kraft eller samlede Tid mindst har nogensteds manglet ved Latinen, der allevegne ligesom Begyndelsen af har havt 1 til 2 Timer daglig, men neppe vil faae saa megen Tid i den nye Indretning; eller mener man dermed, hvad dog neppe kan være Tilfældet, at flere af disse Timer skulde gives i Sammenhæng, da lod dette sig jo let gjøre ved Lektionstabellens Indretning, men er saa langt fra at være til nogen Fordeel, at det meget mere endog vilde blive trættende og sløvende for Opmærksomheden at vedblive saa længe ad Gangen med een og samme Gjenstand. I de levende Sprog antager jo desuden Motiveringen selv ikke at der gjøres saa langsom Fremgang, naar den S. 727 tillægger Latinen dette som særregent, og dog have disse sædvanligt langt færre Timer eller „samlet Tid“ end hiin, men Hurtigheden hidrører naturligvis derfra, at de formedelst den ovennævnte Eighed med Modersmaalet ere langt lettere og strar fra Begyndelsen af kunne læres ved mere og raskeere Læsning, da Underviisningen ikke behøver saa meget at opholdes ved Grammatik, som bedre successtiv læres af Sproget og Læsningen selv, især naar den har et godt Fundament i den latinske Grammatiks Rundskab.

Men til alt hvad der menes at tale for en sildigere Indtræden af Underviisningen i Latinen (og som Følge deraf da ogsaa i Græsk) anføres i Motiveringen S. 729 endnu den Hovedbetragtning, at derved vil i de lærde Skolers lavere Klasser kunne tilveiebringes en Underviisning, der var lige passende som Grundvold for den reale og den lærde Dannelse, og med lige Gavn kunde være fælles for Disciple af begge Bestemmelser; hvilken Betragtning jeg næsten skulde troe har været det vigtigste Motiv for Directionen til denne toaarige Udsættelse af Latinen, fordi samme paa den Tid, da Planen udarbejdedes, var betænkt paa Nedlæggelsen af flere Skoler og altsaa derved vilde give de Byer, som istedetfor deres Lærdeskoler kun fik Realskoler, den lille Erstatning for dette Tab, at de kunde beholde deres til Studeringer bestemte Sønner et Par Aar længere hjemme hos sig, en Fordeel, som dog kun vilde træffe de Forældre, der boe i Byen selv; andre maatte jo dog sende Børnene fra sig naar de skulde i Realskolen, og da sende de dem vel ligesaa gjerne strax til den Lærdeskole, hvori de dog to Aar senere skulde optages. Og da det nu til Slutning forblev ved Nedlæggelsen af en eneste Skole i en lille Bye, som vel i Almindelighed neppe selv producerer en halv Snees studerende Disciple, saa synes det dog vel meget, at ofre disses Bekvemmelighed samtlige Studerendes Bedste over hele Riget, især da den hele Bænelighed langt nemmere kunde været hævet ved at tilføie den nedlagte Skole en eller to Specialklasser til Underviisning i Latin, hvilket ikke engang vilde have krævet en Adjunct mere, da vist altid gjerne een af de allerede derværende, der jo alle skulde være studerede, vilde paatage sig de dertil fornødne 8 til 12 Timer for særskilt Betaling; ikke at tale om den Fordeel, det af de ovenanførte Aarsager vilde være til Aandskultur og til grundig grammatisk Kundskab i Modersmaalet og de levende Sprog, selv for de ikke til Studeringer bestemte, at lære Begyndelses-

grundene i det latinske Sprog, saaledes som Tilfældet er ved næsten alle betydelige Realskoler i Tydskland, sædvanlig endog i højere Grad og længere fortsat, hvorved der altsaa vilde blive en langt mindre Kluft imellem de Studeredes og de Ustuderedes Culturgrad, en Fordeel der selv hos os for endel opnaaes for dem, der freqventere de lavere Klassers hele Underviisning, uden derfor at have bestemt sig til Studerlugerne*) s. ovenf. S. 26 og 32. De, som denne Underviisning var altsfor meget imod, kunde jo i alt Fald fritages derfor. Og hvad er det da endelig, disse ikke til Studering bestemte Disciple vilde komme til at savne, om de end lærte lidt Latin med de Studerende? lære de ikke alligevel alle Modersmaalets Grammatik og vøes baade skriftlig og mundtlig i dets rette Brug? lære de ikke Tydsk og Fransk, Religion, Historie og Geographi, Arithmetik, Naturhistorie, Kalligraphi og Tegning, alt saa vidt som det for den Alder er passende? hvad savnes der altsaa for Realisten, som han vilde faae Underviisning i ved at fritages for Latin? Maa skee Engelsk? men dette vilde man da vel alligevel ikke strax begynde paa samtidig med de andre levende Sprog, for ikke at tale om, hvad Fordeel han ihensende til engelsk Ordkundskab kunde have af Latin; eller Physik? men ogsaa den vilde vel, ligesom i de lærde Skoler, bedre opsættes til der først var gjort nogen Fremgang i Mathematik og Naturhistorie; thi overhovedet mangler det jo paa en bestemt Skjelnepunkt imellem reals og lærd Underviisning, og kun Latin er det, Realunderviisningens Forsvarere fra en falsk Synspunkt ere saa bange

*) Flere Seabanne have selv føit Nytten deraf og siden takket mig for, at jeg ikke har dispenseret dem fra Latintimerne, hvad ogsaa sjelden nogen har forlangt eller engang skjottet om. For dem, som i Borgerkolen have været sysselsatte med de andre Pæregjenstande, er Latinen noget nyt, som ofte interesserer dem.

for. Og hvis det endelig skulde være de udeudbyes, for hvilke man har villet gjøre Udgangen til Lærdeskolens 3die Klasse i deres 12te Aar lettere ved ikke at fordre nogen Forkundskab i Latin, da bliver den netop derved vanskeligere, fordi de fleste Huuslærere dog ere Studenter eller Candidater, ofte er det Fædrene selv, især Præster, som da til Begyndelsesunderviisningen hellere vælge og bedre undervise i den dem velbekjendte Latin, end i Naturvidenskaber eller hvad andre hidtil ubrugelige Realkundskaber der maatte forlanges, hvori de som oftest ere fremmede. Ja selv for Fremgangen i Realkundskaberne er det jo en Fordeel, med jo mere dannet Aand Disciplen kan tiltræde Underviisningen i dem. — Endelig maa endnu til de Grunde, vi hidtil have anført for den tidlige Begyndelse med det latinske Sprog, føies denne ikke aldeles uvigtige, at der, naar der skal begyndes med den gamle, især den romerske Historie, forekommer i samme ikke faa Gjenstande eller Udtryk, hvorom Drengen ikke kan gjøre sig noget ret Begreb saalænge han er ganske ukundig i det latinske Sprog, saasom om adskillige Bærdigheders, Forretningers o. a. Navne s. Gr. consul, prætor, ædilis curulis, dictator, magister equitum, tribuni militum consulari potestate, triumviri reip. constituendae m. m. Ligeledes om deres Indretninger, Skikke, Tænkens og hele Liv, hvoraf han ved tidligere at læse noget af dem selv faaer et levende Billede, som til at begribe deres Historie usformærkt kan komme ham til megen Nytte. Thi jo mere Forbindelse der kan være i det der læres, jo bedre er det*).

Samle vi nu alle disse Grunde for Vigtigheden af den tidligere Begyndelse med Underviisningen i det latinske Sprog; føie vi fremdeles dertil, at den aldeles ikke kan

*) Denne rigtige Bemærkning har jeg truffet paa i Fortalen til Caspers fransk. Gr. mmatis, hvorom nedenfor i § 6.

bludre Kundskaben og Fremgangen i nogen af nederste Klaseses Eeregjenstande, men snarere endog maa befordre den især i Moderemaal og de andre levende Sprog; og erindre vi os endelig den store Vanskelighed og Ulempe, som det maa medføre og allerede i nogle Skoler har medført, at forene de i 3die Klasse tilbageblivende Disciple, som have lært Latin i et eller flere Aar, med de nyopflottede, som ikke endnu vide et Ord deraf, hvad nødvendig maa blive til Tab idetmindste for eet af Partierne: da ville vel alle disse Modgrunde ikke have lidet at betyde imod en blot Idee, hvis Nytte ingen Erfaring i nogen offentlig Skole endnu har stadfæstet (thi den som er hentet fra Enkeltens Fremgang ved privat Underviisning kan, som vi have seet, intet bevise), men endydermere Aarhundreders Erfaring ikke blot i Danmark, men i Tydskland, England og næsten alle europæiske Lande vidner imod. Selv de saare faa Skolemænd af nogen betydelig Erfaring (jeg har kun bemærket een), som hos os billige Ideen*), stadfæste den ikke med noget Beviis, men fremsætte den blot som deres subjective Mening, hvorom det endda er ubekjendt, om den grunder sig paa egen lang Underviisning i en saadan Begyndelsesklasse, eller om Aarsagen, hvis den er mislykket, maaskee kan have ligget i den brugte Methode**). Nu vil saadan Erfaring vistnok kunne samles, naar Ideen skal udføres i samtlige lærde Skoler paa een-

*) Det skeer nemlig i Programmet fra Odense 1845 S. 48, og dog kun med en Indskrænkning, som den provisoriske Plan ikke har tilladt.

**) De, der ansee Sproget for at være for vanskeligt for Børn af 10 Aars Alder, have ubentvivl tænkt sig det lært strax i sin hele grammatiske Fuldstændighed, med alle dets Fiinheder og Nuancer, f. Ex. i Temporum Følge og Modorum ritte Brug, hvad her endnu vilde komme meget for tidlig.

gang, men beklageligt, at den da ikke blot vil komme for sig, naar den hele nu begyndende Generations Vedste er derved vovet, men endog alligevel bliver utilstrækkelig, naar der intet modsat længere er at sammenligne den med; hvilket man da alene vil kunne haabe af de Privatinsti- tuter, der ikke give efter for den nye Idée, men fremdeles grunde Sprogunderviisningen paa Latinens sikre Fundament*) og derved ville kunne bringe den humanistiske Dannelse til den Grad af Fuldkommenhed, som den i Skolen kun ved at faae den behørig Tid dertil kan opnaae. Det vilde derfor være høiligen at ønske, at Directionen, da i alt Fald derved intet voves eller kan tabes for de satsatte Diemed, idetmindste vilde tillade, at det i de Skoler, hvor det hidtil er gaaet godt paa den sædvanlige Maade, hvor Latinens Begyndelse i 1ste Klasse ingen Vanskelighed har, og hvor Rector tør indestaae for, at det og fremdeles ingen Hindrer skal gjøre i det foreskrevne Endemaals Opnaaelse, maatte have sit Forblivende ved den gamle Orden i Sprogunderviisningen. Skulde det da ved Afgangsberamina i Almindelighed vise sig, at det i nogen Henseende var i disse lykkes mindre, end ved de Skoler, hvor man havde fulgt den nye Orden, da først havde man et gyldigt Beviis for, at denne var den rettere og at den nye Theorie havde noget praktisk Fortrin for den, jeg her har forsvaret.

*) Det er Tilfældet med Borgerbysskolen paa Christianshavn, hvori Børn vel indkomme i en tidligere Alder, men, efter sidste Program derfra at dømme, de, som skulle studere, dog begynde med Latin i deres 10de Aldersaar, rigtignok kun med 4 Timer ugentlig, men allerede dette er dog bedre end intet og en god Forberedelse til Fortsættelsen i næste Klasse, ved hvis Slutning Disciplen da vil være kommen paa en Punkt, som vore Disciple med langt større Anstrengelse ikke engang vil have naaet ved Enden af det 2die Aar, og hine siden ogsaa altid ville beholde et stort Forspring for disse.

Tillæg til S. 104 Slutn. og S. 111—112.

Endnu een Erfaring om Vigtigheden af at have eet vist Princip eller een saadan Hovedgjenstand for Lærdeskolens hele Underviisning, som vi have vist ovenfor S. 48—49, og om Skadeligheden af til den Ende at savne den tidligere Underviisning i Latin, har jeg, efterat disse Blade alt vare aftrykte, atter dette Aar gjort ved Proven af de til Optagelse i Skolen nyanmeldte Disciple, og vil derfor endnu tillade mig derom at tilføie et Par Ord. En saadan Hovedgjenstand var hidtil ligesaa Underviisningens Begyndelse i Lærdeskolen af det latinske Sprog. Til Fremgangen i samme stod Kundskaben og Duelligheden i de andre Læregjenstande sædvanligen i et passende Forhold. Herester kunde man altsaa med mest Sikkerhed bestemme den optagne Discipels Plads i Skolen. Hvad der manglede i de andre Læresag lod sig hos den Discipel, der havde de fornødne Gæver, hvis han endog kom i en højere Klasse, let indhente. Den, der slet ingen Latin havde lært eller kun havde gjort en ringe Begyndelse deri, hvilket sædvanlig er Tilfældet i en ti Aars Alder, sattes, naar han forresten havde de til Optagelsen fornødne Forkundskaber, naturligtviis i Begynderklassen. Men en saadan sikker Maalestok kan det tydske Sprog, der nu skal indtage Latinens Plads, ingenlunde udgjøre, fordi dette ikke blot er let lært, men mange endog i ti Aars Alderen medbringe saa stor Færdighed deri, at de for den Sags Skyld, naar de ikke mangle alt for betydeligt i de andre Læregjenstande, gjerne kunde optages i en højere Klasse, og kun vilde faae alt for liden Sysselsættelse i den nederste og til Nødsommelighed maatte gjen tage det Lærte. Dette er ikke sjelden Tilfældet med Disciple, som vi i den Alder modtage fra Privatunderviisning, Instituter eller en god Borger-skole, i hvilke de ofte have læst det Meste af den samme Begynderlæsebog i Tydsken, som vi bruge i Lærdeskolen, da der ikke lettelig kan vælges en bedre, og heller ikke staae betydeligt tilbage i hvad

der forresten fordres. For dem vilde det altsaa blive et stort Tab og kun vænne dem til Efterladenhed (jvf. S. 104—5), naar de paa saadan Gjentagelse skulde spille megen Tid. En ganske anden Sag er det derimod, naar Begyndelsesgrundene i Latinen blive Gjenstand for 1ste Klasse. Deri medbringer ikke lettelig nogen ti Mars Dreng nogen Forkundskab, idetmindste ikke saa megen, at han skulde deri være moden til 2den Klasse, hvor det nu er langt lettere at indkomme, eller at Arbejdet dermed i 1ste skulde blive ham altfor let; eller har han saadan Kundskab, da er det gjerne et eminent Hoved, som ogsaa i andre Fag staaer paa en dertil svarende Punkt eller i alt Fald let kan naae den, og i Sprogvidensskaben saa meget mere, som Kundskaben i Latinen har forsynet ham med det dertil behøvemme grammatiske Fundament. Kort: intet Fag, og allermindst Tydskten, eller Modersmaalet, der er medfødt og lært af Brugten, kan saaledes, som Latinen, være stikket til at bære den hele Sprogunderviisning; denne maa altsaa lige fra Forstningen af blive det karakteristiske for Lærdeskolen; Alt andet har denne tilfælles med Vorgerkskolen. Er nu Underviisningen i samme god, da er dens øverste Klasse ikke synderlig forskjellig fra Lærdeskolens nederste; begge blive de intet andet end en Forberedelsesklasse til Lærdeskolens 2den Klasse (ja, hvis Lærlingene i hiin ogsaa kunde lære Fransk, endog til 3die); man kunde altsaa, hvor Vorgerkskolen er god eller anden lignende Underviisning indtil det ellefte Aldersaar var at faae, hvis Lærdeskolens Begynderklasse intet særegent skal have, ligesaa godt reent opheve denne. Den Smule lærdere Udseende eller mere grammatisk Sving, Lærdeskolens Underviisning i Tydskten og Modersmaalet maastee kan faae, gjør kun lidet til Sagen og indvinder snart, naar den regelrette latinske Grammatik først kommer til. Fuldkommen Genshed i Methoden vil man dog aldrig faae, da dog ikke alle, allermindst nu, ville tiltræde Skolen forfra, men ikke saa noies med Privatunderviisningen indtil den egentlige lærde Underviisning gjør dem det til Fornødenhed at benytte samme.

Jovrigt vil det Meste af hvad jeg hidtil har sagt finde idelige Stadfæstelser i de to fortræffelige Skrifter angaaende den provisoriske Plan af Prof. Suhr og Mag. Hammerich, (med hvilken sidste jeg dog ikke i enhver Punkt, f. Ex. om Gislandskens Indførelse, er enig), men til hvilke jeg dog hellere vilde i Almindelighed henvise Læserne, end hvergang spille Plads paa specielle Citater deraf. Enhver læser dem vel helst i deres Sammenhæng, og hvem Sagen interesserer, eier dem uden tvivl selv, hvad derimod ikke kan forudsættes med alle de paaberaabte tyske Skrifter.

§. 5.

4) Det hebraiske Sprog.

At det hebraiske Sprog hidtil har været Underviisningsgjenstand i de lærde Skoler er uden tvivl en Levning fra de ældste Tider, da de fleste, som besegte dem, vare tilkommende Theologer og disse næsten mere studerede det gamle end det nye Testamente; hvorfor man vel og, paa det at ingen, under Forebending, at han ei vilde være Theolog, skulde unddrage sig fra denne Læregjenstand, anordnede et Æquivalent derfor, fra 1775 en Decas af Elvius, og fra 1805, med endnu mindre Grund, en halv Snees Bøger af Homer. Men skal nu, som vi ovenfor i § 1 have seet, Skolen ikke forberede til et blot enkelt akademisk Studium, saa gives der heller ikke nogen grundet Anledning til i denne Henseende at paalægge Skolernes Disciple nogen Tvang, og man maa være enig med Directionen i at fætte det hebraiske Sprog udenfor den øvrige Underviisningscyclus, ligesom og deri, at i Afgangsexamen Charakteren for hebraisk Sprogkundskab ikke skal have nogen Indflydelse paa den almindelige Hovedcharakter, ikke heller Timerne deri skulle blive noget Tillæg til det Antal Timer, der een gang er befundet at maatte være Maximum, som nok maa formindskes, men aldrig forøges, eller fordres noget Æqui-

valent for Hebraïssen af dem, som ikke ville lære dette Sprog. Eigesaa viseligt er det og paa den anden Side, da dog Skolen er den rette Plads til at lære et Sprogs Elementer, bestemt, at Underviisningen deri ikke aldeles udelukkes, og altsaa den Udvei truffen, at den blot bør tilbydes dem *), der ville studere Theologie eller af anden Grund maatte have Lyst til at blive bekendte med dette ældste og mærkelige Sprog. Sagtens ville altid nogle, skjøndt de agte at studere Theologie eller endnu ikke have bestemt, hvad Studium de ville vælge, foretrække hvad der er mageligst og tænke: den Tid den Sorg. Disse faaer man da overlade til deres egen Skjæbne, men kunde maaskee da til Opmuntring for dem, der ikke i Skolen forsonne denne Forberedelse, anordne, ligesom jo skeer i andre Fag f. Ex. for Medicinerne med Botanik og Chemie, en Preliminaireramen i Hebraisk, hvortil da alle havde at indstille sig, som ikke i Afgangseramen fra Skolerne havde erholdt idetmindste næstbedste Charakter; i hvilken Examen det maaskee ikke kunde være upassende at fordrø, hvad der i Underviisningsplanens § II No. 6 er bestemt som Minimum, i Afgangseramen fra Skolen derimod vilde være nok at fordrø det hidtil foreskrevne Pensum af Genesis eller hvad der omtrent kunde være ligegyldende dermed. Et lidet Fortrin burde man dog til Opmuntring tilstaae dem, der i Skolen allerede vare saa fornuftige at tænke paa deres Fremtid; maaskee og gjøre det større Pensum til Betingelse for dem, der i Afgangseramen attraaede Udmærkelse for Hebraïssen, saaledes som, saavidt jeg veed, endnu skeer i visse Fag til 2den Examen, og fordem og var almindeligt i examen artium med alle de gamle Sprog; nu derimod, da det større Pensum aldeles ikke tages i Betragtning, tabes i Skolen al Op-

*) Dette er altsaa endnu bedre, end, som Kähler (S. 76) foreslaaer, at tilbyde Disciplene denne Underviisning „i private Timer“.

muntring til at gaae paa egen Haand lidt videre end til netop det foreskrevne Minimum. Thi vilde man maaskee indvende, at Forsængeligheden derved let vilde komme med i Spillet, da er det jo Tilfældet ved al Examen, og burde altsaa af den Grund isaafald al Charaktergivning i samme afskaffes.

§ 6.

De levende Sprog, 5) Tydsk og 6) Fransk.

Tilbage have vi altsaa af Sprogvidenskaben, inden vi komme til Sprogkundskaberne og den til ingen af Delene hørende Mathematik, endnu kun **de levende Sprog**, som formedelst deres Lethed for os og den forskellige Maade, hvorpaa de lade sig lære, ingenlunde kunne indtage den Plads i Skoleunderviisningen eller kræve den Tid, det Studium og den Fremgangsmaade i Underviisningen, som ved de gamle Sprog er fornøden. Denne Lethed grunder sig, som allerede Niemeyer klart har vist*) „i Brugen af dem i det nuværende (baade offentlige og private) Livs mangfoldige censartede Forholde og den Lighed, hvori de dannede Nationer ihenseende til deres hele Ideefreds, Cultur og alle de udvortes Diemede, hvortil man betjener sig af Sproget, staae med hinanden. Sproget er det troestte Billede af Nationernes Uddannelse og Tænkeviis og staaer i nøieste Forbindelse med deres hele Forraad af Ideer, Kundskaber, Beskæftigelser og Studier. Egesom altsaa de nyere Folkeslags Liv, uagtet alle nationale Forskjelligheder, ligner sig selv mere, end det ligner Folkenes Liv i en forlængst forsvunden Tidsalder, saaledes maa naturligtviis dets Billede, de levende Sprog, have langt

*) Grundsätze der Erzieh. und des Unterrichts 2ter Th. § 99 G. 288.

større gjensidig Eighed og i Udtryk, Bygning, Talebrug og Grammatik staae vort Moderemaal langt nærmere, end Folks Sprog og Udtryksmaade, som, da de levede for Aristunder siden, havde saa mange for os nu fremmede Begreber, Sæder, Kundskaber og Meninger, som først formelig maae studeres og efterspores". Men selv i grammattisk Henseende vil der vindes meget for Disciplen, naar han fra den latinske som fra en almindelig Grammatik har de grammattiske Grundbegreber inde og altsaa kun behøver at mærke sig de nyere Sprogs Afvigelser fra samme (Jvf. ovenf. S. 94), ligesom især ihenseende til Ordkundskaben i Tydsken vort danske dermed beslægtede Moderemaal, og ligeledes i Fransken ikke blot nogen Forkundskab i Latinen vil komme Disciplen til megen Nytte, men uden samme Underviisningen deri endog vil savne sin tilbørlige Rod. (Om det modsatte er talt ovenfor S. 67). Selv Frankmanden Rousseau, der dog kan ansees som første Ophav til al Philanthropinisme, siger i sin Emile: Il faut apprendre le Latin pour savoir le Français; il faut étudier et comparer l'une à l'autre, pour entendre les règles de l'art de parler. Og ligeledes bemærkes der i Engellænderen Russel's S. 51 ovenf. anførte ypperlige Afhandling (s. Friedemann 4 S. 49): „Man hører undertiden, at moderne Sprog ere nyttigere end de gamle classiske, fordi de ere Kanaalen til langt værdifuldere Belæringer. Det nægtes ikke, at de levende europæiske Sprog frembyde en Forraad af Biden, med hvilken alle de græske og romerske Philosophers Bestræbelser ikke fortjene at sammenlignes; men dog er det alligevel ikke mindre vist, at en velunderviist Yngling i saa Maaneder kan opnaae en tilstrækkelig Kundskab i det Franske, Italienske og Spanske til at forstaae de bedste Auctorer, og at nogen Øvelse i Læsning kan gjøre ham vel beløben i deres Udtryksmaade. Hvo der har studeret Latin med sædvanlig Opmærksomhed, finder alle beslægtede Dialekter lette at lære, hvad den prosaiske Composition an-

gaaer, v. s. f." Og det samme kuene og vi Danske sige om det med vort Sprog saa nær beslægtede tydske. Dette vides og hvad Fransken angaaer praktisk af Caspers i hans „französ. Grammatik in Verbindung mit der lateinischen. Münster 1842"; og selv vor i dette Fag saa kyndige og erfarne Prof. Abrahams forudsætter jo i sin 1845 udgivne franske Sproglære idelig nogen Kundskab i den latinske Grammatik, naar han f. Ex. i Boiningslæren S. 44 omtaler Mangelen af Casusendelser og Casusnavne, hvorom Lærlingen intet ret Begreb kan gjøre sig uden han kjender dem af Latinen, eller naar han heelt igiennem bruger den latinske Terminologi, som man kun til Skade vil affkaffe for Begyndere.

Fremdeles maa det ikke lades ubemærket, at Lænderseu af alle disse tre Slags Sprogunderviisning i Skolen er forskjellig; thi ligesom denne i Moderemaal et maa være, at bringe den studerende Ungdom til i Skrift og Tale at bruge dette med muligste Rigtighed og Smag; og i de gamle Sprog at forsyne den med saa grundig Kundskab i disse, at Disciplene kunne forstaae Klassikerne og gjennem disses Læsning og Fortolkning føres ind i Oldtidskundskaben og de til deres Lands- og Smagsdannelse vigtigste reenmenneskelige Videnskaber; saaledes kan Niemedet for Skoleunderviisningen i de fremmede levende Sprog ikkun være, at forskaffe de Unge den Færdighed i at læse og forstaae dem, at de med Lethed kunne benytte de i dem forfattede Skrifter ei allene til deres Fornøielse, men især som Hjælpe midler til deres Studiers Fremme; thi til selv at tale og skrive dem, (hvilket sidste ikke kan skee til nogenlunde Fuldkommenhed uden Øvelse i at tale dem) kan Skoleunderviisningen ikke uden alt for megen Lidbepofrelse og Tab for de nødvendigere Læresag i Almindelighed bringe det, maa altsaa overlade det til enhver private Øvelse, som det er derom at gjøre, at opnaae denne Færdig-

hed *). Biskop kan ogsaa Læsning af lærerige og monsterværdige Skrifter i disse Sprog, som derfor altid burde vælges, ligesom af de gamle, bidrage betydeligt saavel til at forsyne Disciplene med alleslags nyttige Kundskaber som til at danne deres Smag, men dette kan allene være biløbigt og tilfødeligt; Hensigten af denne Underviisning er dog ikke denne humanistiske, men allene den, at skaffe Ungdommen den fornødne Kundskab i Sproget som Form, hvad og kun i den provisoriske Plan antydes; ikke at tale om, at Indholdet af de bedste nyere klassiske Verker sjelden saaledes falder i Ungdomsåldernes Sphære eller interesserer den saaledes, som de gamle, Klopstock og Henriaden ikke som Homer og Virgil, de nyere Philosopher ikke som Plato, Xenophon o. a. vore Statstaler ikke som Ciceros i Senatet, til Folket og for Retten holdte o. s. fl. der alle næsten ere, skjøndt skrevne for Mænd, dog som om de vare skrevne for Ungdommen. Jvf. S. 61 og 78 ovenf.

En anden Indskrænkning i den nyere Sprogkundskaabs Meddelelse maa naturligtviis af Mangel paa Tid dertil finde Sted i vore Lærdeskoler, nemlig ihenseende til Mængdet af de Sprog, der bør læres, af hvilke vore Disciple have et mere at lære, end de tydske, som have dette deres Modersmaal for intet, medens dette hos os maa læres som et fremmed Sprog. Saa meget mindre vilde det altsaa være muligt for os, uden alt for stort Tidstab at tilsvie

*) Skulde den skaffes i Skolen, da maatte vel adskillige Videnskaber foredrages og læres i de fremmede Sprog, saaledes sem, hvis jeg erindrer ret, Historien i Forstningen efter Akademiets Gjenoprettelse i Sorø foredroges paa Fransk; men hvad Tab dette vilde blive til ikke blot for Modersmaalets, men og for vedkommende Videnskabs egen Dyrkelse i Skolen, behøver jeg vel neppe at vise.

noget andet levende Sprog f. Gr. Engelsk eller Italiensk, hvori desuden nogle faa Timer, som da maatte fradrages andre nødvendigere Fag, dog saagodisom intet kunde nytte altsaa hellere maatte anvendes til noget større Fremgang i dem, der maatte læres. Medrette er derfor i den provisoriiske Plan ikke fordret Kundskab i flere fremmede Sprog end i de to, hvori den for vore Studerende er nødvendigt og som derfor ogsaa hidtil have været Gjenstand for vor Skoleundervisning, **det tydske og det franske Sprog.** Hvad den for Undervisningen i dem fastsatte Begyndelsestid i 1ste og 2den Klasse angaaer, kan der fra den pædagogiske Side heller intet være at indvende, naar de blot ikke skulle bruges som Grundlæg i almindelig Grammatik og læres paa den for Undervisningen i dem og til Dypnaelsen af dennes Diemed uhensigtsmæssige og langsomme Maade, eller Begyndelsen af Latinen derfor skal udsættes. Lader man da i Tydsken, som det for Begynderen letteste af disse to Sprog, tillige, foruden den stedse fortløbende Læring endeel af det Ægte lære udenad, (mere eller mindre efter enhver's Evne), hvad her i Skolen med ligesaa megen Lethed som Held i det sidstafvigte Skoleaar er skeet*), da har Disciplen derved ikke blot erholdt en god lille Forøvelse til at tale Tydsk, og mere Færdighed i rigtig Udtale, end ved blot Oplæsning, men og indsamlet sig en Forraad af Ord og Exempler samt dannet sit Øre saaledes for Sprogets Velklang, at dette langt bedre, hurtigere og sikrere kan sige ham, hvad der ihenseende til de saa vanskelige Ordtydning, til Formationer og Constructioner er det rette, end alle Regler, Classificationer, Undtagelser, idet-

*) De bedre Hoveder have tilforn og ofte uden Forberedelse kunnet udenad recitere hvad de tet forud havde læst og oversat, idetmindste naar man foresagde dem det omspurgte Punctum paa Dansk. Saa let er det.

mindste hoiligen understøtter og oplyser disse, thi longa & difficilis via per præcepta, brevis facilisque per exempla. Er nu paa denne Maade Riises lille Begynderlæsebog, thi ikke lettelig kunne vi faae nogen enten i Indhold eller Indretning mere passende, fuldendt, da er det tidnok i 2den Klasse efterhaanden at samle det saaledes praktisk lærte i en kort Grammatik, hvortil jeg vilde anbefale Prof. Hjorts mindre, der endog kunde være tilstrækkelig hele Skolen igjennem; thi hvad her ikke findes, ledes Lærlingen bedst til efterhaanden at bemærke sig under Læsningen, der dog stedse maa blive Hovedsagen. At lære en vidtloftigere Grammatik forsinker kun den i Skolen nødvendige Fremgang og maa overlades dem, der ville studere Sproget dybere, eller til Eftersyn i enkelte Tilfælde.

Vi have altsaa endnu kun et Par Ord at tilføie om det Kundskabsmaal, der i hvert af disse Sprog bør opnaaes. Dette er i den provisoriske Underviisningsplan, hvad Fransken angaaer, ikke stillet synderligt høiere end til det, der hidtil har været bestemt til examen artium og uden nogen for stor Rigorøsitet fordret, nemlig mundtlig Oversættelse deels af en fransk ikke læst Forfatter, deels fra Dansk til Fransk, hvilket sidste vel ikke ligefrem følger af den her ovenfor (S. 117) angivne Tendents af Underviisningen i de nyere Sprog, men dog, da en saadan mundtlig Bertering fra Dansken med Nytte kan af Læreren jevnlig bruges som Middell til at indføre Disciplene mere i Sprogets Aand end ved blot Læsning og grammatisk Analyse af franske Bøger kan skee, samt endog kan blive et Slags Forberedelse til at tale Sproget, ogsaa kan være meget tjenligt og til Flid ansporende, at det gøres til Gramensgjenstand, fordi man jo nok veed, hvor lunke de unge Menneſker, for hvilke Gramenscharakter mere end egen Eyst er Diemærket, ofte ere ihenseende til det, der ikke udtrykkelig fordres til saadan Gramen. Det samme er Tilfældet med Tydsken, hvori jeg og vilde tilføie den

Taleøvelse, hvergang der var læst et kort Udsnit i Læsebogen (i Begyndelsen mindre, efterhaanden længere), da at lade en eller to andre Disciple udenad giengive dets Indhold paa Tydsk, hvilket desuden og vilde befordre Opmærksomheden, naar ingen isorveien kunde vide, hvo der vilde blive opfordret dertil. Men naar nu derimod, foruden Færdigheden i hsin mundtlige Oversættelse til Grammen, fordres „en tydsk Stil“, d. e. en skriftlig tydsk Oversættelse af et opgivet dansk Stykke, hvori skal udvises Duellighed i at kunne correct skrive Sproget samt Disciplene skulle være bekendte med det Væsentligste af den tydske Literaturs Historie, da fordres det sidstnævnte ikke i Planen § 11 til Ufgangseramen, og det vil altsaa formodentlig gaae dermed saaledes, som vi nylig bemærkede om deslige Ikke-Gramensgjenstande. Hvad derimod den tydske Stil og Duelligheden i at skrive correct Tydsk angaaer, da maa jeg tilstaae, at jeg ikke kan finde nogen tilstrækkelig Grund til at tabe megen Tid til Øvelserne deri. I ingen offentlig Stilling hos os er den jo almindelig fornøden; eller vilde man maaskee derved tænke paa de af vore Candidater, som maatte søge Ansættelse i Heretugdommernes tydsktalende Egne, da ere jo disse deels saa faa, at der ingen saadan Foranstaltning behøver at gjøres for dem, og deels vilde disse saa vel neppe alligevel kunne blive staaende ved den Øvelse i at oversætte fra Dansk til Tydsk, som Skolerne kunne præstere. Skrive i Sproget selv siebliklig, uden dansk Concept, maae de kunne, saavel som og tale det, uden hvilket der hverken kan skrives i Sprogets Land eller med nogen Lethed. Hvo der altsaa vil bringe det dertil maatte alligevel, naar han ikke medbragte denne Duellighed til Skolen, søge den ved privat Flid og Underviisning. Langt bedre altsaa at anvende den Tid, der nu maa opofres til disse skriftlige Oversættelsesøvelser, til desmere Læsning af fortrinlige tydske Klassikere, især Digtere som Schiller og Göthe, hvoraf

Læsebøgerne ikke levere noget betydeligt eller fuldstændigt, hvilket ikke blot kunde øve i Sproget, men tillige især, hvad der er langt vigtigere end correct Tydskriften, bidrage betydeligt til Smagens og den almindelige Dannelse, som jo efter Planen er vor Skoleunderviisnings Diemed; ligesom og ved dette Bekjendskab med Forfatterne vilde virkes langt bedre til Diemedet, end ved tørre Fortegnelser over Skrifter, hvoraf Disciplen intet erfarer om dem og kun lærer Navne og Titler udenad, uden at kunne begrunde sig nogen egen Dom over Skrifternes Indhold og Værd. Unskeligt havde det derfor været, om Prof. Hjort havde i sin tydske Læsebog ved hvert Stykke strax havde anført, hvorfra det var taget samt det nødvendigeste om Forfatterne, istedetfor at det nu med Vanskelighed maa søges i en Samling Sprogmærkninger til den 2den Deel, hvor man endda ikke faaer andet at vide end Forfatternes Navne, som vel Disciplen i Almindelighed ikke vil besvære sig med at efterlede. I Sprogkundskaben selv vilde det ubestribt være tilstrækkeligt og hensigtspassende, om det fremdeles blev ved hvad den duelige Graminator hidtil pleier at fordrø i examen artium, hvilket hverken er for lidet eller for meget.

Anmærkning til S. 80 Lin. 18—23: Efterat dette var aftrykt, seer jeg af de nyest ankomne preussiske Programmer, at man i nogle tydske Skoler anvender i Mellemklasserne en uforholdsmæssig liden Tid paa Læsning af latinske Autores imod den, der bruges til Grammatik og Ovelser i at skrive Sproget. I dette Tilfælde kan jeg ikke troe, at det humanistiske Studiums ovenf. S. 49 og fgg. omhandlede egentlige Hensigt tilstrækkeligen vil opnaaes. Fortrolighed med den classiske Litteratur bliver dog Hoveddiemedet, hvorfor de gamle Sprog bør læres. Dette bør allerede i Mellemklasserne have i Sigte, Disciplenevænnens til let at overse og forstaae hele Stedets Mening og Grammaticalia mere læres af Autorerne selv end af Lærebøgenes abstracte Regler, Ejendt disse distnok maae forenes dermed.

Skolefterretninger

fra Roskilde Kathedralskole

for Aaret fra 1 Aug. 1846 til 31 Juli 1847.

I Lærerpersonalet er der i det forløbne Aar skeet følgende Forandringer:

D. 1 Aug. 1846 blev Adjunkt N. G. Riis beskikket til Overlærer ved Ribe Kathedralskole. Underviisningen i hans Fag blev fra det nye Skoleaars Begyndelse d. 1 Sept. af besørget ved Vikariering, indtil Overlærer ved Slagelse lærde Skole S. B. Thrige, som d. 30 Okt. blev beskikket til Overlærer her ved Skolen, d. 23 Nov. tiltraadte sit Embede.

Endvidere var constitueret Lærer Cand. theol. B. J. Feg d. 1 Aug. 1846 beskikket til Adjunkt, men frattraadte allerede d. 12 Juni 1847, efterat være kaldet til Sognepræst for Nestelso og Mogenstrup i Sjælland. I hans Sted er u. 3 Juli constitueret Cand. philol. C. W. Smith.

Disciplinens Antal var ved Slutningen af forrige Skoleaar 62. Deraf udmeldtes 5, nemlig 1 af 6te Klasse's overste Afdeling, for at lade sig privat dimittere til Universitetet, 1 af 5te Klasse for at underkaste sig den al-

mindelige Forberedelsesexamen, 1 af 3die og 2 af 1ste Klasse for at optages i Odense Skole, da deres Fader var forflyttet til Fyen. Derimod optoges d. 1 Sept. 11 nye Disciple. Det hele Antal var saaledes ved det nye Skoleaars Begyndelse 68. Men af disse dimitteredes i Slutningen af September følgende 10 til Universitetet:

1. Leon Gebhard Greve Moltke-Hvitfeldt, Søn af Hr. Kammerherre N. G. Greve Moltke-Hvitfeldt, Kgl. dansk Minister-Resident ved Hofferne i Neapel og Turin, Commandeur af D. og Dbuid.

2. Carl Waldemar Marcher, Søn af Hr. G. G. Marcher, Forpagter af Trudsholm her i Eggen.

3. Joachim Gudme, Søn af Hr. Pastor H. P. Gudme, Sognepræst til Keerslov og Vedby i Løve Herred.

4. Peter Balthasar Theodor Liebe, Søn af Hr. Cancelliraad G. J. Liebe, Universitetsforvalter, Forstander ved Duebrødre Kloster og Kassierer ved Kathedralskolen i Roskilde.

5. Carl Frederik Hanson, Søn af Hr. Bogtrykker J. D. G. Hansen i Roskilde.

6. Ludvig August Palludan, Søn af Hr. Pastor F. H. Palludan, Sognepræst til Søby og Hallenslev.

7. Guzon Jakob Erik Hieronymus Münster, Søn af Hr. Kammerraad N. O. Münster, Amtsforvalter i Roskilde.

8. Rudolf Abraham Morten Liebe, Broder til No. 4.

9. Hans Paul Ferdinand Seidelin, Søn af Distrikts- og Stadslæge i Roskilde Hr. J. H. Seidelin.

10. August Stybe, Søn af Hr. Pastor P. D. Stybe, Sognepræst til Kirkehyllinge og Lyndby.

Af disse erholdt i examen artium de to førstnævnte L. G. Greve Moltke-Hvitfeldt og G. W. Marcher Char. laudabilis, de øvrige hand. illaud. Deres Special-Charakterer sees af nedenstaaende Tabelle.

Specialkaraktererne i examen artium for de 1846 til Universitetet Dmitterede.

	Danske Udarbejelse.	Latin.	Latinsk Stil.	Græsk.	Hebraisk. * Homer.	Religion.	Geographi.	Historie.	Arithmetik.	Geometri.	Lydske	Grammatik.
1. E. G. Moltke-Hvitfeldt	laud.	laud.	h. ill.	laud.	*laud.	h. ill.	laud.	laud.	laud.	h. ill.	ld. p.c.	ld. p.c.
2. C. W. Marcher . . .	laud.	h. ill.	h. ill.	h. ill.	*laud.	laud.	laud.	laud.	laud.	laud.	laud.	h. ill.
3. J. Gudme	laud.	laud.	n.cont.	laud.	*h. ill.	h. ill.	h. ill.	laud.	ld. p.c.	ld. p.c.	laud.	laud.
4. P. B. Th. Siebe . . .	laud.	h. ill.	h. ill.	h. ill.	laud.	laud.	h. ill.	h. ill.	h. ill.	n.cont.	laud.	laud.
5. C. F. Hanson	laud.	h. ill.	h. ill.	h. ill.	*h. ill.	laud.	laud.	h. ill.	h. ill.	h. ill.	laud.	laud.
6. E. A. Palluban . . .	h. ill.	h. ill.	h. ill.	laud.	h. ill.	h. ill.	h. ill.	h. ill.	h. ill.	laud.	laud.	laud.
* 7. G. F. G. P. Münster	h. ill.	laud.	h. ill.	h. ill.	*laud.	h. ill.	h. ill.	laud.	h. ill.	h. ill.	laud.	h. ill.
8. N. M. A. Siebe . . .	n.cont.	h. ill.	h. ill.	laud.	*h. ill.	h. ill.	h. ill.	h. ill.	h. ill.	h. ill.	laud.	laud.
9. P. P. F. Seibelin . .	h. ill.	h. ill.	h. ill.	h. ill.	*laud.	h. ill.	h. ill.	h. ill.	laud.	laud.	laud.	laud.
10. A. Stybe	h. ill.	h. ill.	h. ill.	h. ill.	laud.	h. ill.	h. ill.	h. ill.	laud.	h. ill.	laud.	laud.

Af de 58 tilbageblevne Disciple udmeldtes i Aarets Løb 3, derimod indkom 2, saa at Antallet for Dleblirket er 57. Disse ere saaledes fordeelte i Klasserne.

6te Klasse.

Øverste Afdeling.

1. H. F. D. Bang, Faderen Sognepræst til Fersløv og Vellerup i Horns Herred.
2. W. F. C. Worsøe, F. Veiplaqueur i Holbeks Amt, død.
3. G. C. H. Wellendorf, F. Forstraad og tgl. Skovrider i Odsherred.
4. N. P. G. Petersen, F. Justitsraad og Borgermester i Holbek.
5. J. H. Gudme, F. Sognepræst til Keersløv og Vedby.
6. W. Espersen, F. Uhrmager i Roskilde, død.
7. G. W. Hansen, F. Kammerraad og Stiftsffriver i Roskilde, R. af D.
8. G. P. Christensen, F. Sognepræst til Gadstrup og Søv her i Egnen.
9. N. P. Ernst, F. Sognepræst til Sønder Jernløse og Søstrup i Merløse Herred.
10. G. P. N. Bloch, F. Skolens Rector.
11. E. W. J. Hartvigsen, F. Skolelærer i Vellinge.

Nederste Afdeling.

12. R. G. Walløe, F. Procurator i Roskilde.
13. N. M. Madsen, F. Skæddermester i Kjøbenhavn.
14. O. F. Smith, F. Kjøbmand i Holbek.
15. F. Rottbøll, F. Høiesteretsassessor i Kjøbenhavn, R. af D.
16. G. J. E. Bang, F. see Nr. 1.
17. E. Th. Hansen, F. see Nr. 7.

18. H. F. Brønniche, F. Kjøbmand i Roskilde.
19. S. P. Jørgensen, F. Skolelærer i Thune.
20. J. B. Hertz, F. Consistorialraad og Sognepræst til Frue Kirke og St. Jørgensbjerg ved Roskilde.

5te Klasse.

21. D. S. E. G. Friis, F. Gier af Frihedsgaarden mellem Kjøbenhavn og Roskilde.
22. G. W. Stybe, F. Sognepræst til Kirkehylinge og Lyndby i Voldborg Herred.
23. F. J. Gotzian, F. Bomuldsfabrikant i Roskilde.

4de Klasse.

24. J. F. G. Pio, F. Premier-Lieutenant i Roskilde.
25. P. W. Grove, F. Justitsraad og Soldkasserer i Rosk.
26. D. F. Obel, F. Sognepræst til Phansfjord paa Møen.
27. J. G. Hansen, F. Organist ved Roskilde Domkirke.
28. E. Bache, F. forhen Kjøbmand i Roskilde. Nu i Kjøbenhavn boende.
29. N. M. G. G. Urboe, F. Prokurator i Holbek.
30. D. F. Blechingberg, F. Sognepræst til Flemlose i Fyen, død.
31. N. A. Sørensen, F. Prokurator i Roskilde.
32. E. D. Sommer, F. Provst og Sognepræst til Ljæreby og Allhynderup, død.
33. D. F. G. Prasen, F. Provst og Sognepræst til Skjelskør.
34. J. Ernst, F. see Nr. 9.

3die Klasse.

35. G. M. G. Petersen, F. Mølleciør i Spinninge i Odsherred.

36. J. Carlsen, F. Gæstgiver i Skibby.
37. P. D. T. Reinhardt, F. Skolelærer i Søby.
38. P. B. Købke, F. Sognepræst til Paulsker paa Bornholm, død.
39. N. G. Hansen, F. see Nr. 7.
40. S. T. Bruun, F. Forvalter ved Roskilde adelige Jomfrukloster.
41. B. Hansen, F. see Nr. 27.
42. R. B. Wellendorf, F. see Nr. 3.
43. C. F. A. Gøricke, F. Dr. Professor og Overlæge paa Bidstrup.
44. W. H. M. Gøricke, F. see Nr. 43.
45. P. H. Heegaard, F. Kjøbmand i Slangerup.

2den Klasse.

46. C. J. Borello, F. Kjøbmand i Roskilde.
47. H. W. Rogers, F. Grosferer i Roskilde.
48. P. Blechingberg, F. see Nr. 30.
49. T. D. F. Matthesen, F. Sognepræst til Høiby i Odsherred.
50. N. Fritz, F. Kammerraad, borgerlig Raadmand og Kjøbenhavn's Magistrats-Godsforvalter i Roskilde.
51. F. G. Foss, F. Justitsraad og Borgermester i Roskilde, R. af D.
52. K. Jensen, F. Chirurg og Barbeer i Roskilde.
53. T. D. W. Staahl, F. Skolelærer paa St. Jørgensbjerg.

1te Klasse.

54. P. J. Jeanson, F. Ruffenbager i Roskilde.
55. F. G. Sørensen, F. f. Nr. 31.
56. P. W. G. Hansen, F. Skolelærer i Lyndby.
57. C. T. A. Knüppel, F. Bagermester i Roskilde.

Underviisningen har været følgende:

I Latin:

6te Klasse 10 Timer ugentlig, deraf 6 samlede, 4 særskilte for øverste og nederste Afdeling. I 3 af de samlede Timer har Rektor fortolket Virgils Æneides 1ste og 2den Bog, samt Horatii Overs 2 første Bøger; i de 3 øvrige har Overlærer Hundrup gennemgaaet 3die Bog af Cicero de officiis og Taler pro Roscio Amerino. — Øverste Afdeling har i Begyndelsen af Skoleaaret tillige med de ifjor Dimitterede læst Horatii Ars poetica under Rektor, iøvrigt i 1 af de særskilte Timer under Samme læst Adskilligt cursorisk, deriblandt de 3 første catilinariske Taler; de øvrige 3 Timer ere anvendte til latinsk Stil, 1 under Rektor, 2 sammenhængende under Overlærer Ehrige. — Nederste Afdeling har i Begyndelsen af Skoleaaret under Overl. Hundrup læst den 4de catilinariske Tale og Taler for Ligarius; iøvrigt i 1 Time om Ugen Madvigs Syntaxis § 377 til Enden og Orddannelseslæren; 3 Timer ere anvendte til latinsk Stil, 2 Gange skriftlig og 1 Gang mundtlig.

5te Klasse 11 T. under Overl. Ehrige. Læst Salusts Catilina, Ciceros 4 catilinariske Taler og af Ovids Metamorphoser efter Feldbauschs Udvalg No. 1, 2, 3, 4, 5, 7. Af Madvigs Grammatik det Meste af Bøiningelæren, Orddannelseslæren og Syntaren fra § 288 til 430. 3 af Timerne ere anvendte til latinsk Stil, deels skriftlig, deels mundtlig, efter Ingerslevs Materialier 2den Samling.

4de Klasse 10 T. under Overl. Hundrup. Læst de 4 første Bøger af Cæsar de bello Gall. og Terentii Andria. Af Madvigs Grammatik er foruden Orddannelseslæren største Delen af Syntaren gennemgaaet med Forbigaaelse af en Deel Anmærkninger. 2 af Timerne ere an-

vendte til latinsk Stil, afværende skriftlig og mundtlig, efter Ingerslevs Materialier.

3die Klasse 10 L. under Adj. Fog. Døringes Læsebog p. 1—40 og p. 113—142. Phaedri fabulae forfra til 3die Bogs 8de Fabel. Madvig's Grammatik § 119—169 og 210 til § 299. Mundtlig Stil efter Trojels Exempler (2 L.).

2den Klasse 8 L. under Adj. Kruse. Blochs Elementarbog 1ste Cursus fra Stykke 55 i Exemplerne af Syntaxis til Enden. 2det Cursus fra Begyndelsen til Fabulae poeticae. Madvig's Grammatik forfra til Verba anomala med Forbigaaelse af Udskilligt. Trojels Exempler ere oversatte saavel mundtlig som skriftlig.

I Græsk:

6te Klasse 5 L. I de 3 L. under Rektor læst Herodots 7de Bog c. 1—127 og de 2 første Bøger af Xenophons Memorabilia. I de 2 L. under Overl. Thrige Odysseens 5te og 6te Bog, samt Platos Apologia Socratis. — De, der ikke læse Hebraisk, have desuden under Overl. Hundrup i 2 L. læst Odysseens 7de, 8de, 13de, 14de og 15de Bog, nogle Enkelte desuden i en 3die Time 3die, 9de, 10de og 16de Bog.

5te Klasse 5 L. under Overl. Hundrup. Læst Xenophons Anabasis 1ste Bog og 3die Bogs C. 1—2, samt de 2 første Bøger af Odysseens.

4de Klasse 5 L. under Overl. Thrige. Blochs Læsebog p. 77—93 og 107—160 med Forbigaaelse af nogle Stykker. Formlæren repeteret efter Blochs Grammatik.

I Hebraisk under Adj. Algerup:

6te Klasse (hver Afdeling 3 L.). Øverste Afdeling har læst Genesis C. 15 til Enden, nederste Afdeling Genesis C. 1—13. Brugt Whittes Grammi.

I Modersmaalet:

6te Klasse under Adj. Fog (hver Afdeling 2 sammenhængende Timer). Hver Uge er skrevet en Udarbejdelse, afværlende en Oversættelse fra Latin og en Opgave af Historien eller Religionslæren. Undertiden ere Mønstere forelæste.

5te Klasse 2 T. under Adj. Kruse. Rahbek om den danske Stil forfra til Læren om Perioden. Udvalgte Stykker af Rahbeks Læsebog. Hver Uge en dansk Stil.

4de Klasse 2 T. under samme Lærer. Blochs danske Grammatik fra p. 186 til Enden. Rahbeks Læsebog. En dansk Stil hver Uge.

3die Klasse 2 T. under samme Lærer. Blochs danske Grammatik fra Stykke 318 til 585 samt Læren om Interpunktionen. Molbechs Læsebog. Hver Uge en dansk Stil.

2den Klasse 3 T. under samme Lærer. Blochs danske Grammatik forfra til Stykke 391. Molbechs Læsebog. En Time ugentlig er anvendt til Stil.

1ste Klasse 6 T. under Adj. Fog. Vojesens Grammatik læst heel. Af Molbechs Læsebog er læst og derpaa fortalt af Disciplene til p. 170; lært udenad til p. 81 med Forbigaaelse af nogle Stykker, analyseret til p. 42. Skriftlige Øvelser ere ofte anstillede.

I Tydsk:

6te Klasse øverste Afdeling har i 2 T. under Adj. Broager læst de sværeste Stykker af Hjorts Læsebog og skrevet endeel tydske Stile. (I den sidste Tid har den ene Time været anvendt til Mathematik).

6te Klasse nederste Afdeling og 5te Klasse have samlede i 2 T. under samme Lærer læst af Hjorts profaiske Læsebog p. 413—450, af den poetiske p. 65—80:

Desuden oversat mundtlig af Herslebs Bibelhistorie paa Tydsk p. 173—192 og skrevet en Stil hver Uge efter samme Bog.

4de Klasse 2 T. under samme Lærer. Hjorts profaiske Læsebog p. 187—228 og 237—256. Hver Uge en Stil efter Wolles Stilovesser. Af Hjorts større Gramm. Verber og Rektioner.

3die Klasse 3 T. under samme Lærer. Hjorts profaiske Læsebog p. 56—80 og 87—108. Hele Sammes lille Gramm. undtagen Rektionerne. Hver Uge en Stil efter Wolles Stilovesser.

2den Klasse 3 T. under samme Lærer. Hjorts profaiske Læsebog p. 1—40. Verber og Substantivers Deklination efter Hjorts lille Gramm. Hver Uge en Stil efter Wolles Stilovesser.

1ste Klasse 6 T. under Adj. Fog. Riisens lille tydske Læsebog fra p. 82 til Enden. Udenad er lært omtrent 6 Blade. I Hjorts lille Gramm. ere Verber og Pronominer læste og indøvede skriftlig og mundtlig ved Hjælp af Wolles Stilovesser.

I Fransk under Adj. Ngerup:

6te Klasse's øverste Afdeling 2 T. Vorrings études littéraires p. 21—46, 167—186, 222—227, 239—252, 266—270, 383—393, 430—433, 438—440. Af Album poétique p. 451—459. Vorrings Gramm. repeteret.

6te Klasse nederste Afdeling 2 T. Samme Læsebog p. 1—10, 46—62, 167—186, 222—227, 289—331. Af Vorrings Grammatik er Kjønnet læst udførligt, det Dørige repeteret.

5te Klasse 3 T. Vorrings Læsebog for Mellemklasser p. 53—75, p. 106—178. Af Sammes Gramm. ere de uregelm. Verber og Kjønnet læste udførligt, det Dørige repeteret. Ingerslevs Materialier ere benyttede til skriftlige og mundtlige Øvelser.

1de Klasse 3 L. Bjerrings lette Læsestykker p. 35—Enden. Borrings Læsebog for Mellemlaaser p. 74—109. Til mundtlige og skriftlige Stiløvelser er benyttet Læssens Opgaver 2det Afsnit. Af Borrings Grammatik ere de uregelm. Verber og Kjønnen læste første Gang, det Dvrige repeteret.

3die Klasse 5 L. Borrings manuel des enfants p. 54—138. Gloserne og 4 Blade ere lærte udenad. Artiklen, Pronomina og de regelmæssige Verber ere lærte efter Diktat og indøvede skriftligt og mundtligt efter Læssens Opgaver 1ste Afsnit.

2den Klasse 5 L. Borrings manuel des enfants forfra til p. 56. Gloserne og 6 Blade ere lærte udenad. Artikler, Pronominer og 1ste Conjugation ere lærte efter Diktat og indøvede som i 3die Klasse.

3 Religionslæren:

6te Klasse øverste Afdeling 2 L. under Rektor. Repeteret Religionslæren og Bibelhistorien efter Fogtmanns Lærebog og Herslebs større Bibelhistorie. — Nederste Afdeling 2 L. under Adj. Kruse. Fogtmanns Lærebog § 59—130. Herslebs større Bibelhistorie p. 95—218. Brevet til Galaterne er læst i Originalsproget og forklaret. — Desuden har hele Klassen samlet under Rektor i en 3die Time læst de første 16 Capitler af Matthæi Evangelium.

5te Klasse 2 L. under Adj. Kruse. Fogtmanns Lærebog forfra til § 59, samt § 98—122. Herslebs st. Bibelh. fra Moses til 3die Periode i Jesu Liv.

4de Klasse 2 L. under samme Lærer. Fogtmanns Lærebog forfra til § 59, samt § 98—115. Herslebs st. Bibelhistorie fra Moses til Dommerne, samt fra 3die Periode i Jesu Liv til Enden.

3die Klasse 2 L. under samme Lærer. Ballebs Lærebog fra 4de Capitel til Nadverens Sakramente i 7de Ca-

titel. Herslebs st. Bibelhist. fra Sauls Historie til 3die Periode i Jesu Liv.

2den Klasse 2 T. u. s. Lærer. Valles Lærebog Cap. 1—4. Herslebs st. Bibelh. p. 1—95.

1ste Klasse 2 T. u. s. Lærer. Blochs Grundlæg for Underviisning i Religion, samt Herslebs mindre Bibelhistorie ere begge læste heelt.

I Historie:

6te Klasse øverste Afdeling har i 3 T. under Adj. Friis repeteret hele Verdenshistorien efter Kosfods Udtog.

Nederste Afdeling har i 3 T. under samme Lærer læst Danmarks Historie efter Allens Udtog, samt den nyere Historie efter Kosfods Udtog indtil Frankrig, desuden Frankrig og England indtil 1603.

5te Klasse 3 T. u. s. Lærer. Kosfods Udtog fra England til Italien.

4de Klasse 2 T. u. s. Lærer. Kosfods Udtog fra Keiserperioden i Rom til Rusland.

3die Klasse 2 T. u. s. Lærer. Kosfods Udtog forfra til Aar 272 i Roms Historie.

2den Klasse 2 T. under Overl. Thrige. Kosfods Historiens vigtigste Begivenheder p. 75—157.

1ste Klasse 3 T. under samme Lærer. Af samme Bog den gamle Historie, de Flinkere desuden til p. 119.

I Geographi under Adj. Friis:

6te Klasse øverste Afdeling har i 1 T. repeteret Ingerslevs Lærebog; nederste Afdeling ligeledes i 1 T. læst fra Holland til Asien efter samme Bog.

5te Klasse 2 T. Landene i Europa undtagen Danmark, Tydskland, Holland og Belgien, efter samme Bog.

1de Klasse 2 T. Samme Bog fra England til det asiatiske Lyki.

3die Klasse 2 T. Efter samme Bog Norge, Sverrig, Danmark, Rusland og Preussen. De andre Verdensdele ere gennemgaaede ved mundtligt Foredrag.

2den Klasse 2 T. Hele Geographien efter mundtligt Foredrag.

1ste Klasse 3 T. Ligeledes en almindelig Oversigt.

3 Arithmetik under Aldj. Broager:

6te Klasse overste Afdeling 2 T. Repeteret det til examen artium Befalede efter egen Lærebog (aftrykt til Brug for Roskilde Kathedralskole).

Nederste Afdeling 2 T. Den sidste Halvdeel af Læren om Decimalbrøk, rationale og irrationale Tal og Rodstørrelser.

5te Klasse 2 T. Eigninger, Forhold og Proportioner og de hele Tals Theori.

4de Klasse 2 T. Brøk, Eigninger af 1ste Grad og Forhold og Proportioner.

3die Klasse 3 T. De 4 Species.

3 Geometri under samme Lærer:

6te Klasse overste Afdeling har i 2 T. efter Mundts Lærebog repeteret det til examen artium Befalede; nederste Afd. ligeledes i 2 T. læst de Opgaver, der behandle Cirklen og de dertil hørende Vinkler, samt de til de regulære Polygoners og Cirklers Beregning hørende Sætninger.

5te Klasse 2 T. Mundts Lærebog fra Beregning af Vinklernes Sum i en n Kant til Cirklen.

4de Klasse 2 L. Mundts Lærebog forfra til Læren om ligedannede Figurer.

I Regning under Lærer Holm:

2den Klasse 3 L. Profers Behandling, dels paa Tavlen, dels Hovedregning.

1ste Klasse 4 L. (de 3 samlede med 2den Kl.). Ligeledes, mest Profers Behandling.

I Naturhistorie under Lærer Holm:

4de Klasse 1 L. Planteriget efter Dreiers Lærebog; Grundene for de forskjellige Systemer ere meddeelte.

3die Klasse 2 L. Fuglene og de første Begreber om Planterne efter samme Bog.

2den Klasse 2 L. Om det menneskelige Lægeme og Pattedyrene efter samme Bog, desuden pag. 200—220.

1ste Klasse 3 L. Om det menneskelige Lægeme og Pattedyrene efter samme Bog.

I Kalligraphi under Adj. Friis:

4de Klasse 1 L., 3die og anden hver 2 L., 1ste 1 L. (i Forening med 2den og 3die).

I Tegning under Timelærer Obgsmd. Ehlers:

3die Klasse 1 L., 2den og 1ste 2 L. samlede.

I Vokalmusik under Cantor Hartmann:

De, som have Stemme og Gehør, efter særskilt Inddeling i 4 L., den ene Gang førstestimmig.

I Gymnastik:

Samtlige Klasser i 3 Hold, hver 2 Timer ugentlig, (6te Klasse øverste Afdeling kun 1), indtil Svømmeøvelserne begynde, hvortil Timen fra 5 til 6 anvendes, saaoft Veiret tillader det. Øvelserne ledes af forhenværende Dragon Madsen under Opsyn af Adjunct Friis.

Lærernes ugentlige Timeantal har saaledes været:

Rector	11.
Overlærer Hundrup .	25.
— Ehrige	25.
Adjunct Ugerup	26.
— Friis	31.
— Broager	31.
— Kruse	29.
— Fog	26.
Lærer Holm	12.
Time lærer Ehlers . . .	3.
Cantor Hartmann . . .	4.

Disciplenes ugentlige Timeantal har været i 6te Klasse 35, i 1ste Klasse 33, i de øvrige Klasser 31, foruden Gymnastik og Sang.

Skolebibliotheket

er siden sidste Programs Udgivelse forøget med følgende Bøger:

a) De fra den Kongelige Direction tilsendte:

Stephani thesaurus græcæ lingvæ. Vol V fasc 7 & Vol VI fasc. 6.

Wegener Anders Sørensen Wedels Levnet. 4to. (og desuden har Forf. foræret et Exemplar).

Gibbern om den christelige Ytringsfrihed. Universitets-Progr. Mynster de illo fratre, cujus Paulus 2 Cor. 8 mentionem facit Progr.

Aktstykker om Danmarks indre Forhold i den ældre Tid, udg. af Fyens litter. Selskab. 2den Samling 2det Hefte.

Erslevs Forfatterlexikon. 9de Hefte.

Rosenvinges Supplement til Samlingen af Lovbud for Geistligheden. Kbh. 1846.

Beckers Verdenshistorie, oversf. af Riise 14de Bd. 1—6 H.

Orstedes Oversigt af det Kgl. Danske Vidensk. Selskabs Forhandlinger 1846 No. 1—6.

Winther quibus artibus ludi reales in Germania instituti sint Disp.

20 Programmer fra de danske lærde Skoler for 1846.

9 — fra de lærde Skoler i Hertugdømmerne for 1846.

Index lectionum univers. Hafn per semestre æstivum et hibernum 1846.

Lister over Udfaldet af examen artium og philosophicum 1846.

Regnskabs-Oversigt for Aaret 1845 over samtlige Stats-Indtægter og Udgifter.

Budget for Aaret 1847 over samme.

Progr. univ. Hafn 1846. inest Steini de neuromate quodam nervi ischiadici disp.

Selmers Kjøbenhavns Universitets Aarbog for 1845.

Molbechs Nyt historisk Tidsskrift. 1ste Vds. 1ste H.

Thorups historiske Efterretninger om Ribe Kathedralskole. 1ste Deel 1ste Hefte.

Henrichsens Bidrag til Odense Kathedralskoles Historie. 1ste Hefte. (Indbydelseskrift til Skolebygningens Indvielse).

b) De for den dertil bevilgede Sum anskaffede:

Fryxells svenska historien. 3 og 14de D.

Kroyers naturhistor. Tidsskrift. 5te Hefte.

Molbechs Analecter. 1ste H.

Les comedies de Terence avec la traduction en français par M. Alfeld Magie. Paris 1815.

Fyens Tidsskrift for Litt. og Kritik 1846 2det—4de H.

Aicperts Atlas von Hellas. 2det og 3die H.

- Dehlenschlägers Digterværker 13—17de Bd.
 Studenttågen i Sommeren 1845. Upsala 1846.
 Tagart Charakterbilder der vornehmsten Reformatoren, von
 Lindau. 1ster Bd.
 Beckers Handbuch der römischen Alterthümer II, 2.
 Ussings Reisebilleder fra Syden. 1ste og 2det H.
 De Wette Handbuch zur Erklärung des N. T. Johannes
 Evang. u. Briefe des Petrus u. Johannes.
 Schlossers Geschichte des 18ten Jahrh. 6ter Th.
 Seyfferts Übungsbuch zum Uebersetzen aus dem Deutschen
 in's Lateinische für Secunda.
 Köhr's Palästina. Leipz. 1845.
 Beck Geschichte der Griechen u. Römer. Hannov. 1846.
 Sophoclis tragoediae ed. Wunder. 3 Vol.
 Niethammer: der Streit des Philanthropinismus u. Humanismus.
 Droysen über unser Gelehrtenschulwesen.
 Zahns neue Jahrb. für Philologie ü Pädagogik 1847 mit
 Suppl.
 Hallische Allgemeine Litteratur-Zeitung 1847.
 Mühlmanns Repertorium der klassischen Litteratur. 1ster u.
 2ter Jahrgang.
 Ersch und Grubers allg. Encyclopädie. 16 Bd. (til Com-
 plettering).
 Krügers griechische Sprachlehre I u. II, 1.
 Sallustii Catilina ed. Dietsch.
 Weissenborn Hellen, Beiträge zur griech. Alterthumskunde.
 Clausens Tidskrift for udenl. theolog Litteratur. 1846.
 Thiers hist. du consulat et de l'empire. 25de H.
 Ræders Danmarks Krigshistorie. 2den D.
 Histoire de Pologne ancienne et moderne. 1847.
 Hinrichsens Udsigt over de flebvisste Forhold.
 Dehlenschlägers Amleth.
 Danmark i Baldemarernes Tid af Hammerich. 1. Bd.
 Schouvs danske Tidskrift. 1—2det H.
 Statskalenderen for 1847.
 Vischer Untersuchungen über die Verfassung v. Athen.
 Vischer Alcibiades u. Lysandros.
 Hermanns Lehrbuch der griech. Antiquitäten. 2ter Th.
 Thucydides erklärt v. Krüger. 1—3 H.

Og underhaanden for lav Priis:

Brissonius de formulis et sollemnibus p. Rom.

Aldi Manutii phrases lingvæ Lat.

Gierig: Ovidii Metamorph. ed. Jahn. 2 Voll.

Gierig: Ovidii Fasti.

Æschylos übersezt v. Voss.

Ruhnkenii Dictata in Terentium.

Paa Bogauktioner desuden:

Sveriges Rikes Lag gillad 1734 m. m.

Filangieris System der Gesetzgebung. a. dem Ital. 8 Bde.

Le droit de gens par Vattel. 2 Voll.

Kong Valdemar 2dens jydste Lov Kbhv. 1561 med Kg. Frederik 2dens Haandfæstning, Reces, Gaardsret, Soret m. m.

Den jydste Lov ved Rosod Ancher.

Höyers jus public. Dan. et Norv. Mscr.

Neues Lehrgebäude der Diplomatie a. d. Franz. v. Adelong. 2 Bde.

Arndt Geist der Zeit 1806.

Rafns Danmarks og Holsteens Flora.

Steffens geognostisch-geologische Aufsätze.

Junison the school of arts.

Grunert Statik fester Körper.

Necker de la revolution française. 3 Voll.

Mad. Staël-Holstein considerations sur la revol. franç. 3 Voll.

Burke reflections on the revolution in France.

Martens cours diplomatique. 3 Voll.

Rast friskt Sproglære.

The union dictionary of Johnson, Sheridan and Walker.

Marmontel grammaire.

Nouvelle grammaire franç. par Noël & Chapsal.

Principes de la lanque franç. par Wailly.

Dupuis traité de prononciation.

Oeuvres de Béranger.

Sulpicii Severi historia sacra.

Martialis epigrammata cura Schrevelii.

Stobaei sermones ed. Schow.

Stieglitz Archäologie der Baukunst. 2 Bde.

Köhlers Aphorismen aus dem Gebiete des Gymnastallebens.

Winckelmann's Werke, 8 Bde. mit 1 Bd. Kupfern.

Propyläen, herausg. v. Göthe. 3 Bde.

Knigge über Schriftsteller u. Schriftstellerei.

Heinichen das Bücherlesen.

Vandborg tydsk Primitivlexikon.

Eberhard synonymisches Handwörterbuch der deutschen Sprache.

Gries kritische Untersuch. über einige deutsche Wörter.

Pölich Bruchstücke aus den deutschen Klassikern. 2 Bde.

Behrmanns Haandbog i d. tydske prof. Literatur.

Gräffe Anweisung zum Uebersetzen aus den deutschen in's Latein.

- e) De af sal. Cancelliraad Ridder Borchs Arving praktiserende Læge Hr. Schjøtz, som Donation af den Afdøde Njankede:

Gaylus Sammlung v. Alterthümern. Aus d. Franz.

Schultze diss. de athletic veterum.

Gottfriedt historische Chronica. 2 Thle.

Pontoppidans danske Atlas med Forts. af Hoffmann. Alle 7 Dele.

Stadfeldt Beskrivelse over Randers.

Terpægeri Ripæ Cimbricæ descriptio.

Graah Undersøgelses Reise til Østkysten af Grønland.

Müller Undersøgelse om Guldhornene.

Torfaeus: series dynastiarum et regum Danicæ.

Snorro Sturleson Norske Kongers Krønike ved Wall.

Kongespeilet islandsk med dansk og lat. Overs. af Ginerfen.

Saxii Onomasticon litterarium. T. 1—5 & 7.

Engel's kleine Schriften.

Besta. Kleine Schriften v. Heidenreich. 4 Bde.

Saaledes er Bibliotheket forøget med over 200 Bind og Hefter, bestaaer altsaa nu af over 7700 B. og S.

Uf Skolens Beneficier har i indeværende Aar fri Underviisning været tilstaaet 29 Disciple, af hvilke

3	have	havt	det	høieste	Stipendium	af	50	Rbd.	er	150	Rbd.
7	—	—	det	mellemske	—	af	35	—	er	245	—
9	—	—	det	laveste	—	af	20	—	er	180	—

575 Rbd.

Alt af private Donationer, hveraf dog kun udbetalt 200 Rbd., oplagt 375 til Understøttelse for Vedkommende ved Universitetet. For Stipendiefonden er saaledes af den hele aarlige Stipendiesum 578 Rbd. 10 β . bespart 3 Rbd. 10 β ., som tilligemed hele Dplagssummen er til Fordeel for Stipendiefonden gjort frugtbringende i Byens Sparekasse.

Udtag af Skoleregnskabet for Aaret 1845.

Indtægterne have været følgende:

1	Renter af Skolens Capital=Formue	639 Rbd.	:	β .
2.	Fordebogs Indtægter i Korn og Penge	1004	—	1 -
3.	Huusafgifter	25	—	80 -
4.	Tiende=Indtægter af 18 Sogne	11,065	—	32 $\frac{1}{4}$ -
5.	Degnepensioner	287	—	32 -
6.	Gordsthyld	9	—	50 -
7.	Indtægter af Kirker og Præstekald.	759	—	38 -
8.	Skolecontingenter	1168	—	24 -
9.	Indtægter af Duebrødre Kloster	12,531	—	55 $\frac{3}{4}$ -
10.	Fra Universitetet	84	—	— -
11.	Forstjellige ubestemte Indtægter	400	—	12 -
12.	Beholdning for forrige Aar	782	—	33 $\frac{3}{4}$ -
13.	Indtægter ifølge forskjell. Decisioner	27	—	2 -
14.	Tilbagebetalte Forstud	340	—	— -
15.	Anden tilbagebetalt Gjæld	29	—	64 -

Summa Indtægt 29,153 Rbd. 40 $\frac{1}{4}$ β .

Udgifterne have været følgende:

1.	Faste Gager, Gratificationer og Timebetaling til Lærerne	6921 Rbd.	86 β .
2.	Til Bibliotheket og videnskabelige Apparater. (foruden Legat Tilstud af 20 Rbd.)	300	— : -
3.	Til Rectorboligens Vedligeholdelse	192	— 39 -
4.	Til Skolebygningens Vedligeholdelse	243	— 25 -

5.	Til Inventariets Vedligeholdelse	111 Rbd.	66	§.
6.	Brændselsforholdenheder	275	— 48	-
7.	Belysningsforholdenheder	133	— 68	-
8.	Skatter og Afgifter	893	— 66	-
9.	Regnskabsføreren	339	— 66	-
10.	Andre Udgifter til Samme	148	—	-
11.	Pedellens Lon	124	—	-
12.	Reengjørelse	76	— 2	-
13.	Porte, Skrivematerialier og Por- tokoller	58	—	-
14.	Programmet	126	— 84	-
15.	Udbetalte Forsud	340	—	-

Summa Udgift 10,287 Rbd. 70 §.

Af den tiloversblevne Summa er
til den almindelige Skolefond afgivet. 18,207 Rbd. 69 §.
I Beholdning blev 657 — 93½ -

Personal-Efterretninger om de tidligere fra Kø-
stilde Kathedralskole dimitterede Disciple:

a) Til Supplering og Berigtigelse af den i Bidragene til Skolens Hi-
storie 4de Hefte givne Fortegnelse:

- Fra Aaret 1740 Alb. Mich. Matras blev 1766 virkelig Sogne-
præst til Nordersøernes Præstegjæld paa Fær-
øerne. Døde i dette Aald 1800.
- 1779 Lauritz Melchjor Nonnegaard død 1841
efterat have været Sogndegn for Snoldelø
og Thune M. i 56½ Aar.
- 1780 Amtsprovst og Zubellæren P. W. Lütken
død 1846.
- 1785 Cancellier. L. H. Strøm efter en ældre For-
tegnelse i Progr. f. N. urigtig anført som
endnu levende.
- 1791 Generalconsul A. C. Gjerlew i Norge, død
1845.
- 1793 Statsraad og Zubellærer Emanuel Tauber,
forhøns. Rector i Aalborg, død 1847.
- — Conferentsraad P. Pedersen. Om ham kan
tilføies det Anførte: reiste 1796 til Afrika

og bestyrede der i 3 Aar Consulatet i Marokko. Blev 1802 Chargé d'affaires og 1805 Generalconsul i Nordamerika. 1812 Ridder af Dbr. 1815 Geheime Legationsraad og Minister-Resident. 1826 Conferentsraad. 1828 Gmd. af Dbr. Afsluttede i 1826 Danmarks første og endnu gjældende Handels-Convention med de Nordamerikanske Stater, dat. Washington Apr. 1826. (Autogr.)

- Fra Aaret 1794 Cancelliraad og Districtslæge i Sorø Wendelboe 28 Jun. 1817 Ridder af Dbr.
 — 1811 Sognepræst til Frue Kirke i Roskilde H. P. B. Hertz 1846 udnævnt til Consistorialraad.
 — 1812 Adjunct M. Sommer i Rønne 1846 i Naade entlediget.

b) Med de af nuværende Rector dimitterede er foregaaet følgende Forandringer:

- Fra 1816 Sognepr. A. P. J. Teilmann u. 15 Jan. 1847
 bestiftet til Sognepræst for Drmsløv og Koldt M. i Aarhus Stift.
 — 1818 Kammerj. J. v. Wichfeld til Engestofte u. 28 Juni 1847 udnævnt til Kammerherre. 3 Decbr. 1846 valgt til Stænderdeputeret for Sædegaardseierne i Lolland.
 — 1819 Sognepræst E. C. Dreyer i Marts 1847 til Sognepræst for Bøvling og Glynder M. i Ribe Stift.
 — 1822 Sognepræst H. N. K. Rørdam i Nov. 1846 til Sognepræst for Dndløse og Søndersted M. i Sjælland.
 — 1824 Sognepræst J. C. Jensen i 1846 til Sognepræst for Dusted, Allersløv og Ledreborg i Sjælland.
 — 1825 Cancellisecretair C Koefod i Dec. 1846 til Borgemeister, Byfoged, By- og Raadstueskriver i Viborg.
 — 1829 Capellan E. S. Koefod u. 24 Dec. 1846 til Sognepræst for Laurberg og Leerberg M. i Aarhus Stift.
 — 1830 Justitsraad og Committ. i Gen. Soldkammeret E. D. Ehlers u. 28 Jun. 1847 til Ridder af Dbr.

- Fra 1831 Cand. chir. & med. C. F. Frölich i Juni 1847 til Districtslæge paa Thorseng.
- 1833 Cand. philos. J. C. Albrecht i 1846 ansat som Sold- og Conventionsbetjent i Rødby.
- 1834 Cand. theol. Th. Hansen i 1846 const. Adjunct ved Sorø Skole.
- 1836 Overlærer S. B. Thrige u. 30 Oct. 1846 til Overlærer ved Roskilde Skole.
- 1837 Cand. med. C. E. A. Fibiger reiser udenlands i Sydssland, Italien og Frankrig.
- 1838 Cand. theol. S. C. O. F. Broberg 1846 const. Adjunct ved Randers lærde Skole.
- 1839 P. G. Münster og C. G. H. A. Kuhlmann toge i Jan. 1847 theol. Embedseramen med Char. h. ill.
- — Cand. theol. A. L. Bruun 1846 personel Capellan i Phanefjord paa Møen.
- 1840 J. Sommer i Jul. 1847 theol. Candidat med h. ill.
- 1841 J. G. E. Koch og C. D. Conradsen toge i Dec. 1846 theol. Embedseramen med h. ill.
J. P. O. Qvistgaard i April 1847 ligesaa.
- 1842 F. P. Baron Bille-Brahe i April 1847 Attaché ved Gesandtsskabet i Paris.
Studios. theol. C. E. Matthiesen døde 17 Jan. 1847 i Kjøbenhavn.
- 1844 C. E. Koch, som hidtil var hindret ved Sygdom, fuldendte i April 1847 examen philos. med Char. laudabilis med Udmærkelse.

Den offentlige Examen i nærværende Skoleaar vil blive afholdt paa de Dage og i den Orden, som omstaaende Label udviser*). Til efter Behag at hivaane sammes mundtlige Prøver, som begynde hver Formiddag Kl. 8 og hver Eftermiddag Kl. 3, indbydes Disciplenes Forældre og Bærger, samt enhver Anden, som maatte interessere sig for Skolens Bestræbelser og dens Ungdoms Fremgang, ærbødigst af

Roskilde, den 18 Juli 1847.

S. Bloch.

*) I øverste Klasse b ere tvende Stilprøver samt Examinationen i de levende Sprog, for at vinde Tid, forinden fuldbente.

Examen holdes i følgende Orden:

Dagen.	6 Klasse l.	6 Klasse u.	5 Klasse.	4 Klasse.	3 Klasse.	2 Klasse.	1 Klasse.
D. 20 Juli Form.	Lat. Stil.	Dansk Stil.	D. Stil i 6a.	Lat Stil i 5.	—	—	—
= 21 — Eftm.	—	Græsk.	—	—	Dansk Stil.	Dansk Stil.	D. Stil i 2.
= 22 — Form.	Dansk Stil.	Lat. Stil.	Lat. Stil i 6a.	D. Stil i 5.	—	—	—
= 22 — Eftm.	—	—	—	Naturhistorie.	Fransk.	Latin.	—
= 23 — Form.	Latin.	Fransk.	Fransk Kl. 10.	Dansk.	—	—	—
= 23 — Eftm.	—	—	—	Latin.	Historie.	Fransk.	—
= 24 — Form.	Græsk.	Tydsk.	Tydsk Kl. 10.	Geographi.	—	—	—
= 24 — Eftm.	—	Latin.	—	—	Tydsk.	Dansk.	Tydsk Kl. 5.
= 26 — Form.	Hebraisk.	Historie.	Historie Kl. 10.	Arithmetik.	—	—	—
= 26 — Eftm.	—	—	Latin.	—	Arithmetik.	Geographi.	Geogr. Kl. 5.
= 27 — Form.	Historie.	Religion.	Relig. Kl. 10.	Geometri.	—	—	—
= 27 — Eftm.	—	—	—	Græsk.	Dansk.	Regning.	Regning i 2.
= 28 — Form.	Arithmetik.	—	Dansk.	—	Naturhistorie.	Relig. Kl. 9.	Relig. Kl. 11.
= 28 — Eftm.	Geographi.	Arithmetik.	Arithm. Kl. 5.	Religion.	—	—	—
= 29 — Form.	Geometri.	—	—	—	Religion.	Naturhistorie.	Naturh. Kl. 10.
= 29 — Eftm.	Religion.	Geographi.	Geogr. Kl. 5.	Tydsk.	—	—	—
= 30 — Form.	—	—	—	—	Latin.	—	—
= 30 — Eftm.	—	Geometri.	Geom. Kl. 5.	Fransk.	—	Historie.	Historie Kl. 5.
	—	—	—	—	Geographi.	Tydsk.	Dansk.
	—	Hebraisk.	Græsk.	Historie.	—	—	—